

Omvärldsanalys 2019-2021

Vänersborgs kommun

Omvärldsanalys 2019 – 2021

Genom omvärldsanalysen påvisar vi i förvaltningsorganisationen de faktorer som vi bedömer mest av allt inverkar på vårt gemensamma arbete med att skapa en hållbar utveckling i hela Vänersborgs kommun.

Förvaltningsorganisationen har sitt främsta fokus på det generella välfärdsuppdraget. Det är så vi kan bidra till att skapa goda möjligheter för alla Vänersborgare att leva ett hållbart liv där våra olikheter ses som en tillgång.

Därmed är social inkludering, ett samhälle där alla får vara med och bidra, vår givna utgångspunkt i det dagliga arbetet. Därför påbörjar vi nu ett förvaltningsövergripande förändringsarbete som ska leda till att varje medarbetare får en gemensam och tydlig målbild: högsta möjliga kvalitet i leveransen av välfärd i det dagliga mötet med Vänersborgarna.

I den av kommunfullmäktige beslutade visionen är Vänersborg den attraktiva och hållbara kommunen i alla delar, hela livet. Förvaltningsorganisationens mål är att göra verklighet av visionen genom att, tillsammans och dagligen i välfärdsuppdraget, skapa bästa möjliga livsförutsättningar för alla Vänersborgare.

Stora som små, nya såväl som etablerade.

Omvärldsanalysen är ett underlag för att fatta framtida strategiska beslut som utvecklar detta hållbara samhälle och ett viktigt verktyg för att hjälpa oss att se framtida möjligheter och utmaningar.

Kommundirektörens ledningsgrupp vill för perioden 2019-2021, med social inkludering som den givna utgångspunkten, särskilt framhålla följande utmaningar för Vänersborgs kommun:

- bostads- och lokalförsörjning
- personal- och kompetensförsörjning

Pascal Tshibanda

Tillförordnad Kommundirektör

Omvärldsanalysen har tagits fram av en tjänstemannagrupp med representanter från kommunens olika förvaltningar. Tanken är att omvärldsanalysen ska utgöra ett underlag till politikerna inför arbetet med Mål- och resursplan.

Kommundirektörens ledningsgrupp (KDL) vill tacka arbetsgruppen som under hösten 2017 har tagit fram Omvärldsanalys 2019-2021.

Arbetsgruppen:

- Amanda Christiansdotter, kultur- och fritidsförvaltningen
- Curt Göran Krantz, socialförvaltningen
- Ewa Lundqvist, kommunstyrelseförvaltningen
- Frida Svensson, byggnads- och samhällsbyggnadsförvaltningen
- Karl Johannesson, barn- och utbildningsförvaltningen
- Lars Rudström, kommunstyrelseförvaltningen

Läsanvisning

Allra först i rapporten får du en inledning där syftet med omvärldsanalysen presenteras och var den hör hemma i kommunens processer.

Utgångspunkten för omvärldsanalysen är att identifiera de förändringar i omvärlden de kommande åren som kan få stor påverkan på Vänersborgs kommun som geografisk plats och organisation.

Därefter presenteras sex drivkrafter som visar trenderna i omvärldsanalysen. Sedan görs en omvärldsanalys inom kommunens övergripande områden med drivkrafterna som utgångspunkt. I år ligger fokus på områdena bostads- och lokalförsörjning och personal- och kompetensförsörjning.

Efter det kommer kärnverksamheternas omvärldsanalys, också de beskrivna utifrån drivkrafterna. Slutligen finns ett antal bilagor med nyckeltal, till största delen hämtade från Sveriges kommuners och landstings (SKL:s) databaser.

Innehållsförteckning

Omvärldsanalys 2019 – 2021	2
Läsanvisning.....	3
Inledning.....	5
Globala drivkrafter.....	6
Globala drivkrafter.....	7
Migration/Integration	12
Befolkningsprognos.....	15
Befolkningsprognos	16
Omvärldsanalys Övergripande förutsättningar..	24
Ekonomiska förutsättningar	25
Arbetsmarknad	30
Personal- och kompetensförsörjning	34
Miljö.....	38
Folkhälsa	39
Bebyggelse och infrastruktur.....	41
Kultur & fritid.....	51
Omvärldsanalys Kärnverksamheter	53
Utbildning	54
Social service	58
Bilagor/Nyckeltal	62
Resursjämförelse med andra kommuner	63
Arbetsmarknad	65
Utbildning	66
Socialtjänst	69
Källförteckning.....	73

Inledning

Omvärldsanalysen skapar handlingsberedskap inför framtiden. Den ligger till grund för strategiska beslut och ger gemensamma planeringsföresättningar.

Vad är en omvärldsanalys?

Omvärldsanalys handlar om att försöka förbereda sig inför framtiden. I omvärldsanalysen försöker man lyfta blicken och se utanför den egna organisationen och det egna närområdet. Det handlar om att identifiera starka trender som på längre sikt kan komma att påverka kommunens möjligheter att nå sina övergripande mål, oavsett om det påverkar positivt eller negativt. Omvärldsanalysen ska därför omfatta företeelser och förändringar som organisationen i regel har svårt att påverka, och som den därför helt enkelt måste förhålla sig till.

Varför gör vi en omvärldsanalys?

Få personer skulle idag säga att en organisation, så som en kommun, skulle kunna fungera på samma sätt oberoende av vad som händer i omvärlden. Tvärtom är det så att kommunens möjligheter att ge god service till medborgarna, att attrahera nya invånare och att ta kloka ekonomiska beslut är mycket beroende av att ha en så bra bild som möjligt av vad som händer runt omkring. Bra underlag gör det lättare för kommunens politiker att prioritera rätt och att våga fatta svåra beslut. Omvärldsanalysen syftar till att identifiera drivkrafter som kan vara av stor vikt för Vänersborgs kommun, dels som geografisk plats och organisation och dels som påverkar möjligheterna att nå kommunens vision och övergripande mål. I förlängningen ska den även säga något om vilka följder dessa drivkrafter kan få för kommunen. Omvärldsanalysen revideras varje år och för varje år fördjupas arbetet med analysen. Omvärldsanalysen är ett första avstamp till arbetet med kommunens mål- och resursplan. Analysen syftar till att ta fram en bild över de möjligheter och utmaningar som kommunen möter i framtiden och det är i ljuset av denna bild som de prioriteringar som sker i mål och budgetprocessen ska ses.

Arbetsgång

Kommundirektörens ledningsgrupp, KDL, är uppdragsgivare för arbetet med kommunens omvärldsanalys. Analysen arbetas fram av en grupp bestående av sex tjänstemän från sex av kommunens förvaltningar. Deltagarna har valts ut för att de anses kunna komplettera varandra vad gäller olika perspektiv på omvärlden och framtiden. Kommunstyrelseförvaltningen leder arbetet. Omvärldsbevakning sker kontinuerligt i samtliga förvaltningar och därför är det viktigt att alla deltar i arbetet. Gruppen har haft flera möten för att finna drivkrafter på en bred bas. Slutgiltig analys fastställs av KDL. Resultatet presenteras för Kommunstyrelsen då arbetet med kommunens mål och budget inleds.

Omvärldsanalysen i budgetprocessen

Omvärldsanalysen är en del i kommunens budgetprocess. Budgetberedningen inleder sitt arbete i januari med att ta del av omvärldsanalysen. I början av februari har budgetberedningen presidieöverläggningar med kommunens större nämnder. Även då presenteras omvärldsanalysen vilket innebär att ett utbyte av information sker dels från förvaltningarna till politikerna och dels mellan förvaltningarna och mellan politikerna. Omvärldsanalysen blir en del av det planeringsunderlag som politikerna får ta del av inför sina beslut om prioriteringar vad gäller mål och resurser i kommande års budget, mål- och resursplanen.

Globala drivkrafter

Globala drivkrafter

Drivkraft eller motivation, är det som skapar rörelse eller förändring. Drivkraft brukar syfta på det som förändrar och medför händelseutveckling, trender, i samhället.

Globalisering

Globaliseringen är ett av vår tids kännetecken. Människor, regioner och företag blir allt mer beroende av varandra genom internationellt samarbete, handel och resande. Flödet av tankar, idéer, varor, kapital och människor mellan världens länder ökar.

De ofrivilliga och påtvingade rörelserna av människor i form av flykt och fördrivning har ökat under de senaste åren p.g.a. oroligheter, framförallt i Mellanöstern kring Irak, Afghanistan och Syrien. Det är ingen effekt av globaliseringen i sig, men är ändå en faktor som samhället måste förhålla sig till. Se vidare under avsnittet migration/integration.

Konkurrensutsättningen för våra företag ökar och ställer större krav på att hänga med i utvecklingen. Denna konkurrens kan innebära att företag som under en lång period verkat på en trygg lokal/regional marknad snabbt kan bli utkonkurrerade från en global marknad. Under senare åren märks en förändring. En nyindustrialisering sker nu genom att flera industriföretag väljer att flytta hem produktion från utlandet (Dagens industri 1 november 2017). En viktig orsak är högre produktionskostnader i bland annat Asien. Trenden märks framför allt i USA och Storbritannien.

Världens avstånd krymper och information sprids allt snabbare. En ökad konkurrens från nya delar av världen kräver ny kunskap och specialisering. För företagen innebär den ökade rörligheten och snabbheten att konkurrensen ökar samtidigt som nya marknader öppnas.

Det sker idag ett globalt arbete när det gäller miljö och klimatfrågor. Detta är bra exempel på frågor som idag inte kan lösas enbart nationellt och visar på att samarbeten mellan världens nationer påverkats i positiv riktning av ökad globalisering.

Internationella kontakter blir viktigare och sammanlänkningen till andra delar av världen skapar ett ömsesidigt beroende, men även en ökad komplexitet. Det blir allt viktigare att kunna hantera många olika relationer och kulturer även på den lokala arenan.

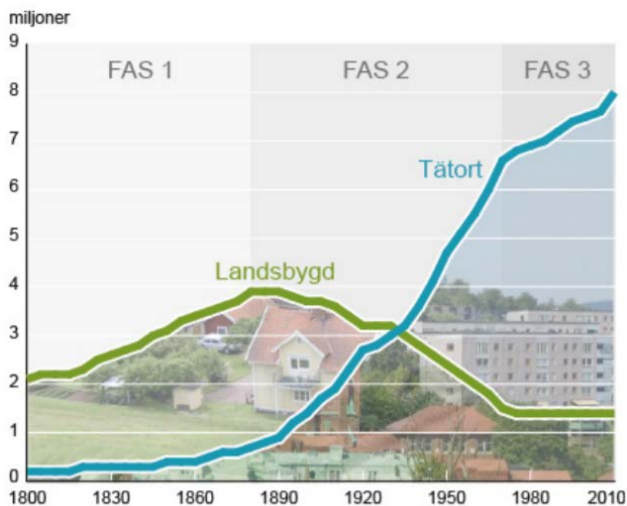
Globaliseringen i Vänersborg

Påverkan och konkurrens från olika delar av världen ökar ständigt. Det finns företag i Vänersborgs kommun som arbetar med hela världen som marknad och i högsta grad är en del i en global värld. De finns här men har inte någon marknad här. De är inte på något sätt unika i detta. Det är viktigt att skapa ett bra företagsklimat i kommunen samt att som ort vara attraktiv för de personer som verkar i företagen.

Urbanisering

Urbaniseringen fortsätter i världen. Kring år 2050 räknar man med att ca 70-75% av världens befolkning bor i städer. Konsekvenserna gör att staden blir norm. Befolkningen i tätorterna fortsätter att öka samtidigt som landsbygdens befolkning nästan är oförändrad. Urbaniseringen sker inte längre genom stora omflyttningar från landsbygden till städerna. De stora städerna växer främst genom invandring och fler födda.

Under industrialiseringen bestod urbaniseringen i Sverige av utflyttning från landsbygden till tätorter och mindre städer där jobben fanns. Inflyttningen till storstäderna har stärkt deras betydelse, både som en politisk maktfaktor och som kulturbärare. Storstaden lockar människor med sitt utbud av arbetstillfällen, nöjen, kontakter och utbildning och staden blir norm. Urbaniseringen är en global process. För första gången i historien bor nu en större del av jordens befolkning i städer än på landsbygden.

I Sverige var det fram till 1940-talet fler som bodde på landsbygden jämfört med i tätort. Från 1970-talet har antalet invånare på landsbygden stabiliserat sig.

I Sverige bor 85 % av befolkningen i en arbetsmarknadsregion med fler än 100 000 invånare. Hälften av Sveriges befolkning bor i någon av de tre storstadsregionerna.

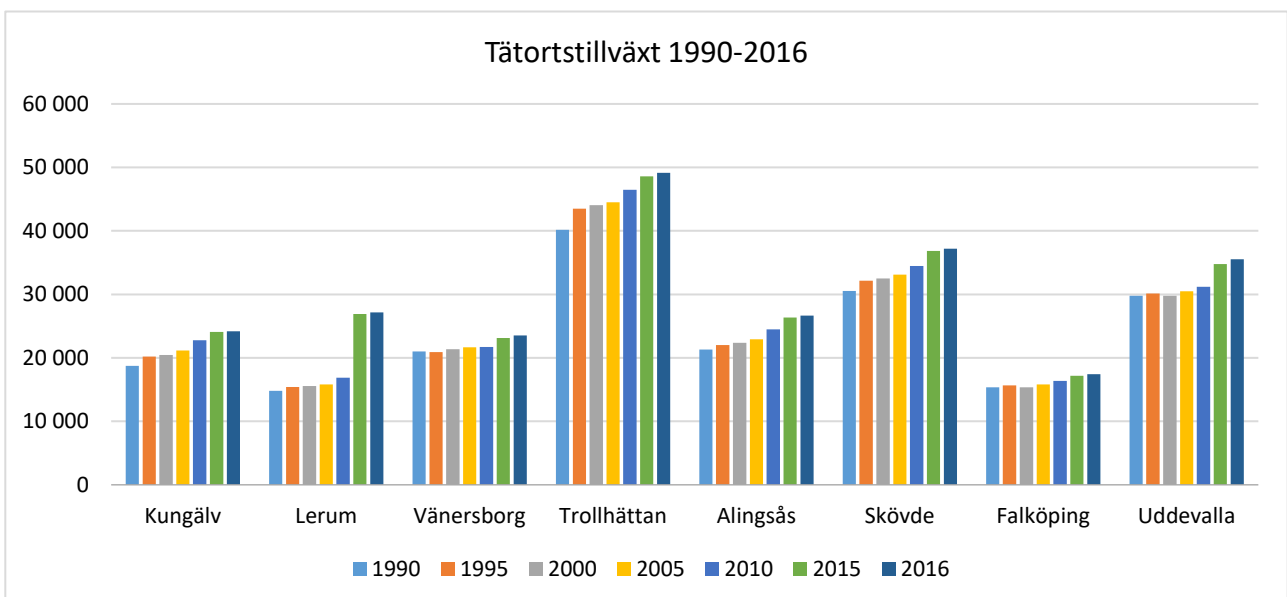
Kommunikationernas betydelse har ökat de senaste åren och är idag en av de viktigaste faktorerna för vart man väljer att flytta. Högskolor och universitet är andra faktorer som påverkar val av stad man flyttar till. SCB:s statistik över befolkningsförändringar stärker den bilden i stort även om undantag finns. Det finns tendenser till en utflyttning från de större städerna till omlandet i större omfattning än tidigare.

Urbaniseringen i Vänersborg

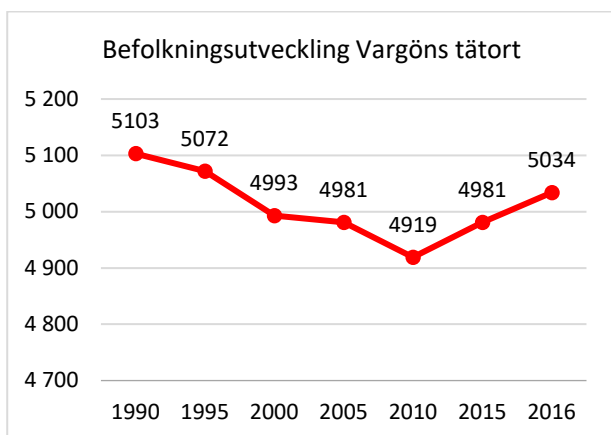
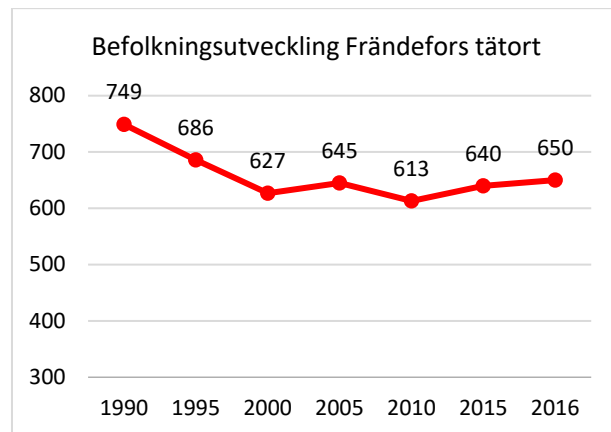
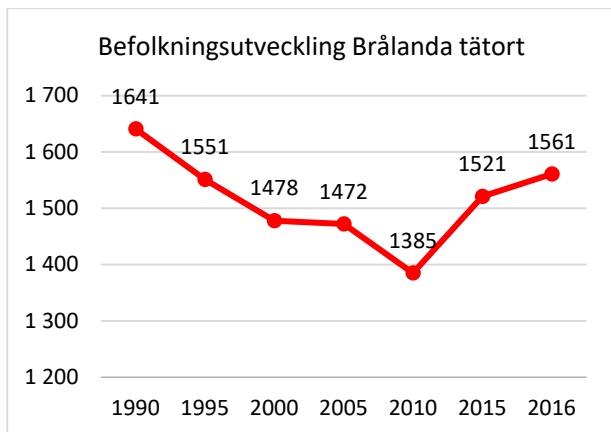
Befolkningen har under en rad år minskat i kommunens mindre tätorter. Minskningen har dock stannat av under det senaste året och en viss ökning ses och därför kommer utvecklingen framöver blir spännande att följa. Vänersborgs tätort har sedan 2010 haft en tillväxt på cirka 12 %. Tätorten har en dragningskraft på de mindre tätorterna. Utmed Dalslandskusten ökar nybyggnationen samt att fritidshus blir permanentboenden. Under 2016 märks en viss tillväxt i de mindre tätorterna.

För att stärka centrum i Vänersborg är det viktigt att tätorten fortsätter att växa genom inflyttning. Då menas att vi inte flyttar om befolkningen inom kommunen så att den ena orten växer på den andres bekostnad. Det ger ökat underlag för det som människor idag i större utsträckning efterfrågar, bl.a. kultur i ett vidare begrepp.

Diagram över tätortstillväxten finns att ta del av nedan. Tätorten har växt men SCB har ändrat indelningen av tätorten vilket försvårar jämförelser bakåt i tiden. Vår tätort har en förhållandevis låg tillväxt jämfört med andra i regionen.

I kommunens mindre tätorter, Brålanda, Frändefors och Vargön har befolkningen under en rad år minskat. Statistiken för 2015 har ändrat upptagningsområde för de mindre tätorterna som innebär att jämförelsen från 2015 och bakåt blir irrelevant. Däremot är jämförelsen mellan 2016 och 2015 relevant. Under 2016 ses dock en viss tillväxt i de mindre tätorterna. En styrka är goda kommunikationer. Med framtida tågstopp kan de bli ännu bättre. Detta förbättrar förutsättningarna för att skapa tillväxt. En annan styrka är utbyggnad av infrastruktur för VA utmed Vänerkusten. Denna kan sannolikt kopplas till nybebyggelse samt omvandling av fritidshus till permanentboende utmed Vänerkusten.

Att behålla befolkningen och att få tätorten/kommunen att fortsätta växa kommer att vara den största utmaningen under de kommande åren. Konkurrensen från närbelägna köpcentra är stor. Dessutom ökar konkurrensen från Göteborg då restiden kortats väsentligt samtidigt som också utbudet byggs ut. Utvecklad tågtrafik med fler stopp än idag genom Dalsland skulle öka attraktiviteten att i större grad bosätta sig där.

Individualisering

Från att ha varit en liten kugge i familjen, släkten och samhällsmaskineriet uppfattas individen alltmer som en okränkbar, fristående enhet, i första hand ansvarig inför sig själv. Det sker en förskjutning från fokus på skyldigheter i samhället till rättigheter. Samtidigt ifrågasätts auktoriteter i större omfattning. Tilltron till hierarkiska system minskar som exempelvis politiska partier, kyrkan och skolan som institution. Detta kräver en ökad dialog med våra medborgare i stora frågor som berör dem och detta har märkts tydligt under senare år.

Individualiseringen kan ta sig uttryck i att som medborgare vilja följa en kommunal process. Exempel är att via sin telefon/"padda" kunna följa ett bygglovsärende i dess olika skeden.

Värderingarna kring individen och kollektivet varierar över tid. För tillfället är vi inne i en period av ökad handlingsfrihet för individen i förhållande till kollektivet som familjen, samhällsklassen eller generationen. Fokus ligger på ökade valmöjligheter och självutveckling. Många individer och företag vill vara unika. Arbetstagarna vill kunna styra över sina arbetstider, kunna distansarbete och ta ledigt när de önskar. Många konsumenter vill inte ha standardvaror som finns i varje hem och är masstillverkade utan söker det unika och mer originella.

Individualisering i Vänersborg

I Vänersborg märks individualiseringen t.ex. i samband med arbetet med en ny Översiktsplan. Invånarna vill i högre omfattning ha dialog. Möten anordnas i olika kommunaldelar såväl politiska

möten som publika som t.ex. Aqua Blå. Även skolor och förskolor engagerades i processen.

Teknikutveckling

En av megatrenderna är den accelererande teknikutvecklingen. Informationsrevolutionen har präglat de senaste femton åren och gjort att vi kan kommunicera enkelt och effektivt med varandra över hela världen, att vi lättare kan välja var och hur vi ska handla, när vi betalar räkningar, hur vi beställer resor med mera.

Digitaliseringen är en stark trend som på många sätt hänger ihop med andra trender, och som finns överallt i våra liv. Enligt regeringens kansli för strategisk analys kommer digitaliseringen att transformera samhällets viktigaste delar – tillväxt och hållbarhet, välfärd och jämlikhet, trygghet och demokrati.

Vi kan uppleva utmaningar eller till och med hot i en utveckling som ändå upplevs som oundviklig. Många ser förstås också möjligheter i digitaliseringen; nya, effektivare och billigare sätt att utföra arbetsuppgifter med mera. Stiftelsen för Strategisk Forskning har visat att automatisering ersatt vart 10 jobb i Sverige. Det finns också stora skillnader i människors kunskap om och tillgång till IT. I dag har vi en ökande klyfta mellan människor som är digitala och uppkopplade, och de som inte är det, eller inte har möjlighet att vara det. Sverige har av tradition haft en stark position när det gäller utveckling av ny teknik, men det är också en position som ständigt utmanas. I 2017 års undersökning (svenskarna och internet) konstateras att så gott som alla använder internet upp till pensionsåldern. Även i den äldsta gruppen, 76 år och äldre, är mer än hälften internetanvändare.

Teknikutveckling och digitalisering kan innebära möjligheter och utmaningar, positiva och negativa konsekvenser. Att förutse och vara medveten om de möjliga negativa konsekvenserna, ex. sårbarhet, hackning, blir sannolikt allt viktigare. Det är inte den tekniska utvecklingen av nya produkter och tjänster i sig som innebär något negativt.

Flera framstående forskare, bl.a. Stephen Hawking och Max Tegmark ser risker med den snabba utvecklingen av digitalisering och i dess förlängning artificiell intelligens (AI). De menar att om datorer blir för ”smarta” kan de innebära slutet för mänskligheten som vi ser den. Science fiction? Artificiell intelligens kan utvecklas i goda syften, men vad händer när någon utvecklar med helt andra syften?

Utvecklingen av ”Internet of things (IoT)” som handlar om att tillvarata data från sensorer, enheter och produkter är stark. Det kan röra sig om hur människor rör sig, värmemätning i hus, belastning på broar med mera. Alla levererar data som sedan kan analyseras i molnet och generera ”big data” för att skapa mönster. ”Någon” vet allt om oss. Detta kan hjälpa oss, men även vändas emot oss.

För Vänersborgs kommun gäller det att, i dialog med invånarna, satsa på teknikutveckling och digitalisering som på ett säkert sätt kan ge möjliga lösningar på utmaningarna och behov.

Teknikutvecklingen i Vänersborg

Digitaliseringen effektiviserar hela arbetsprocesser, t.ex. inom kommunens planeringsarbete allt från planeringen, projekteringen och till byggandet. Syftet är att kunna dela med sig av material på ett lätt och användarvänligt sätt, så att fler får tillgång till det material man behöver, vilket även minimerar dubbelarbete. Digitaliseringen bidrar även till att man kan utveckla nya kanaler för information- och kommunikation, för att nå alla målgrupper är det dock viktigt att erbjuda olika sorters kanaler. Invånare kan via Vänersborgs hemsida och Facebook få tillgång till information på ett snabbt och smidigt sätt. Kommunens digitala dialogverktyg Mitt Vänersborg, som är en interaktiv 3D-modell av Vänersborgs kommun, öppnar upp möjligheten för invånare att lämna förslag på utveckling och kunna se kommande projekt. Å andra sidan kan vara kanalerna/systemen kräver kunskap och erfarenhet för att kunna tillämpas, vilket kan ses som en begränsning.

Klimat

Klimatfrågan har varit aktuell länge och trots stora forskningsinsatser har det funnits många oklarheter kring vad klimathotet egentligen innebär. År 2013 blev detta dock mer konkret eftersom IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) då presenterade en beräkning kring hur mycket koldioxid-utsläpp som atmosfären tål under detta århundrade om jordens uppvärmning ska begränsas till två grader Celsius.

Vad innebär då detta för Vänersborg? Om man fördelar klimatbudgeten rättvist globalt sätt, behöver vi svenskar minska våra klimatutsläpp 90 %, och då spelar vår konsumtion en viktig roll. Vår livsstil innebär en ständigt ökad konsumtion av livsmedel, flygresor, kläder och prylar, som orsakar koldioxidutsläpp som de ledande klimatforskarna menar att vi inte har råd till. IPCC menar att vi behöver både fossilfria energikällor och minskad energianvändning. Här har politiken en viktig uppgift genom att både agera föregångare i klimatomställningen och att göra det lätt att göra rätt för invånare. Sveriges riksdag har under 2017 röstat igenom ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige¹, som innefattar en klimatlag, ett klimatpolitiskt råd och nya klimatmål om att

Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären.

Målet är att Sverige ska bli ett av världens första fossilfria välfärdsländer. Västra Götalandsregionen satsar på att målet fossilfrihet år 2030, genom satsningen Klimat 2030.

Att bekämpa klimatförändringarna är ett av de 17 globala målen för hållbar utveckling, som FN antog i september 2015, under namnet Agenda 2030. Måldokumentet utgör den mest ambitiösa agendan för hållbar utveckling som någonsin har antagits. De globala målen innefattar såväl ekonomisk, ekologisk som social hållbarhet och de ersätter FN:s millenniemål, som fokuserade på fattigdomsbekämpning. De globala målen är relativt nya och många aktörer har ännu inte hunnit integrera dessa i sina verksamheter. Dock pågår redan i dagsläget många satsningar som verkar i riktning mot de globala målen, även om det sker under andra namn. I Vänersborgs kommun berörs folkhälso- och miljöarbetet i stor utsträckning av de globala målen, men även andra verksamheter berörs.

¹ http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2016/03/SOU_2016_21_webb.pdf

Migration/Integration

Migration och integration är ingen global drivkraft men en konsekvens av övriga globala drivkrafter och väldigt aktuell i Sverige idag. Trots att flyktingströmmarna i världen ökar har Sverige begränsat mottagandet men efter den stora flyktingvågen 2015 handlar de långsiktiga frågorna nu om bostäder, språk, sysselsättning och känsla av tillhörighet. Staten ansvarar för asyl- och flyktingmottagandet i Sverige, men mycket av det konkreta arbetet sker i kommuner och landsting. I det här avsnittet beskriver vi vilka förändringar som skett jämfört med 2016 som påverkar Vänersborg och hur kommunen har hanterat dem. I förra årets omvärldsanalys gjorde vi en fördjupad beskrivning inom området migration/integration. Mycket av det vi skrev då är fortfarande aktuellt så är du intresserad återfinns Omvärldsanalys 2018-2020 på kommunens hemsida.

Sverige

Antalet asylsökande i Sverige 2017 ligger på ungefär samma nivå som 2016, knappt 30 000. Det kan jämföras med toppåret 2015 då drygt 160 000 ansökte om asyl. Orsaken till minskningen är främst att färre människor på flykt tar sig till EU. Detta beror bl.a. på Turkiets avtal med EU kring flyktingar (som syftar till att stoppa irreguljär migration från Turkiet till EU). Många andra länder har mer eller mindre stängt sina gränser och möjligheten för flyktingar att nå EU är nästan helt avskuren.

Diagram: Antal asylsökande till Sverige 2013-2017

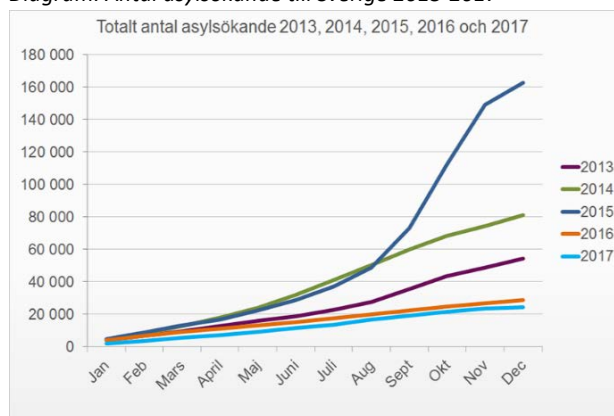

Diagram: Härifrån kommer de asylsökande

Merparten av de asylsökande kommer, precis som 2016, från Syrien. Därefter kommer Irak och Eritrea. Konflikterna i världen kan förändras snabbt och därmed också från vilka länder flyktingar kommer och i hur stor omfattning.

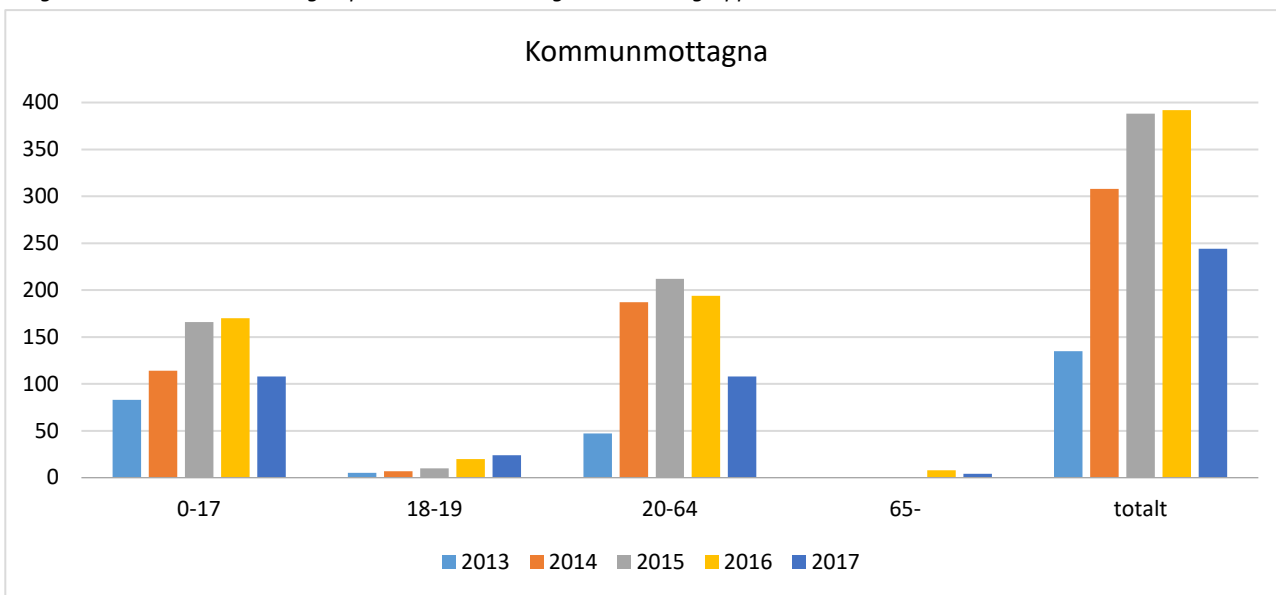
Invandringen är det som bidrar mest till Sveriges folkökning just nu. Drygt 80 % av folkökningen under 2016 beror på att fler personer invandrar än utvandrar. Resten beror på att det föds fler än det dör. De kommande 10 åren beräknas Sverige öka med ytterligare 1 050 000 invånare, och skulle därmed passera 11 miljoner invånare. Den största utmaningen är sammansättningen av befolkningsökningen. Befolkningen växer särskilt snabbt i yngre och äldre åldrar och antalet personer i arbetsför ålder som är födda i Sverige minskar. Däremot ökar antalet utlandsfödda. För att upprätthålla välfärden i Sverige är det viktigt att sysselsättningen hålls uppe.

I slutet av 2016 bodde knappt 1,8 miljoner personer i Sverige som är födda utomlands. Det motsvarar ungefär var sjätte av den svenska befolkningen. Det vanligaste födelselandet är Finland, som cirka 154 000 personer är födda i. Därefter kommer Syrien med ca 149 000 personer.

Vänersborg

Invånarantalet i Vänersborgs kommun har ökat de senaste åren vilket framför allt beror på invandring. De nyanlända är till största delen barn, ungdomar, samt vuxna i arbetsför ålder vilket kan komma att påverka den demografiska fördelningen i befolkningen och Vänersborgs befolkning föryngrar sig.

Diagram: Antal kommunmottagna personer i Vänersborg i olika åldersgrupper 2013-2017

I Vänersborg finns fortfarande ett av Sveriges största asylboenden, Restad gård. Migrationsverket säger att de lägger ned andra asylboenden runt om i Västra Götalandsregionen och samlar sin verksamhet hit. Det kommer alltså inte så många nya ärenden längre utan de flesta är omflyttningsärenden. På Restad gård bor nu cirka 1 200 som är inskrivna vid Migrationsverket.

Barn- och utbildningsförvaltningens F-6 skola Kumlien, som är belägen på Restad gård, fortsätter sin verksamhet. Där går i huvudsak barn som bor på Restad gård. Då anhöriginvandringen fortsätter arbetar mottagningsenheten Välkomsten vidare med att fördela ut nya skolbarn till rätt skola. Fortfarande ökar barn- och elevantalet i kommunen pga. invandring.

Antalet ensamkommande barn och unga minskade stadigt under 2017 och de flesta av kommunens HVB-boenden har stängts. Under 2018 beräknas kommunen ha ansvar för 60 ensamkommande barn o unga. Från januari 2018 finns det ett HVB-boende, ett stödboende och ett antal träningslägenheter. Dessutom finns ett antal ungdomar i familjehem. Ett 15-tal personer kommer att vara anställda på boenden som riktar sig mot ensamkommande. Under 2016 var det cirka 100 personal. Vid avvecklingen av boendena så har personal varslats. Även bland socialsekreterare har

det minskat betydligt och idag finns fyra socialsekreterare som arbetar med myndighetsbesluten. Det finns fortfarande ungdomar som inte fått permanent uppehållstillstånd. När de fyller 18 år har de lämnats över till Migrationsverket och boendet på Restad gård. Detta gäller även för ungdomar som blivit uppskrivna i ålder och fått tidsbegränsade uppehållstillstånd. Ungdomarna går på gymnasiet, språkintröduktion, och vissa har kommit så långt så att de går på nationellt program.

Socialförvaltningen genomför en omorganisation från 1 januari 2018 där man startar en ny avdelning som ska fokusera på arbete och sysselsättning för personer som idag befinner sig utanför arbetsmarknaden. Avdelningen kommer att bestå av nuvarande Arbetsmarknadsavdelning, daglig verksamhet inom Omsorgen om funktionshindrade samt sektionen för Nyanlända på IFO (både ordinarie flyktingmottagning samt ensamkommande barn o unga).

Arbete med integration eller social inkludering är en prioriterad kommunövergripande fråga och Kommunfullmäktige har antagit en strategisk inriktning för det framtida integrationsarbetet. (KF 2017-09-20 § 120). Ansvaret för integrationsfrågor överförs från socialnämnden till kommunstyrelsen. I december 2017 påbörjar en grupp med representanter från barn- och

utbildningsförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen och socialförvaltningen under ledning av kommunstyrelseförvaltningen arbetet som ska leda till förbättrad social integrering.

Vänersborgs kommun leder tio partners från sju EU-länder i ett nytt projekt för att skapa en bättre integrationsprocess för flyktingar. Projektet ligger helt i linje med kommunens fokus på social hållbarhet. Förutom Sverige, som representeras av Vänersborgs kommun, så deltar organisationer från Finland, Lettland, Tyskland, Österrike, Spanien och Italien. Under hösten 2017 arrangerades det första projektmötet i Terme di Monticelli i norra Italien. Projektet finansieras av EU och sträcker sig över två år.

Den största utmaningen för de som vill bosätta sig permanent i kommunen är tillgången på bostäder. Produktionen av nya bostäder behöver öka för att möta det ökade behovet. Anhörlingvandrigen kommer att öka, trots strängare regler. Denna grupp har samma behov av hjälp att komma in i det svenska samhället. Integration är en ömsesidig process som berör alla som kommer hit.

Befolkningsprognos

Befolkningsprognos

Under 2017 har befolkningstillväxten dämpats jämfört med 2016. Vid tredje kvartalet 2017 uppgick befolkningsökningen till 108 personer och befolkningen uppgick till 39 063 personer. Under motsvarande period 2016 låg ökningen på ca 450 personer. Det är fortfarande så att det största flyttnettot är mot utlandet. Tillskottet till bostadsmarknaden ökar genom ytterligare nya bostäder vid Quality, Holmängen, Korseberg, Skaven och centrala Vänersborg. När det gäller småhustomter saknas det i tätorten.

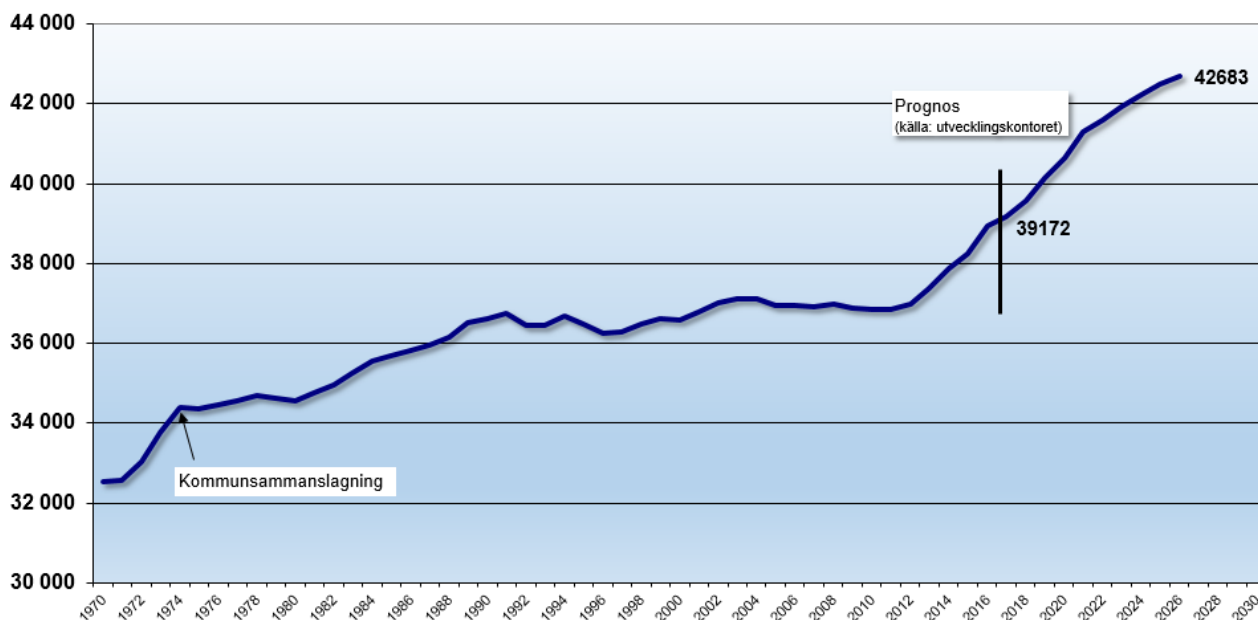
Vänersborg 2017 - 2026 – Prognos för framtiden

Den nya befolkningsprognosen förutsätter ett bostadsbyggande som bygger på inflyttning och därmed ett ökat invånarantal. Prognosen är indelad i två delar, en totalprognos samt en delområdesprognos framtagen till och med år 2021.

Prognosen visar en ökning av befolkningen med cirka 3 500 invånare fram till år 2026. Då prognosen bland annat grundar sig på att bostadsbyggandet i Vänersborg fortsätter på nuvarande nivå. Prognosen är osäker eftersom effekterna av anhöriginvandring är svåra att beräkna.

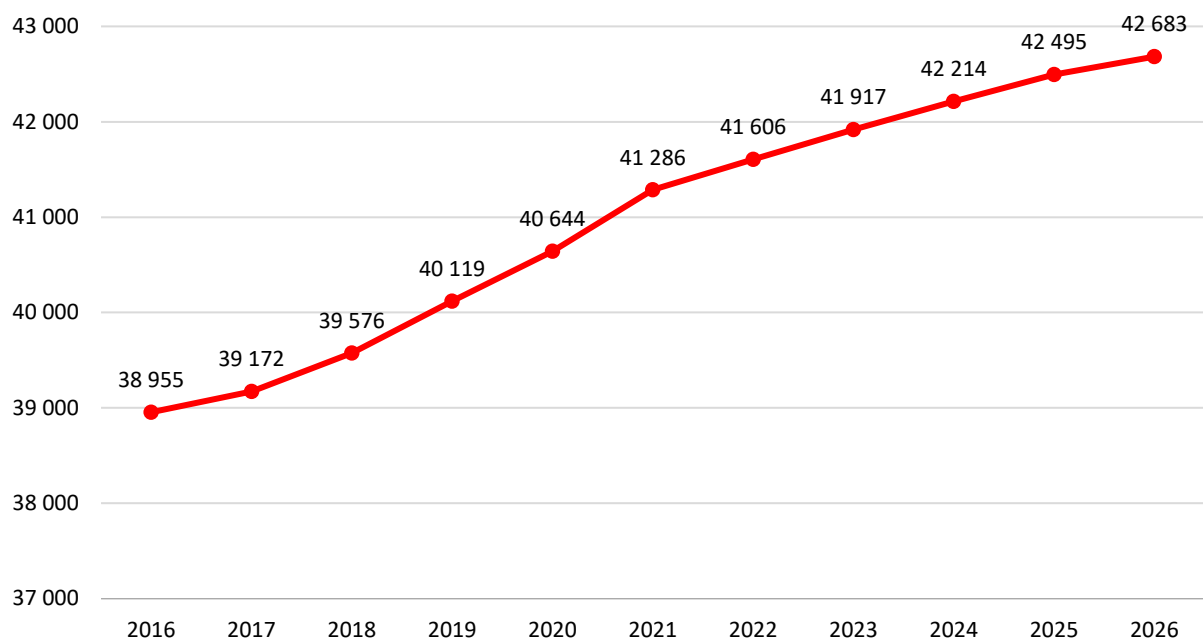
Nedan visas befolkningsutvecklingen sedan 1970 samt prognos för de kommande åren. Den stora förändringen i början av 70-talet hänger ihop med kommunsammanslagningen. Det syns tydligt att befolkningen legat ganska konstant mellan 2002 till 2012. Perioden 2012 – 2016 (tredje kvartalet) innebar för Vänersborgs del kraftiga befolkningsökningar, från 36 960 till 38 835 d.v.s. med närmare 1 900 personer.

Befolkningsutveckling i Vänersborgs Kommun

Befolkningsprognos Vänersborgs kommun

Ålder	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	% förändring
0-4	2 253	2 314	2 361	2 404	2 452	2 540	2 574	2 601	2 621	2 632	2 630	117%
5-9	2 464	2 460	2 494	2 552	2 569	2 585	2 645	2 682	2 704	2 731	2 777	113%
10-14	2 294	2 402	2 475	2 563	2 670	2 740	2 747	2 777	2 819	2 826	2 822	123%
15-19	2 267	2 263	2 295	2 347	2 417	2 507	2 591	2 647	2 710	2 789	2 829	125%
20-24	2 244	2 168	2 157	2 177	2 193	2 255	2 238	2 243	2 252	2 274	2 292	102%
25-29	2 405	2 442	2 444	2 440	2 433	2 459	2 432	2 412	2 395	2 382	2 370	99%
30-34	2 078	2 130	2 255	2 379	2 483	2 541	2 586	2 583	2 566	2 543	2 523	121%
35-39	2 095	2 073	2 108	2 165	2 213	2 289	2 335	2 416	2 484	2 547	2 562	122%
40-44	2 254	2 211	2 177	2 157	2 176	2 217	2 209	2 235	2 272	2 299	2 337	104%
45-49	2 597	2 523	2 497	2 497	2 449	2 419	2 388	2 361	2 336	2 345	2 363	91%
50-54	2 729	2 817	2 783	2 746	2 708	2 646	2 591	2 569	2 564	2 518	2 480	91%
55-59	2 391	2 342	2 427	2 480	2 556	2 700	2 783	2 755	2 720	2 685	2 621	110%
60-64	2 287	2 356	2 325	2 351	2 366	2 359	2 321	2 396	2 440	2 504	2 622	115%
65-69	2 364	2 300	2 283	2 259	2 248	2 244	2 308	2 283	2 304	2 316	2 305	98%
70-74	2 284	2 327	2 345	2 337	2 292	2 251	2 201	2 191	2 170	2 161	2 153	94%
75-79	1 665	1 717	1 821	1 868	1 959	2 038	2 080	2 099	2 095	2 060	2 026	122%
80-84	1 176	1 211	1 199	1 264	1 313	1 335	1 383	1 469	1 513	1 592	1 655	141%
85-89	715	712	720	734	755	763	790	785	831	868	884	124%
90-94	307	317	321	314	302	312	316	323	332	342	348	113%
95-99	81	82	82	77	79	76	78	79	77	74	77	95%
100-w	5	5	6	9	9	9	9	9	9	9	9	180%
Summa	38 955	39 172	39 576	40 119	40 644	41 286	41 606	41 917	42 214	42 495	42 683	110%

Tabellen på föregående sida visar förändringar i olika åldersintervall. Den förväntade bostadsproduktionen leder till inflyttning vilket resulterar i att framförallt antalet barn, ungdomar och förvärvsarbetande förväntas öka. I kommunens Bostadsförsörjningsprogram beräknas att ca 160 bostäder kommer att byggas per år. På Holmängen har byggnation av boende för äldre påbörjats. Vårt bostadsbolag ABVB bygger hyresrätter i samma område. Fler aktörer ligger i startgroparna. Vad kommunen har brist på är småhustomter samt hyresrätter. För närvarande finns inga lediga villatomter i centralorten.

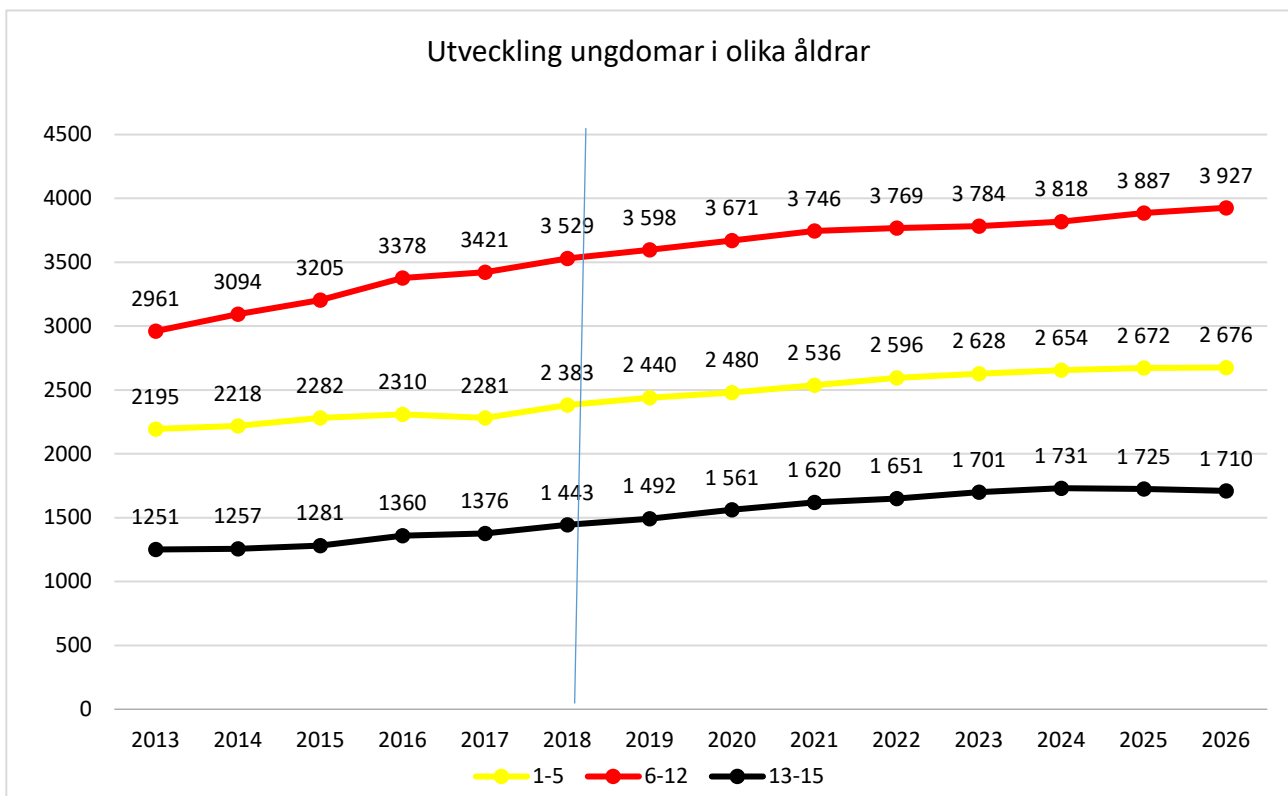
Effekter av detta avspeglas i prognosen som visar ett ökat antal barn och ungdomar i åldersgrupperna upp till 19 år. Gruppen över 80 år ökar men detta är kunskap vi har sedan tidigare och stärker bara bilden av de förändringar vi kan förvänta oss inom dessa åldrar.

En viktig aspekt som en prognos inte kan ta hänsyn till är konjunkturförändringar som sker snabbt. En hög arbetslöshet påverkar vår kommun.

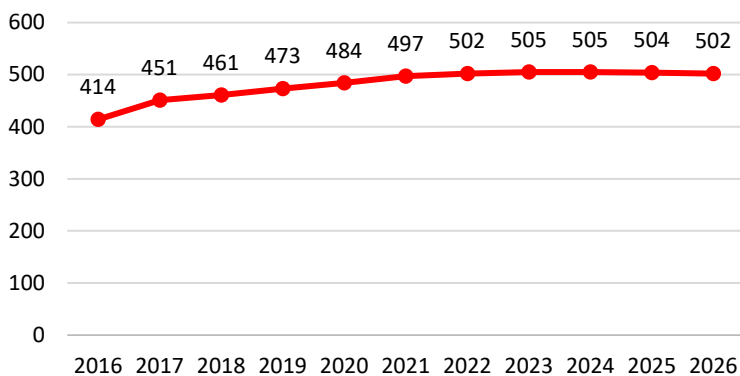
Den största risken är utflyttning medan det inte är säkert att inflyttningen påverkas då de som söker sig hit antingen har jobb här eller väljer att pendla till annan ort och ser fördelar med ett boende i vår kommun. Prognosen arbetas om varje år för att vara så uppdaterad som möjligt. Vår ambition med nya bostadsområden är att både kunna erbjuda kommunens invånare alternativ till sin nuvarande bostad och få fler att flytta hit för de värden kommunen kan erbjuda.

Med förbättrad infrastruktur och omflyttningar inom staden genom nybyggnation påverkas såväl befolkningens storlek som vår befolkningssammansättning och självklart måste vi planera för detta.

Ökningarna av antalet ungdomar i de olika grupperna visar en ökning i samtliga intervall. Den största ökningen står elever på högstadiet för med cirka 25 %. De tre grupperna visar en ökning på ca 1 300 ungdomar under hela prognosperioden. Fram till och med 2017 är det faktiska siffror.

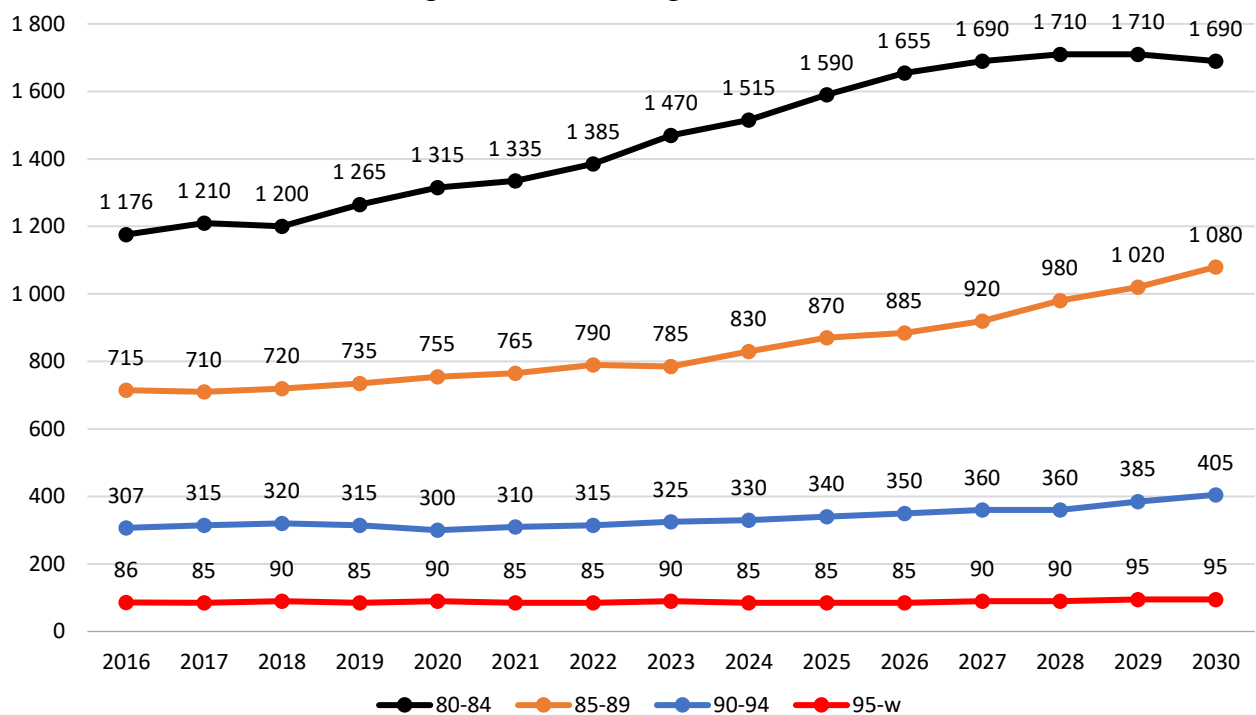

Utveckling 0-åringar i Vänersborgs kommun

Diagrammet visar att antalet födda barn ökar fram till 2021 för att därefter stabilisera sig på en nivå på ca 500 barn per år under prognosperioden. Antalet 1-6 åringar ökar med cirka 400 under prognosperioden. Antalet 7-9-åringar ökar under prognosperioden med cirka 200 barn. Antalet ungdomar i åldern 10-12 år ökar cirka 300 ungdomar. Antalet ungdomar i gymnasieålder ökar med cirka 350 ungdomar.

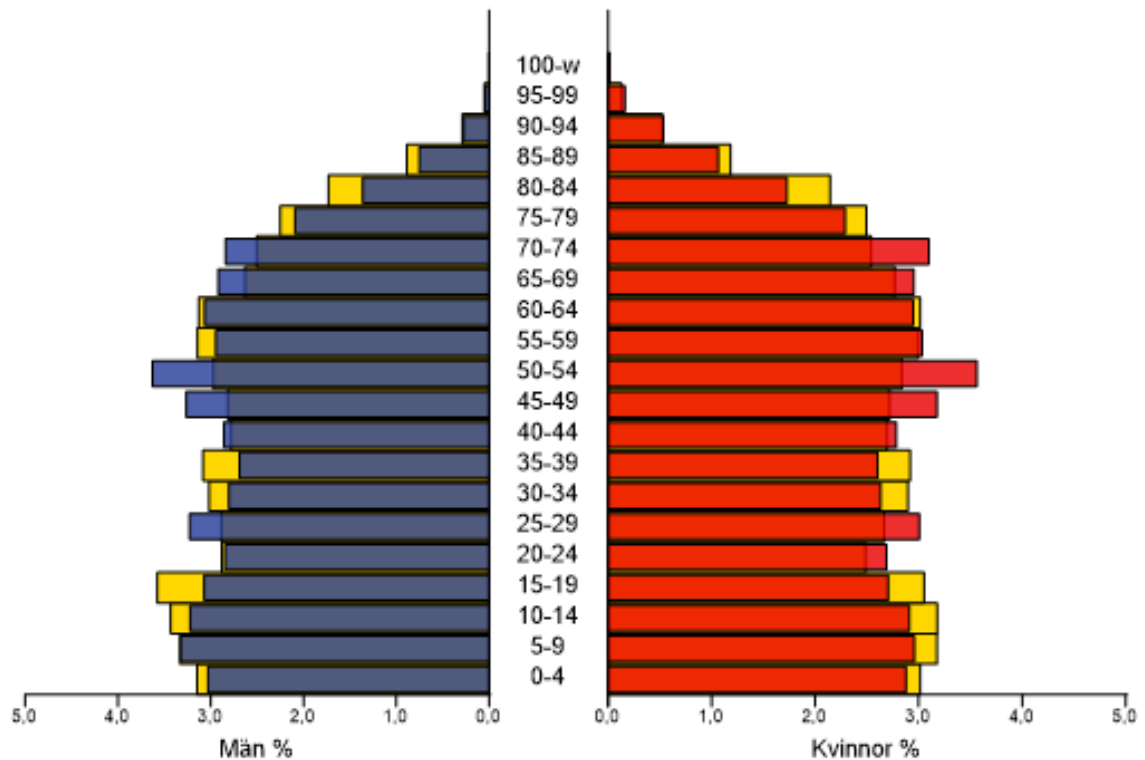
Utveckling äldre i Vänersborgs kommun 2017-2030

Prognos för utvecklingen av antalet äldre sträcker sig till 2030. Rörligheten i de övre åldersgrupperna är inte lika hög som bland yngre. Mot bakgrund av detta görs denna prognos. Diagrammet visar att förändringen i de äldre åldersintervallen står för den största ökningen i prognosen.

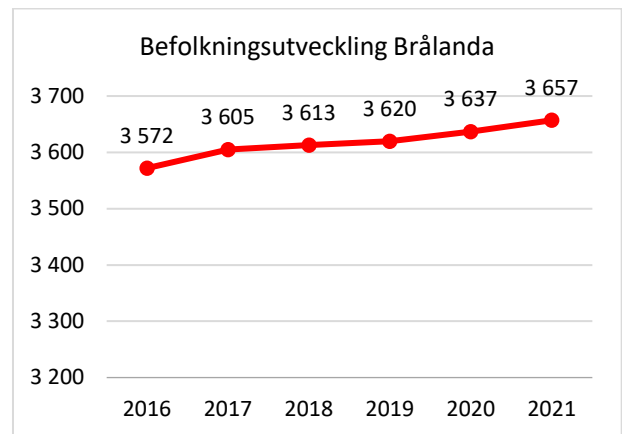
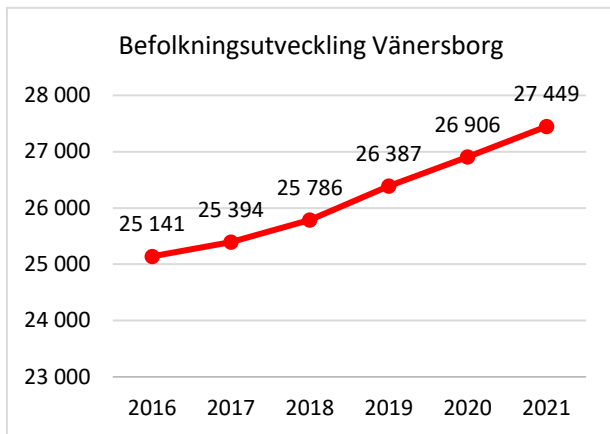
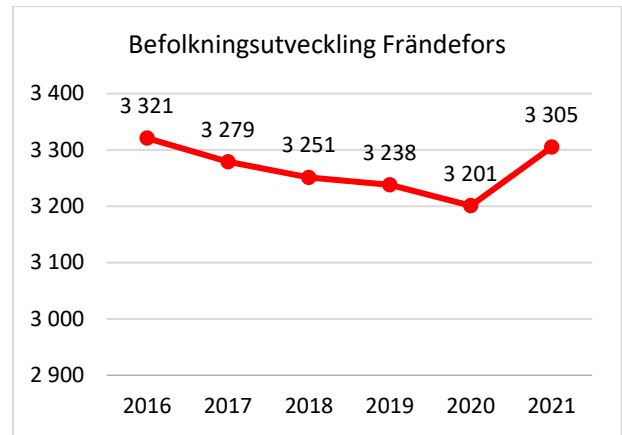
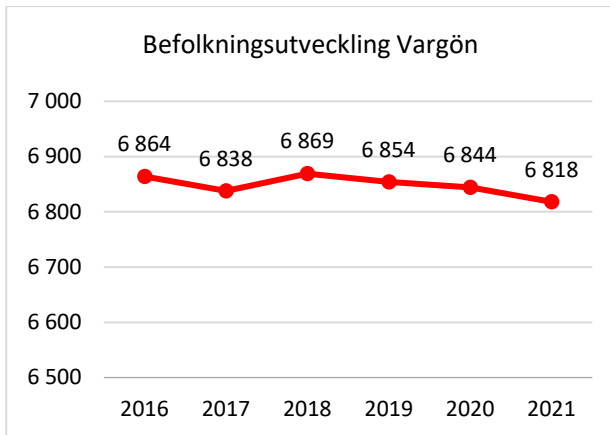
Gruppen 85-89 år ökar under hela prognosperioden medan gruppen 80-84 år planar ut och minskar något mot slutet av prognosperioden.

Befolkning 2017 i jämförelse med 2026 Vänersborgs kommun

Bilden visar förändringar i befolkningens sammansättning. De underliggande fälten (blå och röda) avser år 2017. I pyramiden syns tydligt ökningen av antalet i de äldre grupperna. Intressant är att befolkningen ökar i flera grupper under 40 år. Detta är sannolikt en effekt av fler invånare som kommit som flyktingar. Invandringen bidrar till fler i förvärvsarbetande ålder och leder till en förnyring i kommunen.

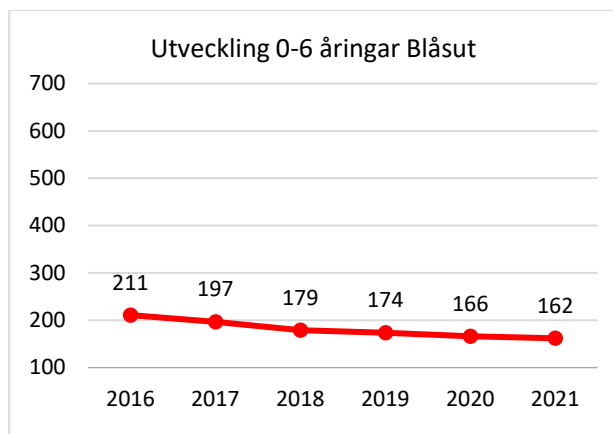
Befolkningsprognosen pekar på en positiv utveckling av kommunen som helhet de kommande åren, men det finns skillnader mellan de olika kommundelarna. Utmaningen är att omsätta de detaljplaner som finns till ännu fler konkreta bostadsprojekt. Diagrammen på nästa sida visar Brålanda, Frändefors, Vänersborgs och Västra Tunhems befolkningsutveckling.

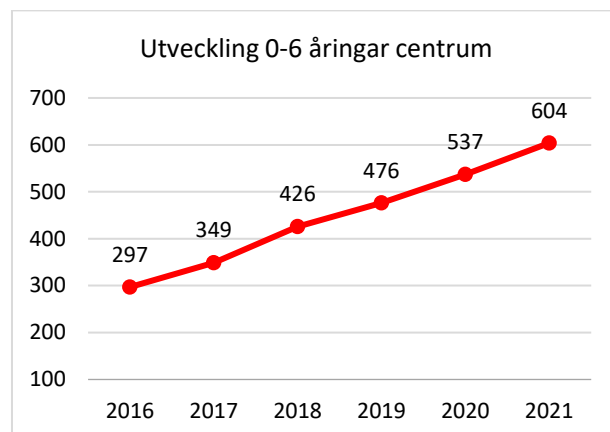
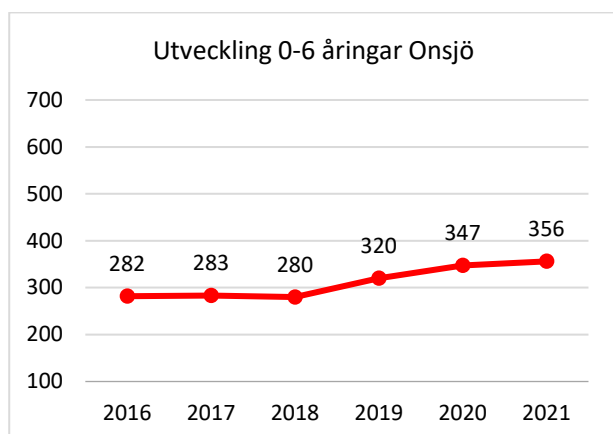
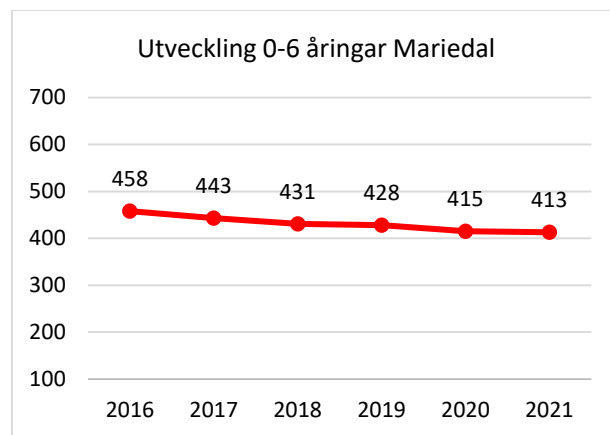
Alla delar i kommunen förutom Vargön visar en positiv eller stabil befolkningsutveckling. Utbyggnaden vid Vänerkusten bidrar till att landsbygden ökar sin befolkning något. Ett par orsaker till detta är nybyggnation som blivit möjligt genom utbyggnad av VA utmed Vänerkusten och att fler fritidshus blir permanentboenden. Detta kommer att fortsätta men i vilken omfattning är svårt idag att se.

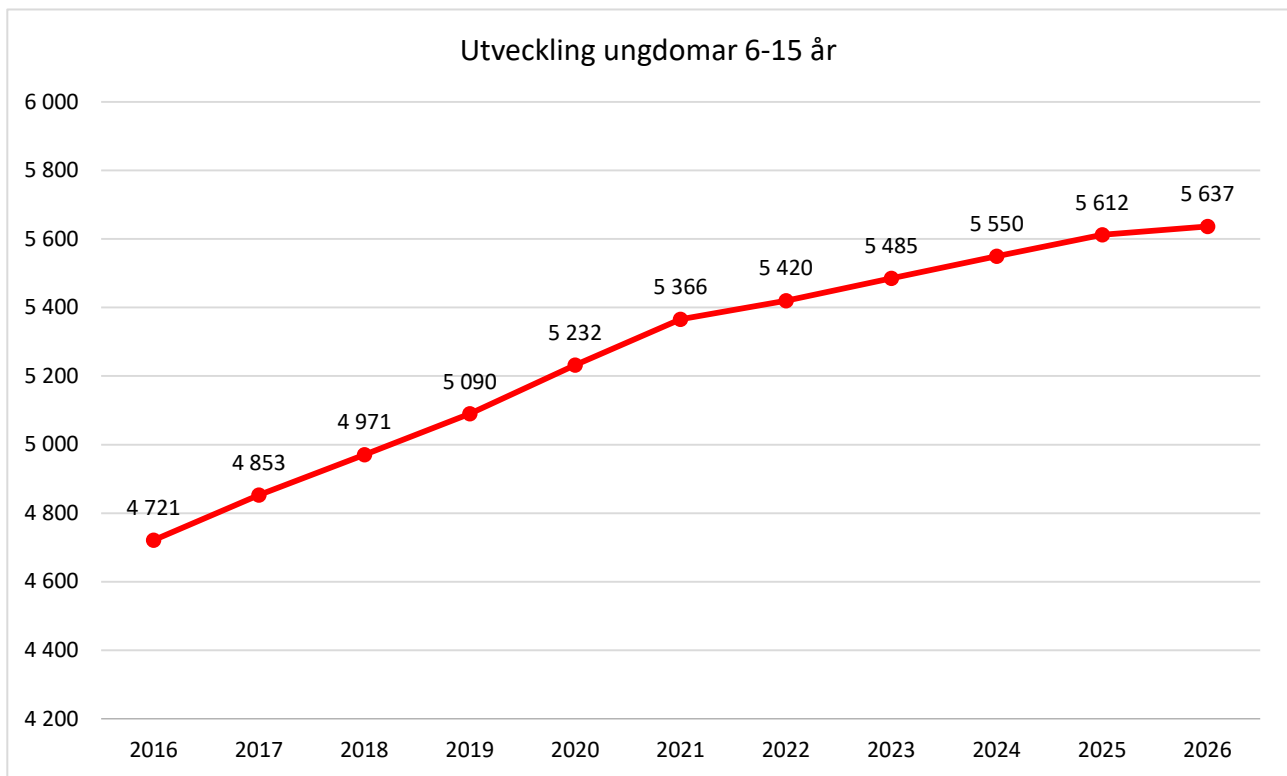
Skoloråden

Utmaningen de kommande åren är inom de skolområden där det sker stora befolkningsförändringar. Detta gäller i områden med såväl vikande som ökande befolkningsunderlag. Då skolvalet är fritt är det svårt att bedöma vart eleverna söker sig. Diagrammen nedan visar att det inte bara är på landsbygden som det sker förändringar i befolkningen utan även i centralorten.

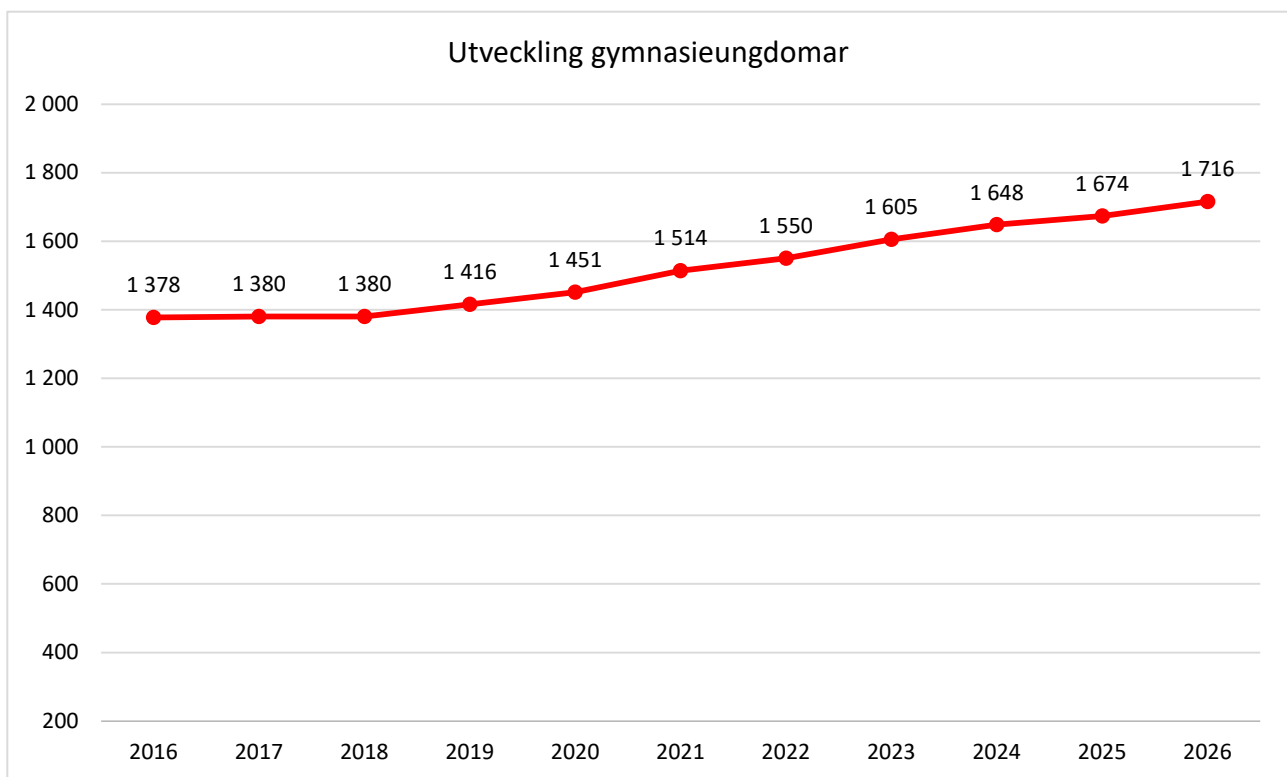

Nedan visas hur 0-6 åringar förändras under prognosperioden på Mariedal, Blåsut, Onsjö och centrala staden. Minskningen som prognosen visar på vissa områden är kopplat till lägre nybyggnation under prognosperioden. I Blåsut samt Mariedal planeras ingen bostadsbyggnation under de kommande åren vilket avspeglar sig ett vikande elevunderlag.

Antalet ungdomar 6-15 år ökar under perioden med ca 800 personer totalt och runt 80 per år.

Antalet gymnasieungdomar ökar under perioden. Här finns koppling till ökande befolkning men även gruppen ensamkommande ungdomar.

Drygt 300 fler gymnasieungdomar kan vi räkna med under prognosperioden.

Omvärldsanalys

Övergripande förutsättningar

Ekonomiska förutsättningar

Här presenteras en lägesrapport om hur ekonomin ser ut idag, men också en bedömning om hur det kan tänkas se ut de närmaste åren. Dessutom för vi en diskussion om Vänersborgs kommun har en god eller dålig ekonomi, vilket åskådliggörs i fyra diagram. Information och prognoser hämtas från SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) och SCB (statistiska centralbyrån).

Konjunkturen och skatteunderlaget bromsar in

Den positiva utvecklingen i svensk ekonomi innebär att sysselsättning och kommunalt skatteunderlag växt snabbt under 2017 och SKL bedömer att det fortsätter så även under 2018. Från 2019 utvecklas skatteunderlaget svagare. Kommunsektorns situation blir mer problematisk när behoven fortsätter att växa. De senaste åren har de ekonomiska resultaten varit goda i kommunerna. Framöver uppstår ett gap mellan intäkter och kostnader. Det kan innebära skattehöjningar och neddragningar. Långsiktigt måste effektiviteten öka och volymökningar rymmas utan ökande kostnader eller sämre kvalitet. Nya arbetssätt behöver skapas och samarbetet mellan kommunsektorn och staten måste förbättras.

Fortsatt bra fart i svensk ekonomi också 2018

Trots den svagare investeringstakten är det just investeringarna som är den komponent i försörjningsbalansen som växer snabbast 2015-2018. Därutöver bidrar både hushållens och offentliga sektorns konsumtion till att hålla uppe

Tabell: Nyckeltal för den svenska ekonomin, procentuell förändring

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
BNP	3,2	2,6	2,6	1,4	1,7	1,8
Arbetade timmar	2,0	1,6	1,2	-0,4	-0,1	0,4
Arbetslöshet	6,9	6,7	6,2	6,4	6,5	6,5
Timlön, konjunkturlönestatistik	2,4	2,6	3,1	3,4	3,4	3,4
Konsumentpris, KPIF-KS	1,3	2,0	1,7	1,8	2,0	2,0
Konsumentpris, KPI	1,0	1,8	1,8	2,3	2,8	2,9
Realt skatteunderlag	2,6	1,4	1,1	1,0	1,0	1,1

Källa: Statistiska centralbyrån och SKL

tillväxten. Däremot blir draghjälp från utlandet inte heller framöver särskilt stor. Den snabbare tillväxten som nu förväntas i Europa är ändå relativt måttlig. SKL räknar med att BNP växer med 2,6 % 2017 och 2018. Trots ett alltmer ansträngt arbetsmarknadsläge beräknas löneutvecklingen bli fortsatt dämpad. KPI har tillfälligt nått över 2 % men en starkare krona gör att inflationen pressas tillbaka under 2018. Normaliseringen av konjunkturläget under 2019 och 2020 innebär att BNP, sysselsättningen och skatteunderlaget utvecklas svagare än normalt. BNP-ökningen begränsas till 1,4 % 2019 samtidigt som antalet arbetade timmar i den svenska ekonomin minskar något. Det är dock inte BNP-utvecklingen som är viktigast för skatteunderlaget, utan antalet arbetade timmar och lönesumman i hela ekonomin. Arbetslösheten pressas tillbaka och når under 2018 ner mot 6,2 %. Det kommer att vara svårt att nå lägre utan att arbetslösheten bland utrikes födda och personer som saknar utbildning minskar markant.

Under 2016 växte skatteunderlaget i snabb takt med stöd av konjunkturuppgångens starka sysselsättningstillväxt. Högkonjunkturen förväntas bestå under 2018 och utvecklingen är stark men svårigheterna att öka arbetade timmar tilltar. Sammanfattningsvis kommer ökningen av skatteunderlaget gradvis att avta.

Utvecklingen åren 2019–2021

SKL:s beräknade utveckling för åren 2019–2021 är ingen prognos utan en framskrivning gjord på basis av ett antal antaganden. Styrande i detta upplägg är att svensk ekonomi på sikt återgår till konjunkturrell balans. Det innebär en mer normal men väsentligt långsammare utveckling av

produktion och sysselsättning än tidigare då den svenska ekonomin gått från låg- till högkonjunktur. Åren 2019-2021 understiger BNP-tillväxten 2 % samtidigt som

ökningen i sysselsättningen är starkt begränsad.

Den kraftiga ökningen av befolkningen i yngre och äldre åldrar är nu betydligt snabbare än den för antalet personer i yrkesverksam ålder. Historiskt har kostnaderna i kommuner och landsting dessutom ökat väsentligt snabbare än vad som följer av den demografiska behovsutvecklingen. Kraven på välfärdstjänster ökar när invånarnas inkomster och köpkraft stiger.

Investeringsstrycket på kommunsektorn är stort. Den växande befolkningen och behovet av att renovera eller ersätta äldre lokaler och anläggningar har inneburit kontinuerligt växande investeringar.

God ekonomisk hushållning och ekonomi i balans

God ekonomisk hushållning och ekonomi i balans regleras i kommunallagen och innebär att kommunen måste upprätta en budget där intäkterna överstiger kostnaderna. Kommunen måste också ha reserver för att kunna möta oförutsedda kostnadsökningar, minskade intäkter och behov av ytterligare investeringar. Med god ekonomisk hushållning menas också att dagens medborgare finansierar sin egen kommunala välfärd och inte skjuter upp betalningen till kommande generationer. Kommunen har fastställt mål och riktlinjer kring god ekonomisk hushållning.

Ekonomi i Vänersborgs kommun

Vänersborgs kommun har fastställt finansiella mål samt mål och riktlinjer för verksamheten. Verksamhetsmålen är också kommunens inriktningsmål för ekonomin. God ekonomisk hushållning innebär att såväl kommunens finansiella som verksamhetsmässiga mål uppnås samt att riktlinjerna följs. I den gällande mål- och resursplanen 2018-2020 anges följande mål:

Vänersborgs kommuns verksamhetsmässiga mål för god ekonomisk hushållning:

- *Nämnderna ska hantera beslutade budgetmedel rationellt och effektivt så att de gör mesta möjliga nytta för kommuninvånarna utifrån de uppgifter*

som Kommunfullmäktige delegerat till dem.

- *Kommunens tillgångar och skulder ska förvaltas på ett betryggande och effektivt sätt.*
- *Vänersborgs kommun ska i alla sammanhang eftersträva en välskött ekonomi. All verksamhet ska bedrivas i en anda av god ekonomisk hushållning och i enlighet med Kommunfullmäktiges beslut om finansiella mål och ramar.*

I Mål- och resursplanen anges även riktlinjer för god ekonomisk hushållning i verksamheten, vilka kan ses som ett förtydligande till kapitel 11 (Ekonomisk förvaltning) i kommunallagen. Vänersborg har även fastlagt särskilda riktlinjer för hanteringen av resultatutjämningsreserven och maximerat den till 50 mkr. Hittills har inte reserven utnyttjats.

Finansiella mål:

- *Årets resultat bör uppgå till minst 1 % av skatter och generella statsbidrag. Långsiktigt bör resultatet uppgå till 2 %.*
- *Kassalikviditeten bör vara minst 50 %.*
- *Soliditeten bör förbättras.*
- *Årets investeringar (exkl. exploatering och VA/renhållning) ska finansieras inom ramen för avskrivningar och årets resultat.*

Förändringar i den kommunala redovisningen

Två förändringar i kommunal redovisning påverkar kommunens finansiella mål vad gäller kopplingen till god ekonomisk hushållning.

Sedan några år tillbaka har kommunerna gått över till s.k. komponentavskrivning, vilket kortfattat innebär att en investering i en byggnad eller anläggning delas in i olika delar (komponenter) med olika beräknad ekonomisk livslängd. Som ett exempel kan stommen i en byggnad skrivas av på 70 år medan teknisk utrustning skrivs av på 15 år. När den tekniska utrustningen i exemplet sen byts ut efter cirka 15 år sker detta som investering, när det tidigare bokfördes som en underhållskostnad på driftbudgeten. Under ett antal år blir effekten högre investeringsutgifter och lägre driftkostnader. På längre sikt kommer

avskrivningskostnaderna att öka. Det innebär att budgeten för underhåll av fastigheter och gator/vägar måste flyttas från driftbudgeten till investeringsbudgeten då underhållet nu redovisas som investering.

Den andra förändringen avser kommunsektorns pensionsredovisning. Ett förslag till ny kommunal redovisningslag har tagits fram och kan komma att beslutas av riksdagen så att den börjar tillämpas från 2019. Enligt förslaget ska nu hela pensionsåtagandet redovisas som en skuld. De utbetalningar som idag belastar kommunerna som en kostnad när de betalas ut, kommer enligt den nya lagen istället att redovisas som en minskad skuld. Effekten för kommunerna blir lägre redovisade kostnader och lägre soliditet. Den likvidmässiga belastningen på kommunerna blir dock oförändrad.

Den sammantagna effekten av dessa båda förändringar är att de finansiella målen kommer att behöva ses över och anpassas. Detta gäller framförallt kommunens resultatmål, där ett resultat på minst 2 % av skatter och generella statsbidrag har tidigare varit ett generellt mått på god ekonomisk hushållning. Med hänsyn till de förändrade redovisningsreglerna kan det generella resultatmålet snarare handla om minst 3 % eller upp mot 4 %, för att ligga i linje med en god ekonomisk hushållning. Även målen som handlar om investeringar och soliditet kan behöva ses över.

Prognos 2017 och budget 2018

Andra förutsättningar att utgå från är bokslut 2017 och innevarande års budget. I delårsrapporten per augusti 2017 prognostiserar kommunen ett resultat om 62 mkr. Det motsvarar 2,7 % av skatter och generella statsbidrag. I bokslutet 2016 uppgick resultatet till 59 mkr. I 2018 års mål- och resursplan, som Kommunfullmäktige fattade beslut om i juni 2017, är det ekonomiska resultatet budgeterat till +24 mkr.

Kommunfullmäktige beslutade att utöka nämndernas ramar i budget 2018 med sammanlagt 47 mkr vilket är ett stort tillskott till verksamheterna. Det största tillskottet gavs till Barn- och utbildningsnämnden 36 mkr.

Socialnämnden fick 12 mkr. Kommunstyrelsens budgetram utökades med sammanlagt 2,4 mkr. Samhällsbyggnadsnämndens budgetram minskades med sammanlagt 7 mkr vilket avsåg tillfälliga anslag under 2017 som togs bort i budget 2018. Kultur- och fritidsnämnden tillfördes 2 mkr. Överförmyndarnämnden fick 1 mkr. Medel för att finansiera effekter av 2018 års löneavtal budgeterades centralt.

Välfärdsmiljarderna – från 52 mkr till 27 mkr

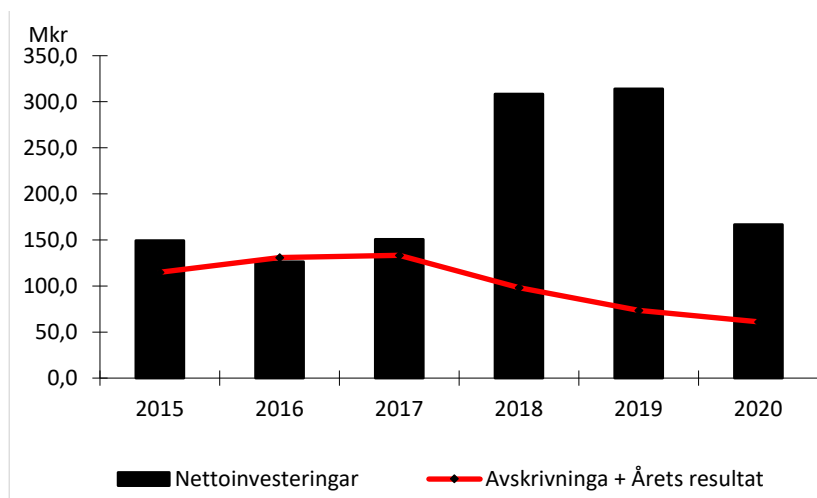
Vänersborgs kommun fick förhållandevis mycket, 52 mkr, utav de s.k. välfärdsmiljarderna under 2017 och 2018. Fr.o.m. 2019 sjunker statsbidraget då en större del grundar sig på antalet invånare i stället för antalet flyktingar. Det innebär en sänkning till 44 mkr år 2019, 38 mkr år 2020 och 27 mkr år 2021. Statsbidraget är medräknat i kommunens budget 2018 och bidrar till nämndernas stora tillskott. Det är viktigt att ta hänsyn till att statsbidraget fortsätter att minska i kommande budgetar. Det är även viktigt att vara medveten om att bidraget kan ändras om Vänersborgs andel av antalet flyktingar förändras.

Det ekonomiska utrymmet inför planperioden 2019-2021

Kommunens befolkningsprognos visar att antalet invånare ökar. Från år 2016 till 2026 prognostiseras en ökning med 3 700 invånare (10 %). Fler invånare och den demografiska utvecklingen innebär ökat kostnadstryck på kommunen. Antalet äldre ökar liksom antalet barn och ungdomar i förskole- och grundskoleåldrarna. I Vänersborg beror fler yngre till största delen på prognostiserad inflyttning vilket till största delen hänger ihop med immigrationen. Även antalet gymnasieungdomar ökar. Befolkningsprognosen är mycket osäker vilket är ett problem i sig.

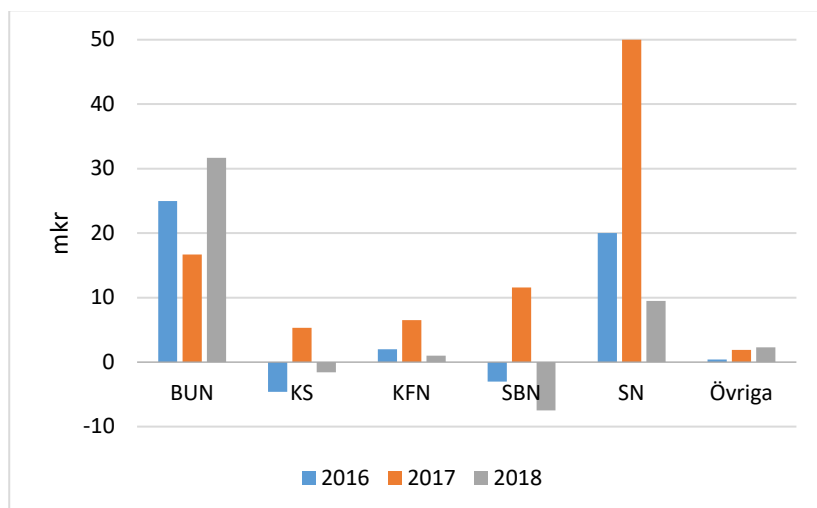
I beslutad Mål- och resursplan planeras omfattande investeringar i förskolor, skolor, fritidsanläggningar och särskilda boenden. Investeringar innebär ökade driftkostnader som påverkar det ekonomiska utrymmet för verksamheterna. Med de låga resultat som är budgeterade framöver finns det ingen ekonomisk beredskap för de kostnadsökningar som följer av nya lokaler och utökad verksamhet.

Diagram: Finansiering av investeringar 2015-2020. 2017 visar preliminärt bokslut. 2018-2020 visar budget.

Nämnderna har fått stor tillskott i budget de senaste åren, både i form av volymökningar och prisökningar. Ökade lokalkostnader och en fortsatt volymökning av såväl yngre som äldre gör att nämndernas ekonomi förväntas vara fortsatt ansträngd under 2018 och resten av planperioden.

Diagram: Budgettillskott till nämnderna i mål- och resursplan, åren 2015-2018, exkl kompensation för löneökningar och inflation.

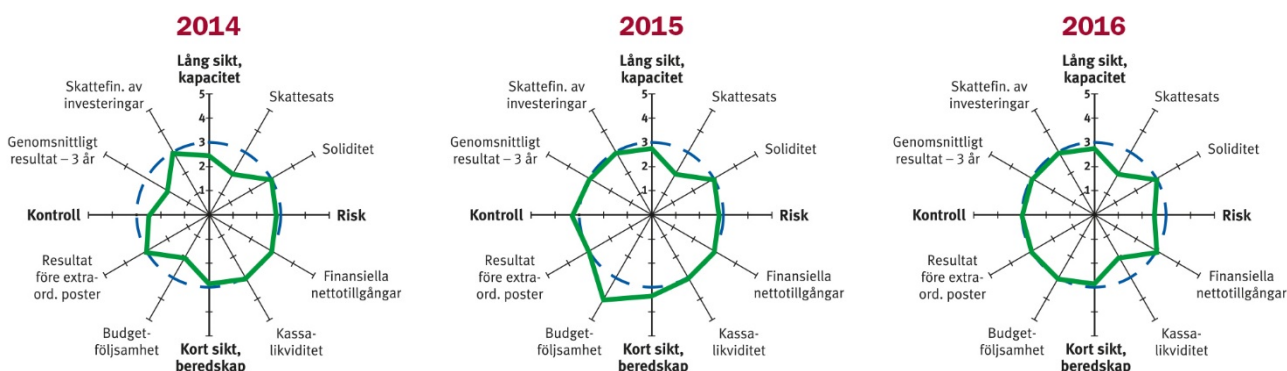
Finansiell profil

Har Vänersborgs kommun en god eller dålig ekonomi? För att besvara frågan måste kommunens ekonomi ställas i relation till något annat. Ett sätt att besvara frågan är att göra jämförelser med andra kommuner. Kommunforskning i väst (KFI) har sedan 90-talet tagit fram finansiella jämförelser mellan kommunerna. Metodiken presenteras kortfattat i faktarutan nedan.

<p>Kommunforskning i väst (KFI) har tagit fram jämförande finansiella profiler för kommunerna. Utifrån åtta finansiella nyckeltal avseende kapacitet på lång och kort sikt, risk och kontroll görs en betygsättning av varje kommun i relation till genomsnittet i länet.</p> <p>I diagrammet nedan presenteras den finansiella profilen grafiskt genom den heldragna linjen. Betygsättningen sker i en skala 1-5 utifrån bokslut 2012. Betyget 5 är bäst och betyget 1 är sämst. Betyget 3 utgör det genomsnittliga betyget i länet.</p>	Nyckeltal i den finansiella profilen	
	Mått	Förklaring
	Skattesats	En låg skattesats anses positiv eftersom kommunen då lättare kan höja skatten.
	Soliditet	Självfinansieringsgrad. Eget kapital i % av summa tillgångar.
	Finansiella nettotillgångar	Finansiella tillgångar - finansiella skulder i relation till kommunens nettokostnader. Speglar meddellång betalningsberedskap.
	Kassalikviditet	Finansiella tillgångar i % av kortfristiga skulder.
	Budgetföljsamhet	Budgetavvikelse för verksamhetens nettokostnader, kr per invånare.
	Resultat före extraord. poster	Resultat i kr per invånare.
	Genomsnittligt resultat -3 år	Genomsnittligt resultat i kr/invånare.
	Skattefinansiering av investeringar	Andel av investeringar som är finansierade av avskrivningar och årets resultat.

Vänersborgs kommun har i stort sett en genomsnittlig finansiell profil. Kommunen tangerar riksgenomsnittet på de flesta värdena. Det är dock två nyckeltal som avviker. *Kassalikviditeten* har försämrats. *Skattenivån* är sämre då Vänersborgs kommun har högre skatt än genomsnittet.

Spindeldiagram: KFI – Vänersborgs finansiella profil 2014-2016

Arbetsmarknad

Den framtida arbetsmarknaden kommer i allt högre grad att kännetecknas av tanke och innovationer vilket skapar nya yrkeskategorier. Samtidigt finns ett stort behov av arbetskraft inom mer traditionella områden som vård och skola.

Trender och drivkrafter

Globala, regionala och kommunala utmaningar - Tankesamhällets framväxt

Enligt flera analysföretag som t.ex. Kairos Future, växer ett nytt samhälle fram, "T-samhället". T:et står för tänkande och tankar. Att vara nära till tankar, idéer och innovation har aldrig varit viktigare än nu.

T-samhället grundas på tre faktorer:

- närhet till kunskap- och innovationsnoder
- uppkoppling mot dessa noder
- samt att verkligt värde skapas av förmågan att se vad som går att göra av detta, det vill säga knyta ihop och skapa nya affärsidéer.

Utvecklingen mot T-samhällen förstärks av faktorer som globalisering, ny snabbare teknik/IT, sociala medier med mera.

Från arbetsmarknadsregioner till arbetsmarknadsnätverk

Traditionellt har man sett regioner som geografiska arbetsmarknadsregioner inom vilka man arbetspendlar. Problemet ligger i att man fokuserar på sina regiongränser och frågan om man finns innanför eller utanför gränsen. Istället kan man se regioner som ett nätverk av pendlingsrelationer. Geografin ersätts alltmer idag av relationer. Ekonomisk integration blir mer och mer betydelsefullt. Använder vi ett nätverksperspektiv och konstruerar en karta byggd på styrkan i pendlingsrelationer framträder en annan bild – arbetsmarknadsnätverket. Pendlingsrelationer, inklusive

veckopendling och distansarbete, är en stark indikator på ekonomisk integration.

Koncentration och specialisering

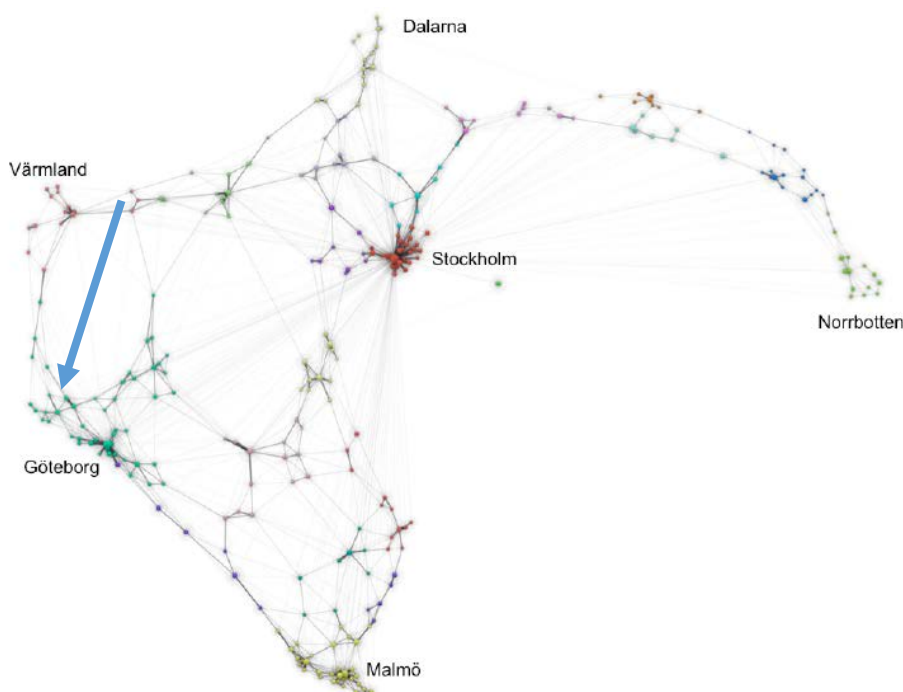
Denna ökade specialisering leder också till ökade krav på "matchning" mellan kompetens och uppgift. Arbetsgivare söker lokalisera sig nära kompetenskällor som högskolor och universitet. Summan av de två processerna leder till en snabb koncentration av människor och företag till "heta regioner" vilket kan leda till ökad urbanisering och arbetspendling.

Nätverksperspektiv

Genom arbetsmarknadsnätverket som utgångspunkt ges en mer realistisk bild av Sverige idag. Nätverket visar att tätast är de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö med viss pendlingsintensitet till Värmland, Dalarna och Norrbotten. Samtidigt visar kartan vilka kommuner som är isolerade.

Modellen med arbetsmarknadsnätverk sätter fokus på det för kommuner viktigaste samspelet, arbetsresor.

Arbetsmarknadsnätverket fyller fem år
För fem år sedan, skapade Kairos Future ett nätverk genom att simulera Sveriges 290 kommuner som partiklar sammanbundna av pendlingstrafik. 2017 ser bilden ut så här:

Arbetsmarknadsnätverket visar vilka kommuner som verkligen är isolerade från omgivningen, vilka som bildar integrerade regionala system och vilka som inte gör det. Det visar också var det finns oväntat starka eller svaga förbindelser, vilka orter som utövar dragningskraft på sin omgivning och vilka som hamnar i skuggan av andra. Den geografiska Sverigekartan går att känna igen, men den är grovt förvriden. De tre storstadsregionerna är myrstackar av intensiv aktivitet och länkande. Norrland är hoptryckt till en smal remsa. Vänersborgs kommuns geografiska placering är bra i förhållande till Göteborg som är en "tung" nod i nätverket.

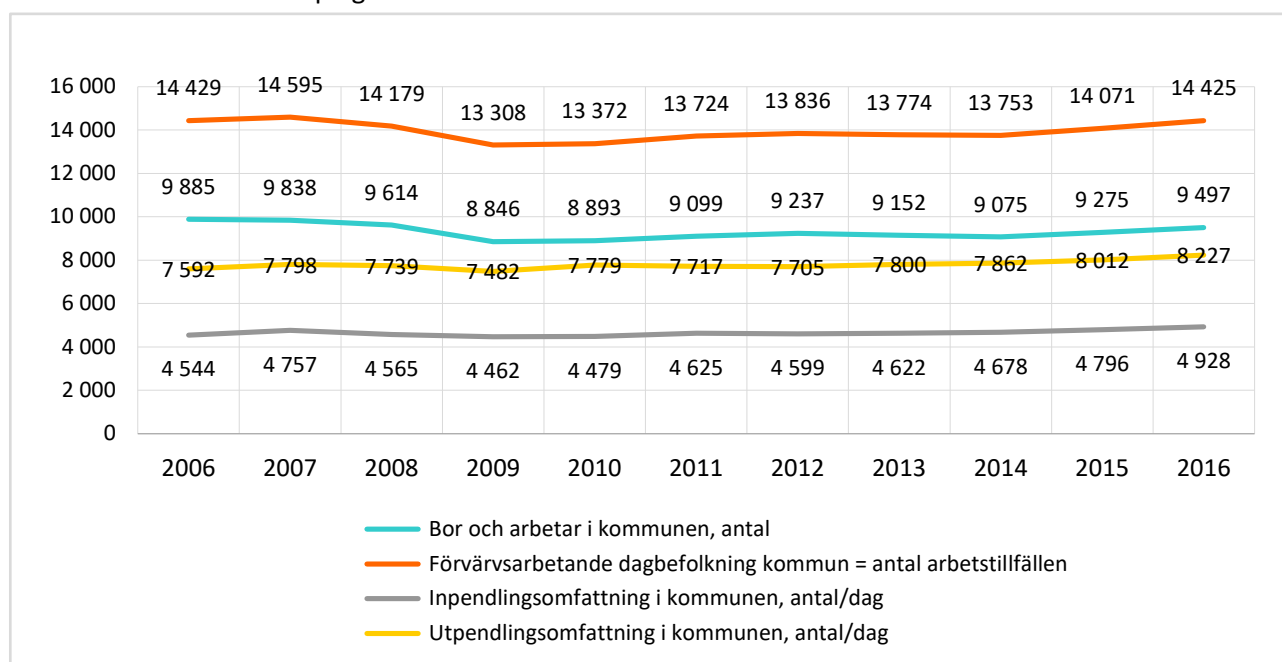
Befolkningen pendlar allt mer. När förra nätverket lades fram 2012 pendlade 1 382 030 personer över en kommungräns, vilket motsvarade 32,3 % av den arbetande befolkningen. Fem år senare har siffran stigit till 1 542 625 personer eller 33,2 %. Men ökningen har knappast fördelats jämnt mellan landets kommuner. I stället finns några tydliga mönster.

Det totala antalet möjliga par av kommuner i landet är 41 905. En del av dessa har stora flöden av pendlare; Stockholm och Solna har allra flest med hela 49 445 personer. Ungefär hälften av alla möjliga relationer är å andra sidan helt inaktiva, det finns till exempel inga registrerade pendlare mellan Upplands Väsby och Bengtsfors, Ludvika och Karlshamn eller Falköping och Övertorneå.

Lokal analys

Kairos future konstaterar i sin analys att pendlingen ökar i hela landet. Det gäller även för Vänersborgs kommun. Intressant är att både inpendling och utpendling, jämfört med nuläget, visade höga siffror även före 2012 då dubbelspåret till Göteborg invigdes. Efter 2012 har dock båda siffrorna stigit något, vilket tyder på ett ökat pendlande. Det är dock utpendling som ökat mest vilket har gett ett negativt pendlingsnetto som ökar från 2012.

Den ökande pendlingen kan ses som ett tecken på att Vänersborgs kommun mer och mer dras in det arbetsmarknadsnätverk där Göteborg är tyngst men där även Trollhättan ökar sin "tyngd". Allt fler pendlar alltså söderut för att jobba där jobben finns. Antalet arbetstillfällen i Vänersborgs kommun har sedan 2005 legat runt 13 500. Från 1995 till 2015 har ca 450 (Arbetet 2017-02-10) statliga jobb försvunnit från Vänersborg genom bildandet av VG regionen samt att flera verksamheter flyttat till andra städer såsom skatteförvaltningen, delar av länsstyrelsen mm. Det positiva är att många väljer att bo kvar och pendla till jobben. Göteborg har under samma period fått ca 2800 statliga jobb.

Vilken väg ska kommunen gå?

Kommunen kan se sig själv i sin omvärld och kan föra en strategisk dialog kring specialisering och utvecklingsstrategi. De är centrala frågor att ställa sig när det gäller arbetsmarknadsnätverk.

- Vilka kommuner är knutpunkter?
- Vilka är förutsättningarna för olika kommuner?
- Var sker förtätningar?
- Vilken inriktning ska kommunen ha? (boende/pendlingskommun, industrikommun, etc)

Grund för ett platsvarumärke

En strategi för kommunens utveckling som ex. fokus på en attraktiv boendekommun med goda pendlingsmöjligheter, skulle kunna ligga till grund för ett arbete med att skapa ett platsvarumärke.

Nuläget innebär stora möjligheter och utmaningar

Läget på arbetsmarknaden i Sverige är fortsatt starkt. Enligt SCBs officiella statistik fortsätter arbetslösheten att minska. Under våren 2017 har dock antalet inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen ökat. Ökningen ska inte tolkas i termer av en svagare arbetsmarknad utan kan förklaras av att allt fler nyanlända deltar i Arbetsförmedlingens etableringsinsatser. Språk, bostad och sysselsättning är viktiga faktorer för att ge en känsla av tillhörighet och delaktighet i samhället.

Integration

För gruppen utrikes födda ser utvecklingen positiv ut i de flesta avseende. Både arbetskraftsdeltagandet och sysselsättningsgraden ökar och har nu nått de högsta nivåerna sedan 2005. Arbetslösheten är dock fortsatt hög inom gruppen, vilket delvis kan förklaras av att många av deltagarna i etableringsuppdraget initialt står långt ifrån arbetsmarknaden. Bland inrikes födda är arbetslösheten knappt fem procent, bland utrikes födda är den drygt 15 procent.

Obalans på arbetsmarknaden

Parallellt med en positiv utveckling på arbetsmarknaden växer dock skillnaderna både

vad gäller sysselsättning och arbetslöshet mellan de med för- respektive eftergymnasial utbildning. För personer med högst förgymnasial utbildning är arbetslösheten omkring 20 procent medan den för gruppen med eftergymnasial utbildning är omkring fyra procent.

Dessa skillnader tyder på en obalans på arbetsmarknaden. Att det finns arbetskraftsbrist inom vissa yrken samtidigt som många är arbetslösa tyder på att de arbetsökande i större utsträckning än tidigare saknar den kompetens som söks för de lediga jobben. Denna utveckling har även inneburit att den genomsnittliga arbetslöshetstiden har ökat trendmässigt sedan 2012 även om utvecklingen avstannade under 2016.

Fortsatt hög ungdomsarbetslöshet i Vänersborg

Arbetslösheten i Vänersborgs kommun är totalt cirka 9,6 % för gruppen 18-65 år och för ungdomar 18-24 år är arbetslösheten fortsatt hög med 14,7 %. Motsvarande siffror för riket är 6,7 % respektive 7,3 %.

Av de totalt inskrivna arbetsökande på Arbetsförmedlingen i Vänersborg utgör andelen personer som tillhör de s.k. utsatta grupperna på arbetsmarknaden (personer med låg utbildningsbakgrund, funktionsnedsättning och utrikesfödda) så mycket som 80 %. Av dessa är 60 % utrikesfödda.

Delegationen för unga och nyanlända till arbete (Dua)

Delegationen har uppdraget att verka för att arbetsmarknadspolitiska insatser mot ungdomsarbetslöshet får större genomslag på lokal nivå. Dua ska främja statlig och kommunal samverkan och utveckling av nya samverkansformer. I februari 2017 överlämnades delbetänkandet "Uppdrag: Samverkan - Steg på vägen mot en fördjupad samverkan för unga arbetslösa (SOU 2017:19)". Delegationens bedömning och förslag berör situationen för unga flickor och pojkar med funktionsnedsättning; unga nyanländas skolgång; brister i samspelet mellan skola och arbetsliv; kompetensförsörjningsfrågor

och vuxenutbildning. Även behovet av ett tydligare ramverk för samverkan på det arbetsmarknads-politiska området berörs. Slutredovisning sker i februari 2019.

Digitalisering av arbeten

Digitaliseringen inom de flesta branscher går mycket fort. Många jobb har försvunnit genom automatisering och robotisering och den trenden förspås fortsätta. En rapport om automatisering för arbetsmarknaden som Stiftelsen för Strategisk Forskning (SSF) publicerade 2014 drog slutsatsen att 53 procent av svenska jobb finns i yrken som kan automatiseras inom 20 år. Samtidigt kommer nya jobb att skapas som spin-off effekter till digitaliseringen. Jobb som vi inte känner till idag och som uppkommer i takt med digitaliseringen.

Stora behov inom traditionella yrken

Även om T-samhället växer så finns det ett mycket stort behov av arbetskraft inom områden som inte i första hand kopplas till T-samhället. Inom social service finns, och kommer att finnas, ett stort behov av socialsekreterare och vårdpersonal, inom skolan är behovet av lärare på olika nivåer stort, så också inom sjukvården.

Personal- och kompetensförsörjning

Personalbristen kommer att öka ytterligare under de närmaste åren, oavsett konjunkturläge. Den riksomfattande utmaningen inom välfärdssektorn kan förklaras utifrån flera aspekter; vi står inför stora pensionsavgångar, antalet äldre och yngre i vår befolkning ökar drastiskt, alltför få utbildar sig inom de aktuella bristyrkena, samt det faktum att många kvalificerade medarbetare väljer bort en fortsatt karriär inom det yrke där de har sin erfarenhet och utbildning (SKL, 2017a). I likhet med övriga kommuner upplever Vänersborgs kommun svårigheter att rekrytera medarbetare med rätt kvalifikationer inom flera viktiga välfärdsyrken. Den allra bästa reklam vi kan få som arbetsgivare är när våra medarbetare trivs hos oss och pratar gott om sin arbetsplats; om det så är under diskussionen vid middagsbordet på kvällen eller i ett samtal med en ny bekantskap på bussen.

Den nya generationen arbetstagare

Jämfört med tidigare kommer vi att behöva acceptera en förhöjd personalomsättning och i stället lägga fokus på hur vi kanske kan behålla medarbetaren några år extra. Den nya generationen yrkesaktiva, 80- och 90-talisterna, kommer år 2025 att utgöra ungefär tre fjärdedelar av världens arbetskraft. Under sina yrkesliv kommer de att byta såväl arbetsgivare som bransch (SKL, 2017a). Med största sannolikhet kommer de inte att stanna hos en arbetsgivare länge nog för att få den traditionsenliga guldklockan.

Den nya generationen är livskarriärister som vill ha balans mellan arbete och fritid, låter intresset styra i sitt val av arbete och önskar samtidigt trygghet i sin anställning. De vill utvecklas på arbetet och förväntar sig bekräftande, konstruktiv och snabb feedback. Ett gott arbetsklimat värderas högt tillsammans med ett tydligt, närvarande och rättvist ledarskap (Västsvenska Handelskammaren, 2017). 80- och 90-talisterna förväntar sig att arbetsgivarna följer med i utvecklingen, är öppna för nya idéer och metoder samt kan erbjuda flexibilitet, exempelvis avseende arbetstid (SKL, 2017a).

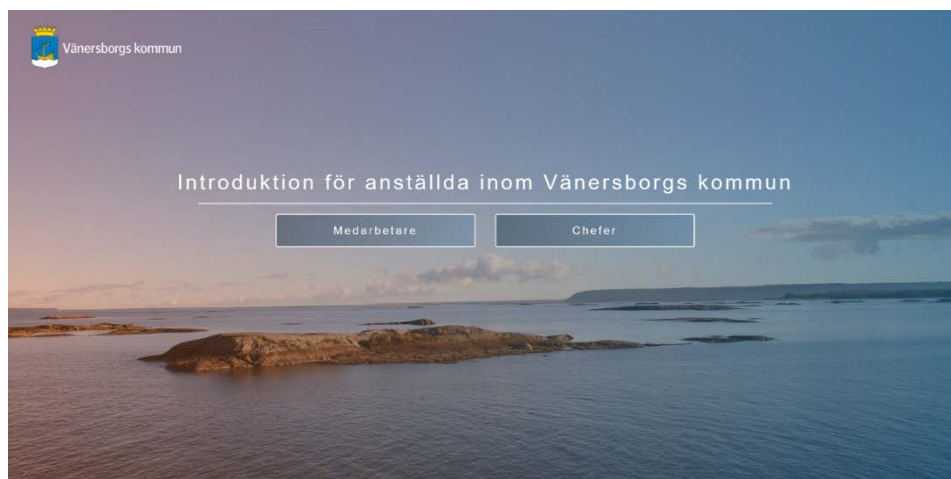
Inom Vänersborgs kommun kommer strax över 300 medarbetare att gå i pension till och med 2021, om de väljer att avsluta sin tjänst vid 65 års ålder. En stor del av våra pensionsavgångar kommer att ske inom våra bristyrken samt på olika chefs- och arbetsledarpositioner (15 % av våra ledare). Om vi ska ha samma personaltäthet som idag (89 medarbetare per 1000 invånare) behöver vi dessutom utöka personalstyrkan med cirka 160 medarbetare, utifrån den beräknade förändringen i demografin år 2021. Förutsatt att den externa rörligheten håller sig på samma nivå som under 2016, så behöver vi också ersätta ungefär 760 medarbetare som kommer att avsluta sina anställningar. Sammanlagt innebär detta 1220 nyrekryteringar, det vill säga 305 per år. Om vi inkluderar de 60 medarbetare som varje år byter arbete inom kommunen, innebär det att vi varje dag introducerar en ny medarbetare i våra verksamheter.

Se möjligheter i tekniken

Den offentliga sektorn tappar fart i digitaliseringen och halkar efter i utvecklingen, trots att den nya tekniken erbjuder transformerande möjligheter för våra verksamheter (Institutet för framtidsstudier, 2016). SKL trycker i sin senaste ekonomirapport på att de kommunala verksamheterna måste finna nya arbetssätt som baseras på ny teknik och därmed har potential till större kapacitet, utan att försämra kvalitén eller öka kostnaderna (SKL, 2017b). Våra medarbetare ska i största möjliga mån kunna ägna arbetstiden åt sitt kärnuppdrag, utifrån sin kompetens. Genom att nyttja tekniken så som interaktiva appar i våra smartphones, trygghetskapande teknik (exempelvis kameror eller larm) eller webbaserade utbildningar, kan vi frigöra tid och resurser hos vår personal. För att ha en chans att följa med i utvecklingen måste vi våga satsa på nya tekniska lösningar.

Personalkontoret har tillsammans med kart & GIS-enheten utvecklat en digital introduktion för nya medarbetare i Vänersborgs kommun. De animerade filmerna är utformade för att förmedla fakta, förväntningar och en känsla av arbetsgivaren redan tidigt i anställningen. Den

digitala introduktionen erbjuder en inblick i organisationen som helhet och ger en bild av vad det innebär att arbeta i en politisk styrd verksamhet. Introduktionen finns i två målgruppsanpassade versioner, en för medarbetare och en för chefer:

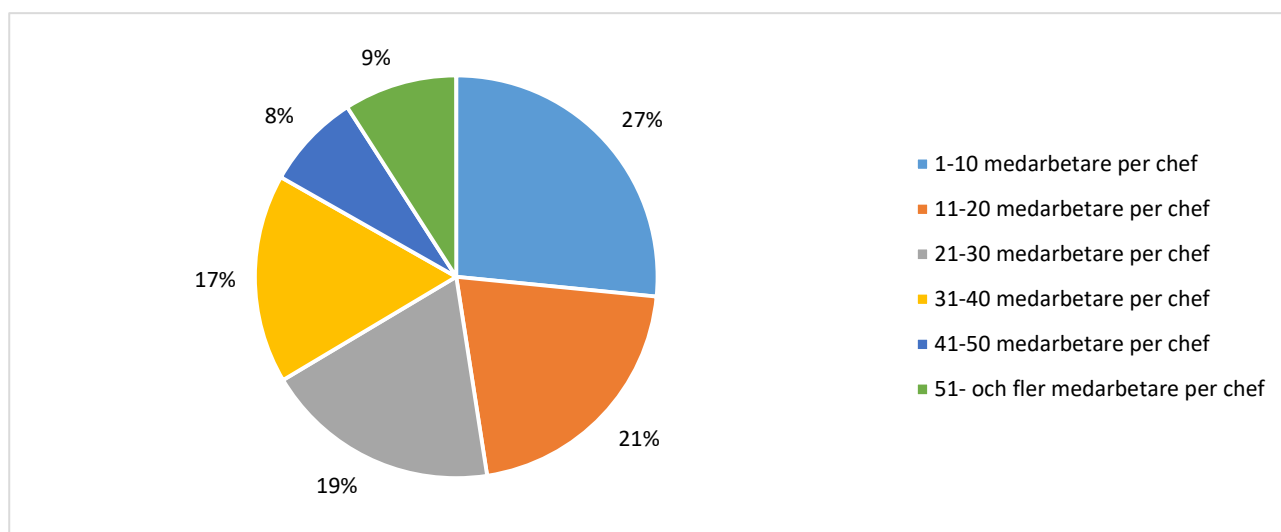
Bredda rekryteringen

I Sverige idag har närmare hälften av våra yrken formella kvalifikationskrav som motsvarar en treårig gymnasieutbildning. Såväl riket som Vänersborg har ett underskott av arbetssökande som kvalificerar sig till dessa yrken (Arbetsförmedlingen & Tillväxtanalys, 2016). Vi behöver anpassa våra rekryteringskrav till den tillgängliga arbetskraften och se över vilka nya yrken vi kan inrätta i våra verksamheter. Vi behöver kraftsamla runt social inkludering och erbjuda fler vägar in på arbetsmarknaden till dem som idag har en lägre utbildningsnivå. Vårt behov av mångkulturell och flerspråkig kompetens kommer att efterfrågas i allt högre grad då lite drygt var sjunde kommuninvånare i Vänersborg är född i ett annat land än Sverige (Kommun- och landstingsdatabasen, 2017). För att bredda rekryteringsmöjligheterna ytterligare krävs det även att vi utmanar våra egna och andras föreställningar om arbete, yrken och framtid utifrån olika perspektiv, exempelvis kön, migrationsbakgrund och socioekonomisk bakgrund. Idag utgör män enbart runt 6 % av personalstyrkan i den svenska förskolan, däremot kan lika många killar som tjejer i åldern 15-24 år tänka sig att arbeta inom förskolan (SKL, 2017c).

Interna utmaningar

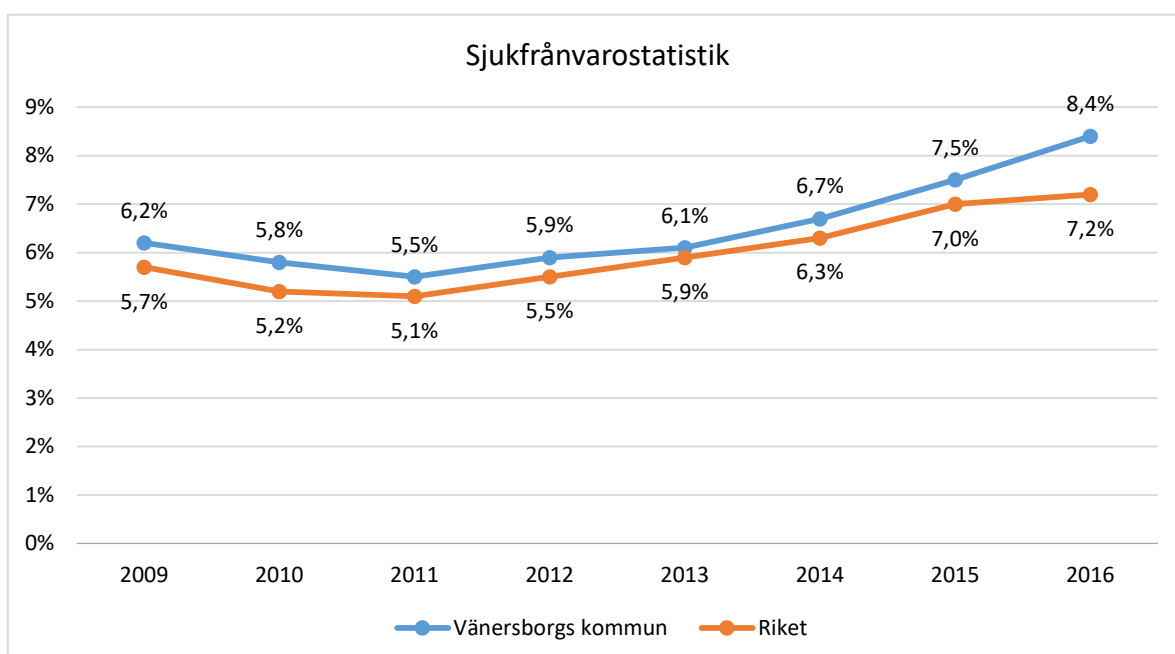
Under de två senaste åren har den digitala avgångsenkäten sänts ut till medarbetare som avslutat sin anställning hos oss. Närmare 280 personer har svarat på vad som skulle kunna ha fått dem att fortsätta arbeta i Vänersborgs kommun. 42 % svarar högre lön och 37 % svarar bättre ledarskap. Fler utvecklingsmöjligheter önskas av 26 % och lägre arbetsbelastning av 22 %. Vi konkurrerar ofta med våra närliggande kommuner om arbetskraft, då merparten av våra medarbetare bor inom en kortare pendlingsradie. Mellan grannkommunerna går det i perioder strömningar av medarbetare. För att motverka en okontrollerad löneglidning förs en kontinuerlig dialog med i synnerhet 4-stadskommunerna. Ett samarbete är också uppbyggt med kommunerna i gamla Skaraborg rörande lönestatistik. Lönejämförelser har dock blivit mer komplicerade, då lönespridningen bygger på individuell lönesättning. Avseende ledarskapet finns det organisatoriska utmaningar då 34 % av våra chefer har fler än 30 medarbetare. 17 % har fler än 40 medarbetare och hela 9 % har fler än 50 att ansvara för. Se diagram på nästa sida.

Diagram: Fördelning över antal medarbetare per chef i Vänersborgs kommun, november 2017

Sjukfrånvaron är ett problem för kompetensförsörjningen, då den innebär att 259 årsarbeten går förlorade; därmed kommer dessa medarbetares kompetens inte heller våra kommuninvånare till nytta. Jämfört med riket har Vänersborgs kommun hög sjukfrånvarostatistik. Siffrorna analyseras regelbundet och strategiska insatser skjuts till i de förvaltningar och verksamheter där behovet är förhöjt. Socialnämnden har satt ett politiskt mål avseende sjukfrånvaron som ska sänkas till 8 % (från 9,5 % under 2016). Sjukfrånvaron är ett prioriterat område inom socialförvaltningen och verksamhetscheferna arbetar aktivt tillsammans

med sina ledningsgrupper för att främja det hållbara arbetslivet. Variationen i sjukfrånvaro mellan kommunens förvaltningar är stor. Däremot är skillnaderna mellan enheterna inom förvaltningarna ännu större (SKL, 2017d). Statistiken redovisas mer ingående i 2017 års Personalekonomiska redovisning.

Medarbetarerbjudandet

De eskalerande utmaningarna inom personal- och kompetensförsörjningsområdet pekar på ett behov av att intensifiera stöttningen till verksamheterna. HR-resurserna (personalkontoret och personalspecialisterna) inleder av den orsaken ett arbete tillsammans med de större förvaltningarnas ledningsgrupper för att ta fram strategiska planer med målgruppsanpassade insatser. Insatserna kan bland annat syfta till att nå ut till framtida medarbetare, fördjupa rekryteringsarbetet ytterligare, kompetensutveckla nuvarande medarbetare eller skapa interna karriärvägar. Kan vi erbjuda en större möjlighet till intern rörlighet, även mellan förvaltningar? Är det möjligt att göra karriär utan att bli chef? Alla former av kompetensutveckling bör understödjas. Vi behöver bli ännu bättre på att skapa delaktighet och ta till vara på medarbetarnas kompetens och innovationskraft. Vi behöver välkomna det livslånga lärandet som en naturlig del av arbetslivet. Kanske kan vi få en tidigare medarbetare att återvända till oss efter avslutade studier eller efter en tid hos en annan arbetsgivare?

Våra medarbetares upplevelse av Vänersborgs kommun som arbetsgivare måste stå i fokus, då den direkt påverkar den kvalitet som vi levererar genom våra verksamheter. Våra medarbetare ska erbjudas en god upplevelse genom hela processen som en anställning innebär: från att de attraheras av oss som arbetsgivare, genom rekrytering, utveckling och senare avslutning. Våra medarbetare bidrar dagligen till ökad livskvalitet, välbefinnande och trygghet hos dem som vi är till för; om det så handlar om elever, brukare, klienter eller kunder. Kommuner och landsting har de mest motiverade medarbetarna i jämförelse med andra sektorer och branscher; de ser betydelsen av sin arbetsinsats och upplever att de har de mest meningsfulla jobben (SKL, 2016). Som arbetsgivare måste vi förstärka känslorna av att välfärdsyrkena är de allra viktigaste arbetena.

Miljö

Kommunens miljöprogram 2030 har fyra fokusområden och i detta lyfts aktuella frågor under respektive område.

Grönskande stad och land

På senare år har andelen grönyta i svenska städer minskat då trenden går mot förtätning. Betydelsen av grönska och vattenmiljöer för hälsa, biologisk mångfald och klimatreglering i städerna har blivit mer uppenbar. Forskning visar att de gröna och blå stadsdelarna bidrar till en friskare befolkning, vilket har betydelse för såväl folkhälsan som samhällsekonomi. Vänersborgs kommun har i ett projekt arbetat med gröna skolgårdar, för att inventera hur skolornas tillgång till grönytor i anslutning till skolan ser ut och vad som kan förbättras och utvecklas.

Vatten i världsklass

Vänersborgs kommun har ambitionen att behålla vatten i världsklass vilket innebär dricksvatten av högsta kvalitet och även god status på vattnet i våra sjöar och vattendrag. De senaste åren har läkemedelsrester i vattenmiljön blivit ett alltmer uppmärksammat problem. Flera studier har visat att läkemedel kan ha negativa effekter i vattenmiljön. Antibiotikaresistens kan uppkomma i anslutning till avloppsreningsverk då ofarliga bakterier som bär på resistensfaktorer blandas med farliga bakterier och antibiotikarester. Naturvårdsverket presenterade under 2017 en utredning av förutsättningarna för användning av avancerad rening i syfte att avskilja läkemedelsrester från avloppsvatten och minska potentiella risker. Vänersborgs kommun har nu fått krav på sig att redovisa ett förslag på hur läkemedelsrester och mikroföroreningar ska kunna renas i avloppsreningsverket på Holmängen.

Trygg miljö för stora och små

Många av de produkter som vi använder dagligen kan både innehålla och ge ifrån sig skadliga kemikalier. Ofödda barn, småbarn och även ungdomar är mer känsliga för kemikalier än vuxna². Deras hjärnor, immunsystem och hormonsystem är inte färdigutvecklade och de andas snabbare och äter och dricker mer i förhållande till sin egen vikt. Små barn som utforskar sin omgivning genom att känna och smaka på saker är särskilt utsatta. Det är därför bra att se över deras närmiljö och försöka undvika sådant som innehåller kemikalier som kan innebära en ökad risk. Kemikalieinspektionen har under 2017 lanserat en mobilanpassad webbplats³ med lättillgänglig information om kemikalier i barns vardag, med konkreta tips och råd till föräldrar om hur man kan skydda barn från skadliga kemikalier.

Klimatsmart i alla led

En övergång till klimatsmarta transporter är en stor utmaning för att bekämpa klimatförändringarna och här går teknikutvecklingen väldigt fort. Antalet laddbara fordon i Sverige ökar stadigt och bilindustrin förutspår en exponentiell ökning framöver, vilket ställer krav på infrastrukturen för laddstolpar. Att erbjuda möjligheter till laddning såväl hemma som på arbetsplatser och viktiga besökspunkter är nödvändigt. En fråga som kommuner behöver ta ställning till är vem som ska driva frågan om laddinfrastruktur på lokal nivå.

² Handlingsplan för en giftfri vardag 2011–2014 Skydda barnen bättre. Kemikalieinspektionen. www.kemikalieinspektionen.se

Folkhälsa

Ur ett globalt perspektiv är hälsoläget i Sverige generellt sett gott. Mätt på ett traditionellt sätt så som spädbarnsdödlighet eller medellivslängd är folkhälsan i Sverige god. Däremot är ojämlikheten i hälsa och livslängd mycket påtaglig framför allt mellan olika sociala grupper.

Jämlikhet i hälsa

Kommissionen för jämlik hälsa har uppmärksammat sju centrala livsområden där resursbrister och sårbarhet är särskilt avgörande för jämlik hälsa. Dessa inkluderar 1) det tidiga livet, 2) kompetenser, kunskaper och utbildning, 3) arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö, 4) inkomster och försörjningsmöjligheter, 5) boende och närmiljö, 6) levnadsvanor samt 7) kontroll, inflytande och delaktighet. Skillnader i resurser inom dessa livsområden leder till ojämlik hälsa via skillnader i risker, i sårbarhet/mottaglighet och skillnader i de sociala och ekonomiska konsekvenserna av ohälsa. Kommissionen gör en samlad bedömning av vilka steg som krävs för att ett långsiktigt hållbart arbete för en god och jämlik hälsa ska kunna fortsätta. För att öka jämlikhet i hälsa talas det om kompensatoriska insatser för de med sämre förutsättningar och större behov för att skapa likvärdiga förutsättningar.

Bestämningsfaktorer för hälsa

En integrerad, trygg och hälsofrämjande boendemiljö främjar hälsa på såväl individ-, som områdes, och befolkningsnivå. Enligt lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar ska varje kommun skapa förutsättningar för att alla kommuninvånare ska kunna leva i goda bostäder och främja ändamålsenliga åtgärder för bostadsförsörjning. Vid brist på ekonomiskt överkomliga bostäder skapas ojämlika möjligheter för inträde på bostadsmarknaden. Konsekvenserna blir särskilt påtagliga för grupper som är nya på bostadsmarknaden eller har en svag ekonomisk situation.

Trångboddhet påverkar i synnerhet barn och ungas uppväxtvillkor då det försvårar möjligheterna att sköta skolarbetet och sociala kontakter. Här kan kompensatoriska åtgärder som

tillgång till mötesplatser, fritids- och kulturaktiviteter, läxhjälp mm spela en viktig roll.

Socioekonomiskt perspektiv

Finansdepartementet konstaterar i den senaste fördelningspolitiska redogörelsen (2017) att den ekonomiska standarden för de svenska hushållen har utvecklats positivt för de allra flesta, men att gapet mellan de allra rikaste och fattigaste samtidigt ökat. Inkomster och ekonomiska resurser skapar ramar för såväl människors materiella standard som för deras handlingsutrymme. Hälsan påverkas negativt när ekonomi begränsar en persons eller familjs möjligheter till att leva hälsosamt.

Utvecklingsarbetet bör inriktas på att stärka människors egna möjligheter till sysselsättning och därmed möjligheter att agera och generera ekonomiska resurser men också på att stödja människor när deras egna ekonomiska resurser inte räcker till. Det finns samband mellan familjeekonomi och barns kognitiva utveckling vilket ger ett starkt argument på att bekämpa barnfattigdom och socioekonomiskt marginalisering av barnfamiljer. Barnfattigdomsindex visar på att klyftorna fortsätter öka mellan barn med svensk och utländsk bakgrund, barn till ensamstående och sammanboende föräldrar, barn i de fattigaste och rikaste familjerna. För Vänersborg ökar klyftorna mellan 2011 och 2015 t.o.m. mer än i riket och då är ändå inte effekten av flyktingvågen medräknad.

Social hållbarhet

Boendet och närmiljön är centrala delar i människors vardag och livsvillkor med påtagliga konsekvenser för jämlik hälsa. Tillgång till en god och ekonomiskt överkomlig bostad i ett område som ger samhällseliga förutsättningar för social gemenskap bidrar till trygghet, tillit och en god och jämlik hälsa. Samhällsplaneringen bör motverka segregation där socialt hållbara bostadsområden främjas genom minskad boendesegregation samt trygghet- och tillitsskapande åtgärder.

Kopplingen mellan utbildning och hälsa är tydlig. Högutbildade har som grupp bättre hälsa än lågutbildade. Den grupp i befolkningen som saknar

gymnasial utbildning har under de senaste decennierna ändrat sammansättning. Andelen unga vuxna och andelen personer utanför Sverige har ökat. Bägge dessa grupper möter generellt sett större svårigheter på arbetsmarknaden. Den psykiska ohälsan är relativt vanlig bland unga vuxna med låg utbildningsnivå vilket kan försvåra etableringen på arbetsmarknaden. Det finns ett behov av att stärka samverkan mellan myndigheter. Allt fler talar om en sammanhängande barn- och ungdomsvård från 0-25 år som inkluderar tillgång till förebyggande och främjande arbete för alla samt ett behov av ökad samverkan mellan skola och arbetsliv.

Ett behov av ökad digitalisering i offentlig sektor i syfte att förbättra och effektivisera servicen till medborgare, företag och samhället. Digitaliseringen bidrar till hållbar tillväxt, sysselsättning och ett socialt hållbart samhälle. Fokus på utveckling av välfärdens tjänster som gör vardagen enklare för både invånare och medarbetare inom omvården som skola och lärande samt hälsa och omsorg. Digitaliseringen ger en möjlighet att reducera kostnader och skapa nya möjligheter.

Bebyggelse och infrastruktur

Det finns stora utmaningar för samhällsplaneringen, framför allt när det gäller omställning till ett fossiloberoende samhälle och uppgiften att klara bostadsförsörjning. Regionala visioner om förbättrade tågkommunikationer ger goda förutsättningar för kommunen att utvecklas. Detta innebär att bebyggelseutvecklingen bör ske i närheten av tågstationer. Ofta framhålls den täta blandstaden som en bra modell samtidigt som grönytors betydelse uppmärksammas allt mer. I detta kapitel läggs tyngdvikt på bostadsförsörjning och planprocess.

Uppsummering av viktiga omvärldstrender

Klimatförändringar förutspås bland annat orsaka ökad risk för översvämningar från vattendrag, dagvatten, grundvatten och dammar, vilket är en särskilt viktigt fråga för Vänersborg med mycket Vänerkust. Ökad vikt vid miljöhänsyn, bland annat med krav på minskade koldioxidutsläpp, ställer också krav på såväl infrastrukturplanering som byggnation. Västra Götalandsregionen har antagit målet att vi ska vara oberoende av fossil energi år 2030. Bland annat bör stadsplaneringen utgå från att ge förutsättningar för människor att minska sitt bilresande, och att andelen energi från förnyelsebara källor kan öka i samhället.

Globalisering är en av orsakerna till ökad socioekonomisk polarisering. Det kan riskera att skapa splittring och social oro, särskilt om det tar sig uttryck i segregering mellan olika områden. Stadsplaneringen har en viktig roll att fylla för att främja integration. Bostadssegregering kan motverkas genom att bygga bort bostadsbristen, att bygga bostäder för att täcka allas behov, skapa blandad bebyggelse, länka samman olika områden och skapa mötesplatser.

Demografiska förändringar förutspås leda till en ökad andel äldre invånare. Samtidigt ger flyktningmottagandet en befolkningsökning i yngre åldersgrupper. Förbättrade kommunikationer, ökat pendlande och en växande arbetsmarknadsregion kan göra kommunen attraktiv för inflyttning. Det är viktigt att samhällsplaneringen medverkar i och förbereder för förändringar. Den fortsatta urbaniseringen

innebär att större orter växer mer än mindre, samtidigt som det finns intresse av att bo sjö- och grönnära utanför tätorten. Förändrade livsmönster innebär förändrade förväntningar på en attraktiv stad och boendemiljö, där kulturutbud, vattenkontakt och grönska i närmiljön kan vara viktiga värden. Sammantaget behöver bostadsbeståndet utvecklas för att klara de olika behoven i livets alla skeden. I arbetet med långsiktig bebyggelseplanering krävs noggranna analyser av omvärldstrenderna för att förutse framtida behov.

Bebyggelse

Det är viktigt av både miljö- och kostnadsskäl att utnyttja den redan byggda infrastrukturen och övrig kommunal service på ett effektivt sätt. Begreppet stationsområde lyfts fram i Vänersborgs översiktsplan, en utveckling runt tågstationer som ett led mot ett hållbart samhälle. Dessutom kräver en attraktiv och levande stadsmiljö en viss grad av koncentration av människor och aktiviteter. Av dessa anledningar har täthet och förtätning blivit ett alltmer tydligt ledord i visioner om den goda staden, urbaniseringen blir ett faktum. Ofta läggs även tyngdvikt på att staden ska byggas blandad, vilket kan syfta på uppblandning av funktioner, blandade bostadsformer och upplåtelseformer. En blandad stadsbebyggelse kan motverka segregering och ge bättre förutsättningar för ett gott stadsliv, men även för att nå en hållbar utveckling och då specifikt dimensionen om social hållbarhet. *Vänersborgs kommun – attraktiv och hållbar i alla delar, hela livet*, kommunens vision, ska eftersträvas på alla nivåer – att bygga hållbara och attraktiva bostäder är ett led för att uppnå visionen.

Bostadsförsörjning

På nationell nivå har bostadsbrist varit en högaktuell fråga det senaste decenniet och Boverket (2017a) spår att det behöver byggas ca 600 000 nya bostäder i Sverige under perioden 2017-2025. Likheter kan dras till byggeran på 1970-talet. Bristen på bostäder är i Vänersborgs kommun liksom i de flesta andra kommunerna oberoende storlek en utmaning, enligt Boverket uppger 255

av 290 kommuner i Sverige att de har brist på bostäder.

Befolkningsprognosen i Vänersborgs kommun förutsätter ett ökat bostadsbyggande baserat på inflyttning och ett ökat invånarantal. Det begränsade antalet bostäder på marknaden bidrar till att priserna höjs för befintliga bostäder i attraktiva lägen. Nya bostäder har ofta höga produktionskostnader. Priser på bostäder kan påverka inflyttning och tillväxt och kan bidra till bostadssegregering och social polarisering. Samtidigt sker omflyttningar av människor i världen, vilket kräver nya sätt att planera på. Kommuner är skyldiga att ta emot nyanlända för bosättning (SFS 2016:38), vilket ställer krav på försörjning av samhällsnyttig service som skola, förskola och bostadsplanering. Trångboddheten antas förvärras och hemlösheten kan komma att öka. Tillgången på bostäder är en utmaning och produktionen av bostäder behöver öka för att möta det ökade behovet. Det byggs nya bostäder för fullt i stora delar av Sverige, men kommer marknaden fortfarande ha samma ställning om 1, 5 eller 10 år? Kommer efterfrågan och utbudet att förändras?

Omvärldsbevakning i närområde

Kommunerna i Trestadsområdet kan sägas vara beroende av varandra – de tillhör samma arbetsmarknadsregion och nyttjar tjänster sinsemellan. Trots detta konkurrerar kommunerna om invånare; vilken stad är den bästa boendeorten och vart finns lediga bostäder? Kommunernas storlek varierar; Trollhättan har ca 58 000 invånare, Uddevalla ca 55 500 invånare och Vänersborg ca 39 000 invånare.

Det är inte bara Vänersborg som lider av brist på bostäder, långa köer till hyresrätter i centrala delar och ont om villatomter. Denna utmaning hanteras även i grannkommunerna Trollhättan och Uddevalla. Enligt boverkets *Bostadsmarknadsenkät* (2017b) uppger de tre kommuner att det råder obalans på bostadsmarknaden och ett underskott av bostäder

2017 men även tre år framöver. Vänersborgs kommun och Trollhättans stad antog 2017 nya bostadsförsörjningsprogram som anger riktlinjer för bostadsutvecklingen. Uddevalla har ett liknande program från 2013. Störst efterfrågan är det på bostäder i Trollhättan – det är ca 900 personer i tomtkö medan det är ca 375 personer i Uddevalla och ca 200 personer i Vänersborg som står i tomtkö. Även trycket på hur många bostäder som behövs byggas per år skiljer sig åt. Enligt Länsstyrelsens Bostadsmarknadsanalys för Västra Götalands län (2017) har dock antalet färdigställda bostäder ökat och många detaljplaner är på gång och en tydlig trend är förtätning. Men hur konkurrerar kommunerna? I en studie från Kairos Future (2016) om attraktiva platser anses närhet vara viktigt – det kan vara närhet till natur, hav, storstad, service eller kommunikationer. Även stadens kvaliteter och värden efterfrågas, beroende på livsstil och fas i livet. Då kommunerna i närområdet har samma utmaning att tampas med krävs det att städernas värden tas tillvara och utvecklas. För Vänersborgs del kan kommunens fina natur- och rekreatiomsområden lyftas fram, närheten till Väneren bör ses som en stark konkurrensfördel. Även kommunens strategiska läge när det gäller närhet till tåg, flyg och europavägar behöver lyftas fram. Närheten till grannkommunerna i Trestad bör kunna ha en stärkande roll, för ett mer hållbart samhälle med attraktiva miljöer.

Bostadsförsörjning i Vänersborg

Kommunfullmäktige antog år 2017 ett bostadsförsörjningsprogram⁴ för Vänersborgs kommun, som är vägledande för bostadsutvecklingen i kommunen under åren 2017-2022. Enligt programmet bör det byggas minst 160 bostäder per år fram till 2022 för att nå balans på bostadsmarknaden. I Vänersborg är bostadsbristen märkbar och det råder brist på alla typer av bostäder. Efterfrågan är hög på hyresrätter men också på kommunala villatomter, ett fåtal lediga tomter finns i Brålanda, Frändefors och Väne-Ryr men i Vänersborgs tätort är de helt

⁴ Enligt Lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar (SFS 2000:1 383) ska kommuner upprätta riktlinjer kring hur bostadsutveckling samt bestånd ska utvecklas.

slut. Cirka 200 personer står i tomtkö och efterfrågar villatomter, vilket är en utmaning som kommunen intensivt arbetar med att lösa – då utbudet inte möter efterfrågan. Det finns i dagsläget år 2017, ingen planberedskap, vilket kan ses som problematiskt. Att ha en god planberedskap öppnar upp för möjlighet till snabbt bostadsbyggande och kan ses som en förutsättning för att kunna locka till sig nya invånare samt behålla de invånare som finns i kommunen.

De senaste åren har en ökning av bostadsbyggandet skett, vilket förväntas leda till ett ökat befolkningsantal och en mer stabil bostadsmarknad. Befolkningsprognosen är i detta sammanhang viktig att beakta för att kunna förutse vad det behövs för bostäder och inom vilka områden. Om programmets prognos över den framtida bostadsbebyggelsen efterlevs har kommunen möjlighet till en god planberedskap framöver (enligt Bostadsförsörjningsprogram kap 4.5). Kommunen har många detaljplaner på gång som säkerställer framtida bostadsbyggnation, exempelvis kan en färdig plan på Skaven/Öxnered samt Onsjö bidra till att lösa en del av det glapp med villatomter som kommunen idag kämpar för att lösa. Kommunen har en färdig detaljplan på Holmängen för flerbostadshus i olika former som ger möjlighet till att säkerställa behovet av bostäder ett tag framöver.

Bostadsmarknad och aktörer

Att det byggs och planeras mycket i Vänersborg är inget undantag, en anledning till detta kan vara att allt fler olika aktörer är inblandade i bostadsmarknaden och samhällsbyggandet än tidigare. Effektiva processer, god dialog och bra samverkan ska locka fler aktörer till Vänersborg. För kommunen är det viktigt att bemöta efterfrågan från både invånare och samhällsbyggande aktörer. Vänersborgs kommun äger mycket mark, vilket är en förutsättning för att markanvisning kan genomföras och där kommunens mål för byggandet kan uppnås. Det är viktigt att det finns aktörer som det kommunala bostadsbolaget AB Vänersborgsbostäder som med sitt byggande av hyresrätter tar ett allmännyttigt ansvar. Vänersborgs kommun bjuder in till

regelbundna frukostmöten med mäklare och husförsäljare samt till Bodialog med exploatörer. Syftet är ömsesidig information och ökad samverkan för att tillsammans utveckla Vänersborg.

AB Vänersborgsbostäder

Det kommunala bostadsbolaget AB Vänersborgsbostäder (ABVB) har en viktig roll för att driva på bostadsbyggandet. Genom ett socialt och allmännyttigt ansvar ska bolaget bidra till goda levnadsvillkor för de boende i kommunen. ABVB:s styrelse har beslutat att bolaget ska tillföra cirka 50 lägenheter per år från 2016 och 5 år framåt (med reservation för att efterfrågan finns). Under 2017 färdigställdes 48 nya hyreslägenheter i kvarteret Cypressen i centrala Vänersborg. Färdiga detaljplaner finns för nya lägenheter, de 119 hyreslägenheterna på Holmängen står först på tur fördelat på två etapper och därefter lägenheter i kvarteret Haren. Det finns även tankar på att i framtiden bygga bostäder i kvarteret Penséen. Vänersborgsbostäder hade i november 2017 cirka 9500 personer i sin bostadskö, en ökning med 2000 personer från föregående år, vilket tyder på att utbudet inte matchar efterfrågan. Det är i genomsnitt 2 års kötid, kötiden varierar beroende på bostadens storlek och område. Efterfrågan på bostäder finns i samtliga områden som Vänersborgsbostäder tillhandahåller, men det är generellt högre efterfrågan på bostäder i centrala Vänersborg. De personer som står i bostadskön är främst redan boende i Vänersborgs tätort samt från angränsande kommuner.

Planeringsprocess

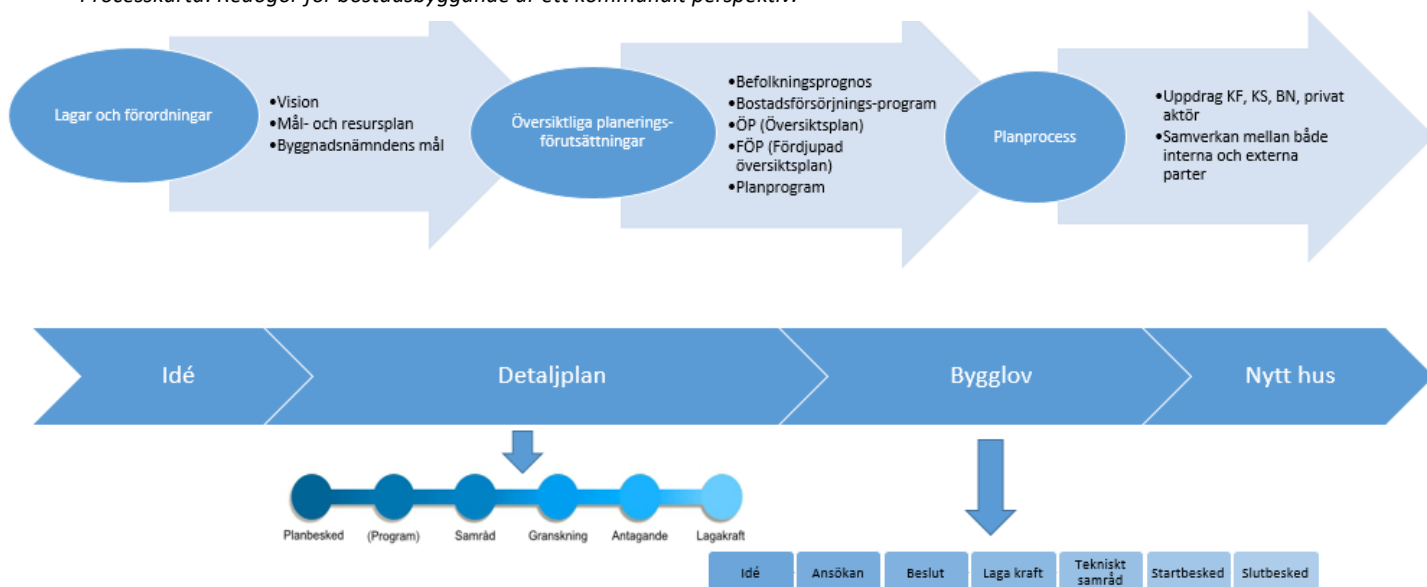
Lagar, förordningar samt nationella och regionala mål styr planeringen. Stadsplanering är komplext och hänsyn måste tas till många olika intressen ex. kulturmiljö, buller, översvämning och sociala aspekter. Ur planeringssynpunkt är Plan- och bygglagen och Miljöbalken viktiga att förhålla sig till. Kommunen utgår ifrån de olika aspekterna mål och riktlinjer sätts upp. Det som styr kommunens viljeriktning är de inriktningsmål som lyfts fram i Mål- och resursplanen. För perioden 2018-2020 finns mål för samhällsutveckling och invånare där exempelvis fler attraktiva och energieffektiva boenden i hela kommunen samt

fler mötesplatser för alla lyfts fram, viktiga delar som hanteras på översiktlig nivå men även på detaljnivå. Kommunstyrelsen har ansvar för översiktlig planering så som översiktsplan och fördjupad översiktsplan. Byggnadsnämnden utgår ifrån Mål- och resursplanen och sätter upp egna mål utifrån den övergripande inriktningen som sedan konkretiseras ned på tjänstemannanivå med fokus på planprogram och detaljplaner.

Plan- och bygglagen reglerar planprocessen och styr hur översikts- och detaljplaner tas fram. Lagen ger varje kommun i Sverige rätt att reglera mark- och vattenanvändningen. Allmänna och enskilda intressen vägs mot varandra. Olika aktörer ansöker om planbesked, vilket Byggnadsnämnden fattar beslut om. Om ansökan får ett positivt besked påbörjas arbetet med detaljplanen. Planeringsarbetet ska ske med öppenhet, insyn och bidra till ett starkt medborgarinflytande som ger möjlighet att kunna påverka sin egen närmiljö. Samråd och granskning möjliggör till inflytande både för myndigheter, fastighetsägare och boende. Trots att en detaljplan blivit antagen, finns det risk för att planen kan överklagas vilket är en demokratisk rättighet. Detta kan dock leda till att planprocessen drar ut på tiden samtidigt som det generellt är ett högt tryck på effektiva processer och bristen på bostäder är märkbar.

Mark- och miljödomstolen avgör om överklagandet ska avslås eller inte. När planen är antagen och har vunnit laga kraft kan bygglov sökas. Kommunen har enligt Plan- och bygglagen (SFS 2010:900) 10 veckor på sig från att bygglovsansökan är komplett att besluta om bygglov. Om bygglovet är enklare (inte kräver remiss eller nämndbeslut) brukar handläggningstiden i Vänersborg vara ca 5 veckor. Planering från uppsatta mål och riktlinjer till detaljplan och därefter bygglov är ofta omfattande och tidsramen för projekten spinner ofta över en längre tid innan en byggnad är inflyttningsklar.

Processkarta: Redogör för bostadsbyggande ur ett kommunalt perspektiv.

Aktuella planarbeten för bostäder

Översiktlig planering ger vägledning kring användningen av mark- och vattenområden i kommunen. Vänersborgs kommuns översiktsplan antogs av kommunfullmäktige 2017, planen påvisar framtida bebyggelseutveckling i kommunen, ett fokus ligger på att utveckla så kallade stations samhällen samt förtäta och utveckla kommunens större tätorter. En fördjupad översiktsplan för Vänersborg och Vargön är under framtagande 2017/2018 som mer detaljerat kommer att beskriva hur tätorterna tillsammans kan utvecklas, även en fördjupad översiktsplan för tätorten Brålanda kommer att påbörjas under 2018.

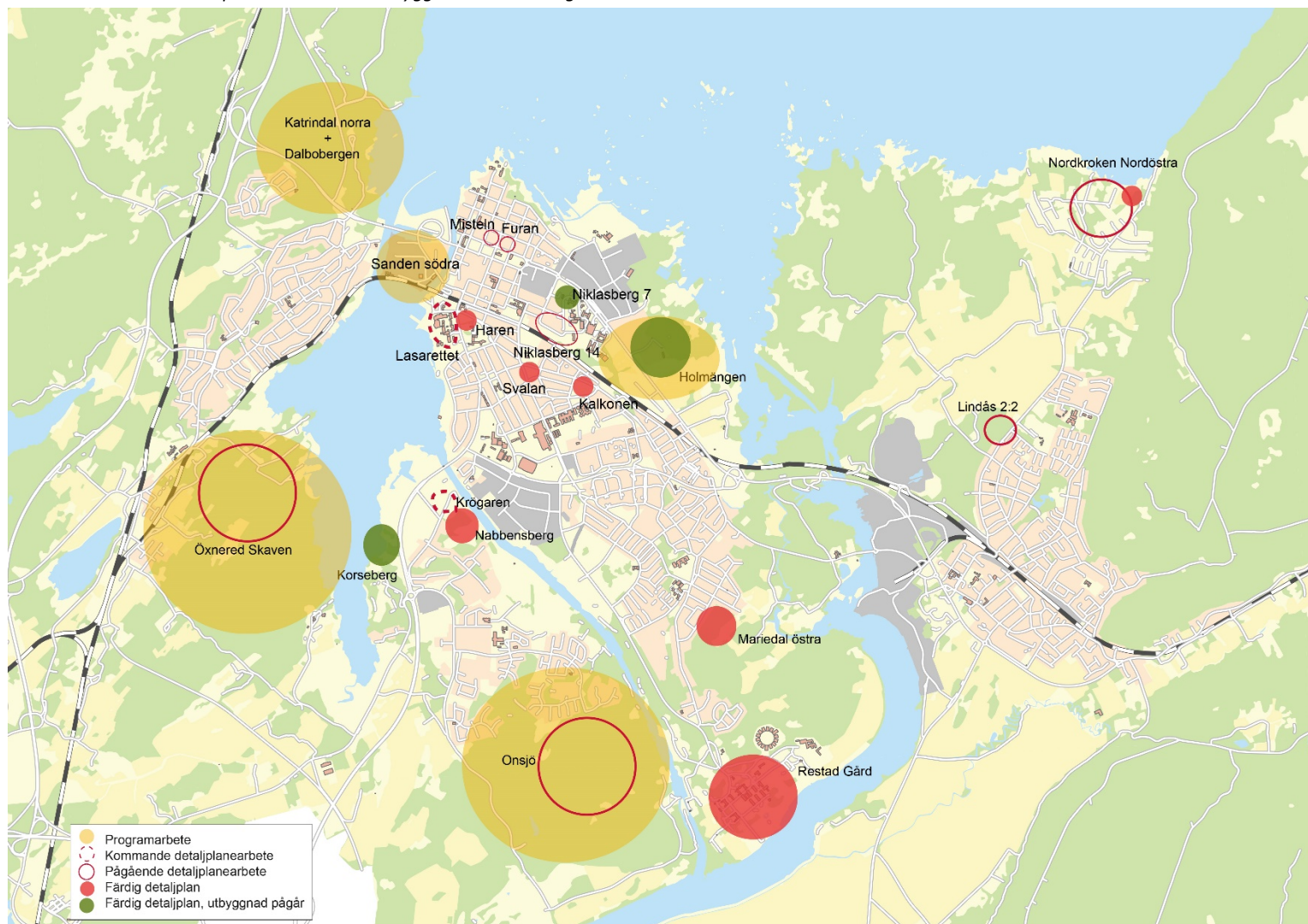
Vänersborgs kommun har i större potentiella områden för bostads- eller verksamhetsutveckling arbetat med planprogram, för att tidigt studera områdes förutsättningar till utveckling. Under 2015 togs programmet för Onsjö fram och arbetet med detaljplanering har påbörjats, planen är komplex och kräver omfattande markutredningar innan planen kan antas. En första etapp skulle kunna ge uppskattningsvis 450 bostäder. I Skaven/Öxnered har planprogram godkänts och nu pågår detaljplanearbete. Planområdet omfattar ca 700 bostäder i olika bostadsformer. Planen ger även möjlighet till centrumutveckling, rekreation och mötesplatser för att främja visionen om stations samhälle, då Öxnered tågstation ligger i anslutning till planområdet. Skaven/Öxnered pekas ut som ett av kommunens större bostadsprojekt.

I Vänersborgs tätort antogs detaljplaner för kvarteret Haren och Nabbensberg norra 2017, som tillsammans möjliggör för ca 150 nya lägenheter, både hyres- och bostadsrätter. Fler detaljplaner för bostäder är under framtagande, bland annat i kvarteren Lasarettet, Furan och Krögaren.

Det arbetas generellt med fler detaljplaner i Vänersborgs tätort jämfört med kommunens övriga tätorter, det är dock viktigt att planlägga för hela kommunen för att kunna erbjuda bostäder i alla delar. Utanför tätorten finns därför pågående detaljplaneuppdrag bland annat i Lindås (Vargön) och Sikhall som möjliggör för nybyggnation och

ombyggnation av befintlig bebyggelse. I Nordkroken antogs en del av detaljplanen 2017, resterade del avvaktar tillstånd för vattenverksamhet som möjliggör en lösning på dagvattenproblematiken i området. Tillståndsprocessen är utdragen och det är svårt att bedöma när tomter till försäljning kan påbörjas. Längs Dalslandskusten har ett flertal planer antagits under 2017, bland annat i Gestads - Takan, Norra Timmervik och Sannebo med syfte att möjliggöra omvandling av fritidshus till permanentbostäder samt nya villatomter. Detta är ett led i att öka möjligheterna för sjö- och grönnära boende. Överklagande av planer är en demokratisk rättighet, men som kraftigt försenar en färdig detaljplan. Exempelvis är detaljplan för Sikhall Södra samt detaljplan för kvarteret Misteln och Niklasberg 14 antagna, men är just nu i ett överklagande skede och inväntar besked från Mark- och miljödomstolen. Det finns även ett antal områden i centrala Vänersborg med färdiga lagakraftvunna detaljplaner där byggnation inte inletts, exempelvis de gamla skoltomterna i Kv. Svalan och Kv. Kalkonen samt Restad Gård och Mariedal Östra. I bostadsförsörjningsprogrammet finns Mariedal Östra med som potentiellt område för villatomter men där beräknad inflyttning är 2021. Detta påvisar att kommunen trots allt har en viss planberedskap, men utmaningar; att omsätta de detaljplaner som finns till konkreta bostadsprojekt. Bristen på villatomter är påtaglig och en svaghet ur planeringssynpunkt är att inte nyttja de planer som redan finns, planerna kan lätt bli inaktuella och arbetet med detaljplan kräver både tid och resurser. Att bättre nyttja de planer som redan finns bör ses som en styrka, så att bostadsbyggandet snabbt kan sättas igång. Men när planerna istället blir vilande, blir det motsatt effekt, speciellt i en tid av bostadsbrist. Områden markerade på kartan nedan visar vart det finns planprogram, färdiga detaljplaner och pågående detaljplaner för framtida bostäder.

Bild: Aktuella planarbeten samt utbyggnad i Vänersborgs tätort.

Ovan rör planer för nya bostäder, men det planläggs även för andra ändamål som är minst lika viktiga att ta hänsyn till och planera för i ett bredare perspektiv. För att säkerställa möjligheten till service och omsorg planeras det bostäder för omsorg- och äldreomsorg, skola och förskolor. I övrigt pågår bland annat verksamhetsutvecklingsprojekt av både etablerade och nya industriområden exempelvis på Trestad center. En ny detaljplan i Sikhall möjliggör utveckling av camping- och turistverksamhet. Planprogrammet för Sanden som godkändes 2017 riktar sig mot både handel- och kontorsmöjligheter. Färdiga verksamhetstomter finns bland annat på Holmängen. I tätorten Vargön utvecklas industri- och innovationsområde.

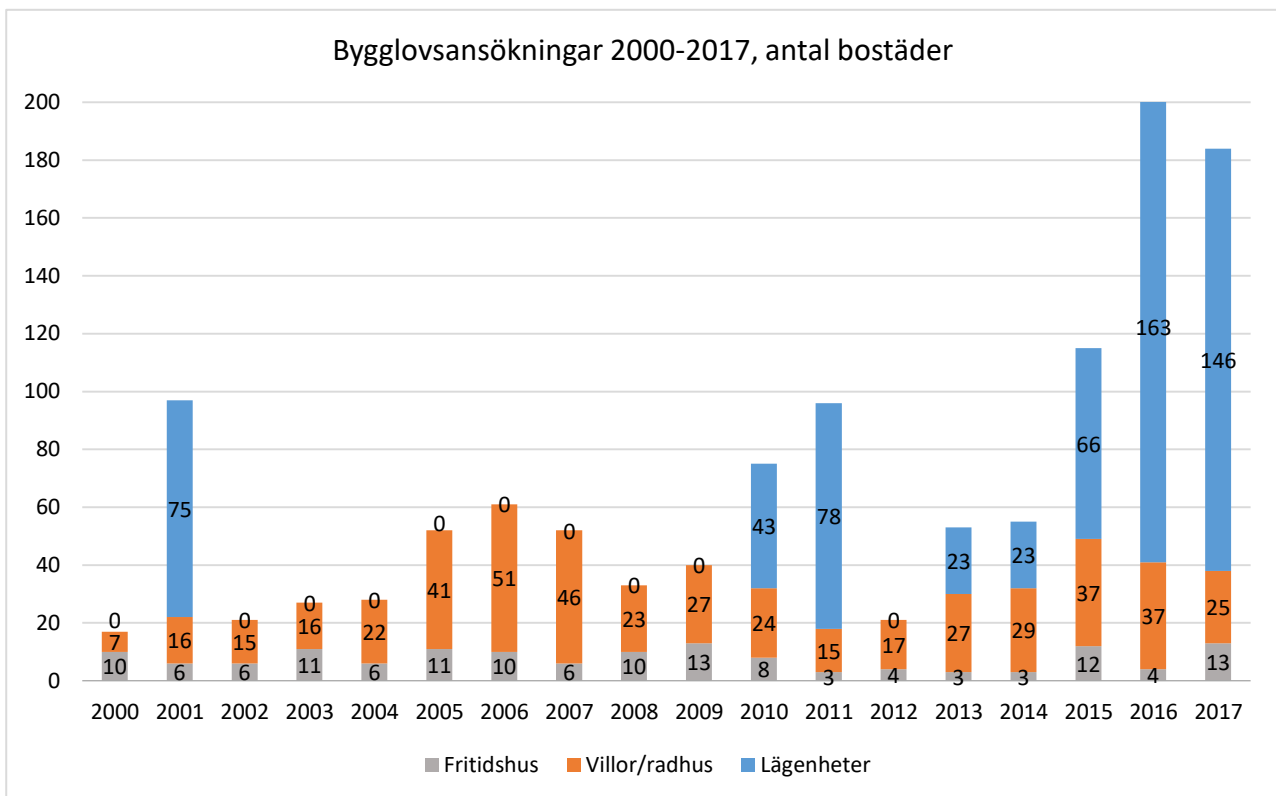
Nybyggnation av bostäder 2000-2017

Bostadsbyggandet är till viss del knutet till planeringen genom att ta mark i anspråk, vilket kan ses i diagrammet nedan. Detaljplaneringen skapar förutsättningar, men en färdig detaljplan betyder inte inflyttningsklara bostäder, det krävs att någon vill bygga samt bygglov. Under de tre åren 2005-2007 byggdes flera områden ut i Vänersborg: Katrinedals etapp 2, Södra Nabbensberg etapp 2, Kv. Bonden och Brinketorp etapp 1. Ökningen åren 2013-2015 kan härledas till utbyggnaden av Bote-red Norra och Brinketorp etapp 2, samt utbyggnad längs Dalslandskusten i linje med den Fördjupade översiktsplanen för dalslandskusten. Det är tydligt att det finns faktorer som påverkar byggandet. Exempelvis var detaljplan för Södra Nabbensberg etapp 1 klar 2007, men byggandet påbörjades långt senare.

Ser man till byggandet av flerbostadshus registrerades inte ett enda bygglov åren 2002-2009 trots flera färdiga planer med bra lägen, vilket kan vara en anledning till den brist på hyreslägenheter och den bostadskö som AB Vänersborgsbostäder har idag. Sedan 2010 sker en successiv tillökning av lägenheter i Vänersborg. Om man studerar statistiken har antalet bygglovsansökningar för bostäder ökat markant sedan 2015, både för lägenheter och villor. Detta kan härledas till den brist på bostäder som råder och de ökade kraven på bostadsbyggande. Bostadsmålet påvisar att minst 160 bostäder per år ska byggas, historiskt har denna nivå inte uppnåtts. Kraven och det tidigare låga byggandet kan vara en anledning till varför det från 2016 blivit ett ökat bygglovsansökande, vilket kan vara gynnsamt för Vänersborg som kommun.

Exempelvis är bostadsprojektet för utbyggnad av Holmängen igång och när planen är fullt utbyggd ges det utrymme för i storleksordningen 600 bostäder, flera olika exploatörer är inblandade i området vilket möjliggör en blandning av bostadsformer och upplåtelseformer. Förhoppningen är att när planerna på Skaven/Öxnered och Onsjö antas, kommer dessa större bostadsprojekt även bidra till att målet med antal bostäder kan uppnås. Men även mindre planer är viktiga för att uppnå målet.

Diagram: Antal nya bostäder utifrån registrerade bygglovsärenden per år i Vänersborg. Notera att siffrorna är registrering av bygglovsärenden, färdigställande dröjer ofta 1-2 år. Källa: Byggnadsförvaltningens ärendelista.

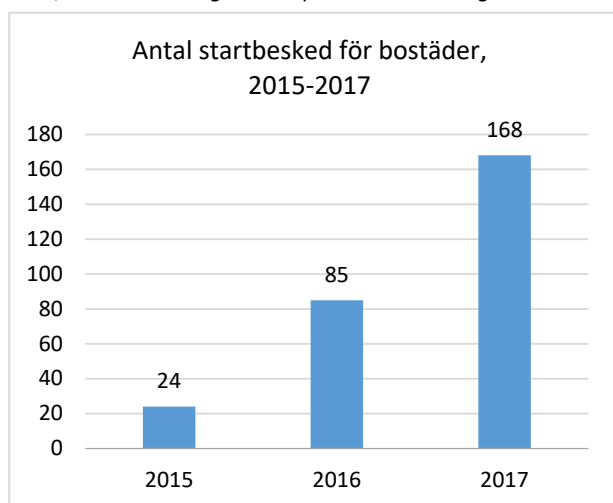

Bostadsbyggandet just nu

Det byggs mycket vilket synliggörs genom en ökning av antalet bygglov. Viktigt att poängtera är att diagrammet redogör antalet startbesked som i många fall leder till att byggandet faktiskt påbörjas till skillnad från ett ansökt bygglov där byggplaner inte alltid realiserar. Dock utgör inte ett startbesked en inflyttningsklar bostad, det krävs även ett slutbesked. Exempelvis fick bygglovet för kvarteret Cypressen slutbesked 2017 och 48 lägenheter stod inflyttningsklara.

År 2017 har 168 nya bostäder, både lägenheter och enbostadshus, fått startbesked och förhoppningen är att dessa ska färdigställas under 2018-2019. Om man jämför med 2015 och 2016 är detta en markant ökning. Ett flertal större bostadsprojekt påbörjades under 2017. På Korseberg har första etappen av sammanlagt tretton fyrfamiljshus påbörjats, med totalt 52 bostadsrätter och i Brinkebergskulle har man fått startbesked för 19 bostadsrätter. Även utbyggnaden av Holmängs Hage har påbörjats under 2017. Bovieran (ett boende för +55) och Götene hus har fått bygglov för totalt 78 bostadsrätter. Det kommunala bostadsbolaget AB Vänersborgsbostäder har lämnat in ansökan om bygglov för 119 hyreslägenheter, planerad byggstart är under 2018. Under 2018 har PEAB lämnat in ansökan om bygglov för 27 inräknat både bostadsrätter och radhus på Holmängs Hage.

Diagram: Antal startbesked som getts för nybyggnation av villor/radhus samt lägenheter per år i Vänersborg.

Källa: Byggnadsförvaltningens ärendelista

Transporter

Samhällets utveckling ställer krav på en fungerande infrastruktur för att säkerställa en god hållbar utveckling. **Cykling** är ett transportslag som får en allt mer framträdande plats i stadsplaneringen i Sverige och internationellt. Det är inte bara yteffektivt och miljövänligt utan dessutom hälsofrämjande. Regeringen tog 2017 fram en nationell cykelstrategi, som förtydligar vikten av cykel som transportmedel och cykelvänlig infrastruktur. Vänersborgs kommun har arbetat fram en cykelplan som troligtvis antas i början av 2018 och som är tänkt att vara ett hjälpmedel för att göra kommunens cykelvägar än bättre och få fler invånare att cykla. Cykelplanen pekar på viktiga saker att tänka på vid anläggande av nya och förbättringar av befintliga cykelvägar. För att öka möjligheten till ett hållbart resande kommer två cykelgarage att ställas upp vid Öxnered- och resecentrum i Vänersborg under 2018.

Järnvägen utgör en viktig länk framför allt till Göteborg som står för ett stort utbud när det gäller såväl jobb och studier som handel och nöjesliv. Möjlighet till tågpendling har kommit att bli en allt viktigare etableringsfaktor för såväl boende som många företag, och kan förväntas bli än viktigare i framtiden om bilåkandet ska minska. En förbättrad infrastruktur bidrar till kortare restider, regionförstoring och en utvidgad arbetsmarknadsregion. Utveckling av en attraktiv kollektivtrafik kan skapa vägen för en mer hållbar framtid.

Dubbelspåret på sträckan mellan Öxnered och Göteborg har inneburit betydligt större kapacitet och mindre risk för trafikstörningar. Antalet avgångar har ökat och fått regelbundna tider. Genom denna förändring har stadstrafiken i Vänersborg kunnat anpassas till tågtrafiken. Järnvägen når även ut till andra delar av regionen samt Stockholm och Oslo. I dagsläget finns tre tågstationer i kommunen – Öxnered, Vänersborg och Vargön – men man arbetar aktivt med att få delar av tågtrafiken att även stanna i Brålanda och Frändefors. Plattformarna i Öxnered har förlängts för att öka kapaciteten. Vänersborgs resecentrum ska utvecklas med nya förlängda plattformar som

är anpassade för en ökad tågresaemängd samt skapar förutsättningar för längre tåg.

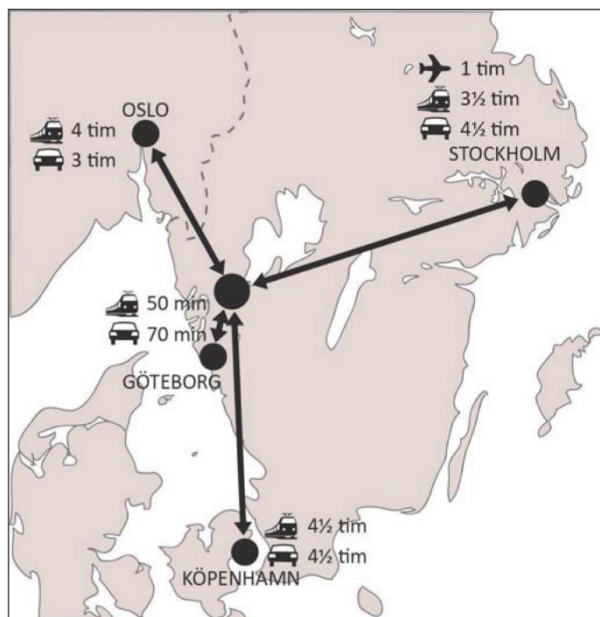
Ett annat förslag som pekats ut som en prioriterad satsningsfråga inom Skaraborgs och Fyrbodals kommunalförbund är att genom ett triangelspår i Håkanstorp skapa förutsättningar för en ny tåglinje mellan Lidköping och Göteborg, via Vargön och Vänersborg. Detta är en del i den långsiktiga strategi för ökade järnvägskommunikationer som Västra götalsregionen antagit under namnet *Målbild Tåg 2035* (se bild nedan). För detta krävs att tre tåg kan mötas samtidigt på Vänersborgs station.

Målbild 2035. Siffrorna anger antal dubbelturer per vardagsdygn. I Vänersborg motsvarar det ungefär en avgång i halvtimmen i varje riktning.

Källa: Målbild Tåg 2035 – utveckling av tågtrafiken i Västra Götaland.

Ett annat långsiktigt utvecklingsprojekt är fler mötesspår på banan och i det längre perspektivet dubbelspår genom Dalsland för att bättre koppla samman Göteborg och Oslo. Samtidigt pågår planering av höghastighetståg mellan våra tre storstadsregioner och då är utgångsläget att den nya Götalandsbanan ska förbinda Göteborg med Stockholm via Jönköping. Om det genomförs kan det innebära försämrade möjligheter för såväl Skaraborg som Fyrbodal att utnyttja Stockholmstrafiken på den gamla stambanan.

Sjöfartens roll är viktig, en utredning om slussarna i Trollhättan och Vänersborg har gjorts och i den nationella planen finns nu medel för byte av slussarna. Ungefär 7 % av landets godstransporter går idag med sjöfart. I Sverige genomförs nu EU:s regelverk om inre vattenvägar. Detta innebär lättnader på vissa krav som kan innebära fördelar för sjöfarten. En bedömning är att godsvolymen inom Vänersjöfarten kommer att fördubblas fram till 2030. Bereds det inte möjlighet för ökning av godsvolymer på sjöfarten kommer ökad belastning att ske på E45, väg 44 samt Norge/Vänerbanan och Älvsborgsbanan. Det finns företag som är beroende av tillgång till sjöfart på Vänern.

Teknisk infrastruktur

Kommunen arbetar med omfattande utbyggnader av vatten och avlopp (VA), som bland annat är kopplat till vattentjänstlagen. I kommunens Blåplan har bebyggelsen kartlagts för att analysera hur vatten och avlopp ska byggas ut fram till 2029. Under åren 2010-2018 genomförs utbyggnaden etappvis för befintlig bebyggelse längs Dalslandskusten och Nordkroken. Det skapar förutsättningar för ökad bebyggelse och trygg vattenförsörjning, detaljplanläggning har på Dalslandskusten genomförts i samverkan med utbyggnaden. Samtidigt pågår utbyggnaden till exploateringsområden inom kommunen som till exempel Skaven/Öxnared. Fler nyanslutningar ställer större krav på allmänna VA-anläggningar och investeringar behöver göras i ledningsnät och

verk. Tillståndsansökan till miljömyndigheterna att få ansluta fler personer till kommunens största reningsverk Holmängen lämnades in i december 2016 och kompletterades i oktober 2017 efter begäran från länsstyrelsen. Uppgradering och kapacitetsökning av Rörviks vattenverk är planerad att utföras under 2018-2019.

I Vänersborg liksom runt om i landet uppmärksammas även frågan om dagvatten alltmer. Klimatförändringar väntas öka riskerna för kraftiga regnfall och stadsbyggandet har en viktig uppgift i att skapa bebyggelse som kan klara av det. Även översvämningsrisk är något som påverkar Vänersborg med tanke på närhet till Vänern, vilket kräver strategisk planering. Det handlar också om att minska föroreningar av vattendragen genom bättre dagvattenhantering. Vänersborgs kommun har en antagen policy och riktlinjer där vikt läggs vid lokalt omhändertagande av dagvatten.

När det gäller avfallshantering ska kommunens återvinningscentral på Holmängen flyttas till Tenggrenstorpsområdet där en kretsloppspark kommer att anläggas. När det gäller de lokala återvinningsstationerna är Förpackning- och tidningsinsamlingen (FTIAB) ansvariga. Kommunen och FTIAB arbetar tillsammans med att finna strategiska placeringar och utformning av stationerna, men det är generellt svårt att finna bra lägen i centrala Vänersborg. Speciellt då stationer väntas försvinna i samband med bostadsprojekt (kv. Haren). Om kommunen i framtiden kommer att ta över ansvaret, kan det finnas ett intresse att använda jordbehållare som är mer lättplacerade och platseffektiva.

Det allt mer digitaliserade samhället påverkar människors sätt att leva och kommunicera. Människor lägger allt större vikt vid bra uppkoppling för telefoner och datorer. Bredband och fiber skapar förutsättningar för det digitala samhället. Kommunen antog en fiberstrategi 2015, med målsättningen att 90 % av kommunens invånare och arbetsställen ska kunna erhålla minst 100 Mbit/s bredband till jämförbara nationella priser senast år 2020. Runt om i kommunen finns ett flertal föreningar som arbetar för att få fibernät utbyggt i sina områden.

Kultur & fritid

I föregående års dokument, *Omvärldsanalys 2018-2020*, presenterades forskning kring hur olika former av kulturupplevelser kan ha positiva effekter på hälsan och förebygga sjukdomar. Även undersökningar om kulturdeltagandet i Sverige presenterades. Forskningen angående kulturens hälsoeffekter har inte förändrats och vid nyligen genomförda undersökningar av kulturdeltagandet är resultatet ungefär detsamma som tidigare år. Vill man fördjupa sig i dessa områden hänvisar vi därför till föregående års omvärldsanalys.

I årets omvärldsanalys kommer fokus för kultur- och fritidsområdets del att ligga på mötesplatser och framförallt fritidsgårdar och de faktorer som kan gynna utvecklingen av verksamheten.

Sverige

Öppen fritidsverksamhet bedrivs av såväl kommuner som civilsamhällesorganisationer och privata aktörer. Det vanligaste är emellertid att den öppna fritidsverksamheten bedrivs av kommunerna. Definitionen av öppen fritidsverksamhet varierar något men oftast avses en kostnadsfri verksamhet som inte kräver medlemskap och dit unga kan komma av egen vilja och utan krav på prestation. De flesta kommuner har formulerat målsättningar för verksamheten som att den ska leda till att samtliga barn och unga erbjuds möjlighet till en meningsfull, aktiv och stimulerande fritid.

De senaste åren har antalet fritidsgårdar i Sverige minskat, men statistik visar samtidigt att kommunernas kostnader för fritidsverksamhet och fritidsgårdar inte har minskat, utan snarare ökat. Ett minskat antal fritidsgårdar tycks utifrån detta inte nödvändigtvis behöva innebära en minskad satsning på fritidsverksamheter i kommunerna. Det finns också en trend om att fritidsledarnas uppdrag har utökats och att verksamheternas uppdrag på så sätt blivit större. Samtidigt syns ingen motsvarande förändring av verksamheternas personalresurser.

Öppen fritidsverksamhet når i dagsläget en begränsad grupp unga. Det är vanligare att yngre deltar än att äldre gör det och det är också en

större andel killar som besöker verksamheterna. Öppen fritidsverksamhet tycks också locka unga med låga ekonomiska resurser i högre grad än de med större resurser. Att den öppna fritidsverksamheten framför allt når en del av ungdomsgruppen behöver inte vara problematiskt, om syftet är att nå just dessa unga och att de unga som inte besöker verksamheterna gör det för att de har andra aktiviteter på fritiden som de hellre gör. Rädda Barnen har i sina rapporter om barnfattigdom till exempel påpekat hur tillgång och närhet till öppen fritidsverksamhet kan vara en stor tillgång för barn och unga i ekonomiskt utsatta familjer som kanske inte har råd med andra typer av fritidsaktiviteter. Det är också vanligare att unga som på olika sätt bryter mot normer avstår från att delta i någon fritidsverksamhet på grund av rädsla för att bli dåligt bemötta.

Faktorer som kan främja deltagande

En övergripande främjande faktor är att det finns organisatoriska förutsättningar i form av personalresurser, kompetens bland personalen samt tydlig styrning och uppföljning från huvudmän (till exempel kommunen). Verksamheterna bör jobba kontinuerligt med marknadsföring och rekrytering av nya besökare, det mänskliga klimatet, lokalernas utformning och ett varierat aktivitetsutbud för att skapa en verksamhet som når en bred målgrupp. Informationsspridning via samverkan med skolan och det lokala civilsamhället kan vara en faktor för att främja deltagandet i verksamheten. Att också samverka med föräldrar kan vara särskilt viktigt i mer resurssvaga grupper som kanske inte själva tar kontakt med fritidsverksamheter. Dels för att föräldrar ska kunna hjälpa sina barn in i fritidsaktiviteter men också för att kunskap om verksamheten är nödvändig för att föräldrarna ska kunna känna sig tillräckligt trygga för att låta sina barn vara med. Ett aktivt och kontinuerligt samarbete med verksamheter som möter unga och föräldrar är generellt en faktor som ger positiva effekter även för de unga, genom att förebygga olika former av social problematik. Detta har även framkommit i projekt med syfte att främja ungas deltagande i fritidsaktiviteter inom

föreningslivet. Att arbeta med riktade verksamheter är något som också lyfts fram, framförallt som en faktor för att främja tjejers deltagande.

I gruppintervjuer med unga nyanlända som genomförts har behovet av mötesplatser mellan dem själva och etablerade unga lyfts. Både unga själva och andra vittnar om att det är svårt att få unga med olika bakgrund att känna sig välkomna i öppen fritidsverksamhet och att faktiskt umgås med och lära känna varandra i verksamheten. Ett sätt för att få unga med olika bakgrund att mötas är att utgå från deras intressen snarare än identiteter eller erfarenheter och aktivt sammanföra unga som har liknande intressen.

Riksidrottsförbundet har i en studie visat att lång resväg och resekostnader i högre grad är ett hinder för ungas deltagande i fritidsaktiviteter på glesbygden jämfört med för unga i städer. Verksamhetens placering, hur den fungerar och billig kollektivtrafik är faktorer som kan ha betydelse. Detta är också en faktor som kan påverka nyanlända negativt. Unga som bor på HVB-hem eller andra typer av boenden för asylsökande har ofta svårt att på egen hand ta sig till en öppen fritidsverksamhet om inte denna ligger i det direkta närområdet. Detta på grund av okunskap om området och kollektivtrafiken och en ofta mycket begränsad ekonomi. Faktorer som främjar deltagande för dessa unga är därför hjälp med transport genom skjuts, bidrag till busskort eller sällskap av andra unga eller ledare som kan visa vägen. Ett alternativ till att de unga tar sig till öppen fritidsverksamhet är att den öppna fritidsverksamheten tar sig till de unga. Genom mobil verksamhet kan unga i olika delar av ett geografiskt område få tillgång till öppen fritidsverksamhet.⁵

Vänersborg

I Vänersborg finns fritidsgårdsverksamhet på Ungdomshuset, Hjälpande händer och Torpagården där verksamheten drivs i kommunal regi. Därtill finns också Timjan som inte är en

traditionell fritidsgård utan en mötesplats för ung kultur för ungdomar i åldern 13-20 år och vars verksamhet fokuserar på kreativa uttryck. I Brålanda och i Vargön finns fritidsgårdar som drivs av privata aktörer men med visst stöd av Vänersborgs kommun i form av verksamhetsbidrag. De senaste åren har trycket på ungdomsverksamheten ökat, med ett ökat antal besök som följd. Mellan 2016 och 2017 har antalet besökare på samtliga kommunala enheter totalt sett ökat med 24 % och andelen tjejer har minskat med fem procentenheter, se tabellen nedan. Bemanningen har dock inte alls ökat i samma takt och det har varit svårt att rekrytera kvinnor till verksamheten.

Öppen fritidsverksamhet	2016	2017
Antal besökare	29 465	36 595
varav tjejer (%)	38 %	33 %
varav killar (%)	62 %	67 %

Verksamheten har kunnat möta det ökade behovet till viss del och utökats något med hjälp av intäkter, till exempel från *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* och *Rådet för hälsa och social hållbarhet*. Det är samtidigt problematiskt att bedriva verksamhet som till viss del är beroende av intäkter då dessa medel ofta är kortsiktiga (ett år i taget). Det kan bland annat göra det svårt att rekrytera personal när man inte kan erbjuda tillsvidareanställningar och det kan också ha en negativ effekt på förtroendet för verksamheten från den målgrupp som verksamheten ska vara till för.

Behovet av öppen fritidsverksamhet i Vänersborg är fortfarande stort och Kultur- och fritidsförvaltningen ser ingen tendens till att trenden om ett ökat besöksantal skulle minska. Detta kräver både lokaler som är anpassade för verksamheten, personal och långsiktighet.

⁵ Kartläggning av öppen fritidsverksamhet – En nationell bild och faktorer som påverkar deltagande. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Rapport: 2016-10-31

Omvärldsanalys

Kärnverksamheter

Utbildning

Inom utbildningssektorn ingår förskola, pedagogisk omsorg (familjedaghem), förskoleklass, grundskola, grundsärskola och skolbarnsomsorg, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning, vuxensärskola och svenska för invandrare. I kommande stycke följer en sammanställning av hur vår omvärld påverkar utbildningssektorn. I årets omvärldsanalys kommer fokus ligga på de lokalbehov som finns inom utbildningsområdet till följd av volymökningarna av barn och elever. Delen om utbildning innehåller därför ett avsnitt om hur processen ser ut när Barn- och utbildningsförvaltningen identifierar lokalbehov och ett avsnitt om de slutsatser som förvaltningen har dragit i olika lokalutredningar. Därutöver finns det ytterligare faktorer som påverkar verksamheten, till exempel den fastställda nationella digitaliseringsplanen för förskola och grundskola, som presenteras i ett eget stycke i utbildningsavsnittet.

Lokalförsörjning för att uppnå bästa möjliga kunskapsresultat

Allt arbete med lokalförsörjning ska följa kommunens lokalförsörjningspolicy.⁶

Processen för planering av lokalförsörjning inom utbildningssektorn utgår ifrån de krav som ställs på utbildningens kvalitet i skollagen och arbetsmiljölagen. För förvaltningen med ansvar för utbildning i Vänersborgs kommun gäller det att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla verksamheterna. Om det vid uppföljningen framkommer brister så ska dessa åtgärdas.⁷

För att kunna bedriva en fullvärdig utbildning som lever upp till dessa krav, behöver det finnas tillräckligt stor mängd lokalyta för att rymma alla elever och för att de i lokalerna ska känna trygghet och studiero.⁸

Därutöver behöver den lokalytan vara anpassad för alla olika utbildningsformer som kommunen ansvarar för samt innehålla den utrustning som krävs.⁹

Slutligen behöver lokalerna vara anpassade för att utbildningssektorn ska kunna tillgodose skollagens krav på att utbildningen ska vara likvärdig och anpassad efter varje enskild elevs behov.¹⁰

Sammantaget ansvarar kommunen för att Barn- och utbildningsförvaltningen bedriver undervisning i lokaler som uppfyller ovanstående lagkrav. Detta för att ge Barn- och utbildningsförvaltningen förutsättningar att ha en verksamhet som tillgodoser elevernas rättigheter utifrån skollagens och läroplanens krav.

Förskole- och skolutredningar

Utifrån ovanstående lagkrav arbetar Barn- och utbildningsförvaltningen i sitt systematiska kvalitetsarbete för att det ska finnas lokaler som motsvarar behoven. Barn- och utbildningsförvaltningen har utrett och presenterat behoven kontinuerligt i utredningar och kartläggningar. Många av utredningarna och kartläggningarna har uppkommit ur akuta lokalbehov och har då behandlat mindre delar av kommunen.

Vid sidan av de akuta lokalfrågorna har Barn- och utbildningsförvaltningen under den senaste tioårsperioden också presenterat lokalbehoven i två större utredningar. Den första större utredningen, *Strukturell översyn av skolor och förskolor i Vänersborgs kommun*, tillkom genom beslut 14 september 2009 och presenterades i Barn- och ungdomsnämnden 15 februari 2010. Den kompletterades och reviderades vid ett flertal tillfällen mellan åren 2010-2014.¹¹ Kompletteringarna har exempelvis gjorts efter medborgardialoger och beslut från ansvarig nämnd.

2014 övergick den strukturella översynen i en utredning som initialt tillkom genom ett

⁶ Antagen av kommunfullmäktige 2006-10-17, 86§.

⁷ SFS 2010:800, 2 kap, 4 kap, 5 kap. SFS 1977:1160, 1 kap.

⁸ SFS 2010:800, 5 kap, 7 kap.

⁹ SFS 2010:800, 2 kap, 8 kap.

¹⁰ SFS 2010:800, 1 kap, 2 kap, 3 kap, 8 kap, 9 kap, 10 kap, 11 kap, 14 kap. SFS 1977:1160, 2 kap.

¹¹ Se diarienummer BUTN 2009/88.

medborgarförslag att utreda skolsituationen i Blåsut och Öxnered. Förslaget kompletterades till att bli två utredningar *Skolutredning av de centrala grundskolorna i Vänersborgs kommun* samt *Utredning av den kommunala barnomsorgen 1-5 år i Vänersborgs kommun*. Utredningarna presenterades i Barn- och utbildningsnämnden i februari respektive mars 2016. Tidigare års Förskole- och skolutredningarna reviderades under 2017 på grund av nya befolkningsprognoser.¹²

Alla utredningar har presenterat en tillbakablick på befolkningsutvecklingen samt en kortsiktig och långsiktig plan för lokalförsörjningen.

Slutsatser i lokalutredningar

Strukturell översyn av skolor och förskolor i Vänersborgs kommun tillkom på grund av att det hade skett en minskning av elevantalet samt att verksamheterna påtalade renoveringsbehov. Utredningen visade att kostnaderna för lokaler hade ökat från 2003-2009 samtidigt som elevantalet hade minskat. Lönekostnaderna per elev hade ökat marginellt trots löneökningar inom utbildningssektorn under samma period. Utifrån det presenterades tre förslag på hur utbildningen kunde bli mer resurseffektiv i sin lokalanvändning. Som beskrevs i föregående avsnitt reviderades och kompletterades utredningen vid ett flertal tillfällen. Exempel på beslut som är fattade utifrån strukturutredningen är beslut 14 maj 2012 och 23 oktober 2012. Barn- och ungdomsnämnden beslutade då bland annat att avveckla skolan i Sundals Ryr och se över möjligheten att öppna Väne Ryrs skola samt att lägga ner, bygga ut och bygga nya förskolor.¹³

Skolutredning av de centrala grundskolorna i Vänersborgs kommun och *Utredning av den kommunala barnomsorgen 1-5 år i Vänersborgs kommun* tillkom i en period av en stor befolkningstillväxt som delvis berodde på den stora flyktingvågen 2015 (Se kapitel om migration/integration). Syftet med utredningarna var att hitta lösningar på en lokalbrist. I utredningen framkom att det fortsatt fanns

renoveringsbehov på flera skolor och förskolor och att det rådde brist på lokaler inom båda verksamheterna. På flera skolor och förskolor hade kommunen kompletterat med extra lokaler i form av moduler. I slutsatserna presenterades det lokalförsörjningsplaner som var uppdelade i tre etapper där de mest akuta renoverings- tillbyggnads-, ombyggnads- och nybyggnadsbehoven låg i etapp 1 och så vidare. Ju längre fram i etapperna desto mer byggde planen på kommunens befolkningsprognoser. Barn- och utbildningsnämnden ställde sig bakom båda utredningarna.

Det underlag som har legat till grund för utredningarnas slutsatser är befolkningsprognoser för enskilda områden samt kommunen totalt, befolkningsstatistik (KIR) för enskilda områden samt kommunen totalt, nyttjandegrad av förskola i varje område, elevrörelser på grund av det fria skolvalet, personalkostnader, lokalkostnader, lokalinventeringar, minimikrav på friyta, lärarbrist samt forskning om exempelvis barngruppers storlek i förskolan. Detta har slutligen kopplats till de krav som styrdokument ställer på utbildningens kvalitet och lokalernas utformning.

Slutsatserna i den senaste versionen av reviderad förskole- och skolutredning var att på grund av att barn- och elevantalet ökat de senaste åren har även lokalbehoven ökat. För att se exakta uträkningar, se ovan nämnda utredningar (<http://www.vanersborg.se/utbildning--barnomsorg/miljo-i-skolan/lokaler-i-for--och-grundskola.html>).¹⁴

Lokalbehoven för grundskolan består av flera delar som hänger samman. Skolorna behöver hemklassrum som har plats för alla elever. I hemklassrummen bedrivs undervisning i ämnen som inte kräver specialutrustning eller specialsalar. Däremot kräver läroplanen att det bedrivs undervisning även i ämnen som kräver specialsalar och det innebär att lokalbehovet också inkluderar specialsalar, exempelvis slöjdsalar, nosalar och idrottssalar. Slutligen behöver eleverna äta under tiden de är i skolan vilket innebär att ett

¹² Se diarienummer BUTN 2015/49 och 2015/54.

¹³ Se diarienummer BUTN 2009/88.

¹⁴ Se diarienummer BUTN 2015/49 och 2015/54.

ökat elevunderlag också kräver utökade lokaler för matsal och skolkök. På många skolor var det brist på alla typer av lokaler redan 2016 vilket medför att Barn- och utbildningsförvaltningen inte kan uppnå lagkraven enligt lagar beskrivna under rubrik "Lokalförsörjning för att uppnå bästa möjliga kunskapsresultat".

De senaste årens befolkningsökningar samt kommande stora befolkningsökningar i kombination med behov av renovering av flertalet förskolor och skolor i Vänersborgs kommun innebär ett behov av utökade resurser för att klara lokalförsörjningen. De tillfälliga eller mobila lösningar på lokalbristen som idag tillämpas på flertalet förskolor och grundskolor har hittills klarat befolkningsökningen men mer permanenta lösningar behöver nu anordnas för att klara lokalförsörjningen inom Barn- och utbildningsnämndens verksamhetsområde.

Kommunfullmäktige beslutade 13 december 2017 att godkänna revideringen av "Skolutredningen av de centrala grundskolorna" samt "Utredning av den kommunala barnsomsorgen 1-5 år i Vänersborgs kommun" jämte "Revidering av förskoleutredningen och skolutredningen 2017". De ska vara underlag för kommunens planering av förskolor och grundskolor.

Digitalisering

Regeringen beslutade 19 oktober 2017 om en ny digitaliseringsstrategi för skolväsendet. Regeringen betonar i beslutet att digital kompetens är en demokratifråga. Deras mål med digitaliseringsarbetet är att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Skolverket har utifrån regeringens mål reviderat grundskolans läroplan och betonar i revideringen fyra aspekter av digitaliseringen. Eleverna ska ges förutsättningar att:

1. förstå digitaliseringens påverkan på samhället
2. kunna använda och förstå digitala verktyg och medier
3. ha ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt

4. lösa problem och omsätta idéer i handling (Läroplanen för grundskola, del 1)

I samband med revideringen ändrades även kursplanerna för flera ämnen där moment kopplat till digitaliseringen, exempelvis programmering, har tillkommit. Detta medför förändrade krav för genomförande av undervisning i grundskolan. Exempelvis krävs investeringar i form av nätverk och datorer samt fortbildningsinsatser för personalen. Utöver detta pågår en successiv övergång till att de nationella proven ska genomföras digitalt. För Barn- och utbildningsförvaltningen innebär det omfattande planering av hur den ska hantera de nya nationella kraven.

Konsekvenserna för Barn- och utbildningsnämnden är att stora resurser kommer att behöva läggas på olika typer av investeringar. Exempelvis kommer eleverna behöva tillgång till digitala verktyg ifall de ska kunna göra de nationella proven digitalt. Dessutom gäller kraven på digitaliseringsutveckling resterande årskurser i grundskolan samt förskola vilket kommer medföra mycket stora investeringsbehov och driftskostnader.

Integrationsarbete på Barn- och utbildningsförvaltningen

De senaste åren har antalet nyanlända elever ökat i Vänersborg. En strategi för integration som Barn- och utbildningsförvaltningen har arbetat med är att informera de nyanlända eleverna om rätten till fritt skolval och aktivt arbetat för att nyanlända elever ska ha platser på alla kommunala grundskolor i Vänersborgs kommun. Ett exempel är Brålanda skola som för två år sedan hade få nyanlända elever men idag är cirka 25 % av eleverna nyanlända.

Tidigare var också förberedelseklasserna mer exkluderade från ordinarie klasser. Utifrån kunskapskartläggningarna som görs av alla nyanlända elever har de i större utsträckning integrerats i de ordinarie klasserna utifrån de kunskaper de har när de kommer till skolorna.

Barn- och utbildningsförvaltningen samarbetar med socialtjänsten i ett främjande arbete i form av

föräldrastödsträffar. Föräldrastödsträffarna innebär information till och dialog med vårdnadshavare för att berätta om hur det är att vara förälder i Sverige samt öka förståelsen för utbildningssektorn och socialtjänsten. Kultur och fritid har också deltagit för att berätta om vad ungdomar kan göra i Vänersborg.

Det pågår en planering för att senare kunna göra riktade insatser i form av kompetensutveckling på skolorna för att exempelvis bättre kunna vägleda gruppen av nyanlända.

Social service

Trender, skeenden och drivkrafter i omvärlden påverkar området social service på flera sätt. Detta avsnitt beskriver detta ur ett globalt perspektiv med övergripande trender men också påverkan på lokal nivå.

Globala drivkrafter och koppling till socialtjänsten

1. Globalisering kan knyta människor närmare varandra ekonomiskt, kulturellt och politiskt men kan också öka segregering och skillnader mellan olika grupper. Andra effekter kan vara ekonomisk tillväxt men samtidigt kan arbetstillfällen flyttas med arbetslöshet lokalt som följd. Detta kan innebära ökat behov av t.ex. försörjningsstöd och andra åtgärder från socialtjänsten.

2. Demografi. Analyser visar att befolkningen i Sverige och flertalet länder i västvärlden blir allt äldre vilket sätter press på både sjukvården och den sociala servicen.

Flyktingströmmar och migration är en faktor som påverkar den demografiska situationen bl.a. i form av snabba förändringar i åldersstrukturen, sammansättning och antalet i en population.

3. Förändringar av värderingar. Studier från Kairos Future visar att unga vuxnas värderingar präglas av individualism, antiauktoritet och sekularisering. De är starka individualister, men tror ändå på att människor gynnas mer av samhälleliga lösningar än av att var och en sköter sitt. Detta kan innebära ökat krav på socialtjänsten på flexibilitet och icke standardiserade lösningar. Den nya generationen pensionärer är van vid högre standard och bättre service än tidigare generationer vilket med stor sannolikhet kommer att innebära ökade krav på just standard och service för de tjänster som socialtjänsten tillhandahåller

Samtidigt har socialtjänsten ett särskilt ansvar för utsatta grupper, som inte alltid kan ta vara på sina rättigheter och göra de ofta komplicerade val som förväntas av dem. Socialtjänsten måste hitta vägar för att inte utesluta de grupper som mest behöver samhällets stöd.

En ökad livslängd och fler äldre med förbättrad hälsa innebär en förändrad syn på de äldre som samhällsresurs, och dessutom nya krav från de äldre. Med höjd och flexibel pensionsålder förändras också synen på åldrandet.

4. Ny teknik, kanske främst genom digitalisering, utvecklas i snabb takt och påverkar oss både direkt och indirekt. Utvecklingen går även snabbt framåt när det gäller utveckling av hjälpmedel av olika slag. Sjukdomar kan till exempel behandlas med nya typer av målsökande läkemedel som minskar biverkningarna. T.ex. skulle ett läkemedel mot demens och andra svåra sjukdomar få stora positiva effekter, främst för den drabbade men även ekonomiskt i form av minskat vårdbehov.

Prevention (förebyggande) kan förväntas bli ett allt större inslag och detsamma gäller patientens egna möjligheter och vilja att ta ansvar för sin sjukdom och behandling. I denna utveckling spelar medicinteknik en viktig roll. Teknik för diagnos, monitorering och behandling, speciellt på distans, kan möjliggöra detta.

Samtidigt är det mänskliga mötet mellan personal och brukare en bärande del i det sociala arbetet. Den enskilde ska inte behöva välja tekniska lösningar istället för mänskligt stöd. Utmaningen blir att kombinera ny teknisk med bibehållet samspel människor emellan.

Påverkan av socialtjänsten lokalt

Förutom ovanstående större generella områden, påverkas socialtjänsten i Vänersborgs kommun på kortare sikt av förändringar i lagar, förordningar och politiska beslut m.m.

Ökade krav på kvalitet

Kraven på kvalitet inom socialtjänsten är i fokus och Socialstyrelsen har bl.a. föreskrivit att kommuner ska ha ett ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete inom socialtjänsten. Mängden inkommande information i form av bl.a. öppna jämförelser, Lex Sara, utdrag ur olika kvalitetsregister mm. är stor. För att få ut mesta möjliga nytta av detta krävs ett systematiskt och djupgående analysarbete.

Slutbetänkande – att definiera och mäta kvalitet i välfärden är komplicerat

Välfärdsutredningen har överlämnat sitt slutbetänkande "Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning" (SOU 2017:38).

Uppdraget har varit att analysera hur kvalitetsmått kan användas strategiskt i välfärden, ge förslag på hur register kan förbättras inom socialtjänst och hälso- och sjukvård samt se över hur den ekonomiska insynen i privat utförd välfärd med offentlig finansiering kan utvecklas. Slutsatsen är bland annat att välfärden behöver bli mer personcentrerad, samverkan runt individen bättre samt att jämlikhet är en viktig aspekt av kvalitet som bör beaktas i utformning och uppföljning av verksamhet.

Utöver flera konkreta förslag, gör utredningen bedömningen att det är särskilt komplext att mäta kvalitet i välfärden på ett rättvisande sätt, eftersom kvaliteter skapas i mötet mellan personal och barn och vuxna som behöver insatser från hälso- och sjukvård, socialtjänst eller som går i skolan. Remisstiden gick ut 11 september 2017.

Vänersborg:

- Socialförvaltningen har ett kvalitetsledningssystem som under kommande två år kommer att kompletteras, förfinas och implementeras ytterligare. Personalens medverkan och processkartläggning kommer att vara viktiga utvecklingsaktiviteter.
- Socialförvaltningen deltar i ett projekt inom 4-bodal med mål att uppmuntra till att lämna och ta till vara goda idéer och innovationer.

Socialtjänst övergripande

En utredning ser över socialtjänstlagen och vissa av socialtjänstens uppgifter. Utredningen ska föreslå åtgärder som kan bidra till en bland annat rättssäker tillgång till socialtjänsten. Översynen ska leda till en lagstiftning som bland annat underlättar effektiva insatser baserade på kunskap och ha god kvalitet. Lagstiftningen ska ta tillvara medarbetarnas kompetens och fokusera på kärnverksamheten. Utredarens förslag ska höja kvaliteten utan att leda till ökade kostnader. Meningen med uppdraget är att skapa en socialtjänst som bland annat sätter individen i

centrum och ger människor likadana möjligheter och rättigheter. Utredaren ska bland annat se över och lämna förslag på:

- socialtjänstens struktur och konstruktion,
- tillgången till en jämlik, jämställd och likvärdig socialtjänst,
- en hållbar socialtjänst som främjar långsiktigt strukturellt förebyggande arbete och bidrar till hållbarhet samt minskar behovet av individuella insatser,
- socialtjänstens uppdrag,
- socialtjänstens indelning i olika grupper,
- en kompetens- och kunskapsbaserad socialtjänst,
- möjlighet för kommuner att tillgängliggöra insatser samtidigt som en jämlik, likvärdig och rättssäker socialtjänst säkerställs,
- möjligheten att förenkla handläggningen utan att rättssäkerheten och kvaliteten i vården och omsorgen riskeras samt analysera konsekvenserna av en förenkling och redogöra för fördelar och nackdelar av en ändring.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 december 2018.

Hälso- och sjukvård

Betalningsansvarslag upphävs och ersätts av en ny lag – lagen om samverkan vid utskrivning från slutna hälso- och sjukvård.

Trygg och effektiv utskrivning från slutna vård är ett förslag som innebär att nuvarande lagstiftning, lagen om kommunernas betalningsansvar för viss hälso- och sjukvård, ska ersättas med en lag om samverkan vid utskrivning från slutna hälso- och sjukvård. Utredningen har ett starkt fokus på individen men pekar också på behov av förändringar i verksamheterna. Förslaget syftar till att åstadkomma en god vård, där ledtiderna är så korta som möjligt vid utskrivning från slutenvård till öppen vård och omsorg. Onödigt vistelse på sjukhus ska så långt möjligt undvikas.

Lagen gäller formellt från 1 januari 2018, men i praktiken från 1 september 2018.

Vänersborg

- Anpassning till vad nya lagar och bestämmelser kräver.
- Berör både Hälso- och sjukvårdsverksamhet och socialtjänst

Vård och omsorg

Fem dagar blir tre

Riksdagen har beslutat att lagen om samverkan vid utskrivning från slutet hälso- och sjukvård träder i kraft den 1 januari 2018. Syftet med den nya lagen är att personer som inte längre har behov av slutenvård så snart som möjligt ska kunna lämna sjukhuset på ett snabbt och tryggt sätt. I praktiken kommer lagen att gälla från 1 september 2018 då visst arbete fortfarande pågår.

Lagförslaget omfattar de personer som, efter att de skrivits ut från slutet vård, kan komma att behöva insatser från socialtjänsten, den kommunalt finansierade hälso- och sjukvården eller den landstingsfinansierade öppna vården. Lagen ska även omfatta utskrivning av personer som vårdas enligt lagen om rättspsykiatrisk vård. De personer som omfattas av den nya lagen har oftast stora behov av trygghet, kontinuitet och samordning. Förslaget ersätter till viss del nuvarande betalningsansvarslag.

Den nya lagen ersätter nuvarande lag, som säger att kommunerna blir betalningsansvariga för medicinskt färdigbehandlade patienter efter fem dagar. I den nya lagen om samverkan vid utskrivning från slutenvården kommer betalningskravet finnas kvar som en sista utväg och minskas till tre dagar, men framför allt framhålls att sjukhus, primärvård och kommuner har ett gemensamt ansvar för patienten.

Nationell kvalitetsplan inom äldreomsorgen – hälsofrämjande inom vård och omsorg

Våren 2017 överlämnades ett förslag till nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om de äldre (SOU 2017:21). Syftet är att genom långsiktiga insatser säkra utvecklingen av god kvalitet i äldreomsorgen, med fokus på kommunernas vård och omsorg om äldre kvinnor och män.

Utredningen föreslår bland annat åtgärder som syftar till att främja hälsa och förebygga depressioner och fallolyckor, att inrätta ett nationellt kunskapscentrum för äldres psykiska ohälsa samt en utredning kring lagliga förutsättningar för kommuner och landsting att gemensamt erbjuda multiprofessionellt team runt den äldre. Remissen avslutades 29 september 2017.

Vänersborg

Socialnämnden planerar för den nya betalningsansvarslagen och har genom ändrade arbetsätt som mål att minimera antalet dagar som utskrivningsklara är kvar på sjukhus. Hur resultatet av det ändrade arbetsättet utfaller kommer att utvärderas när det bedöms vara lämpligt.

- Anpassning till vad nya lagar och bestämmelser kräver.
- Berör både Hälso- och sjukvårdsverksamhet och socialtjänst

Individ- och familjeomsorgen

En tioårig nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor

För att stärka förutsättningarna att nå det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, har en nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor antagits. Strategin och dess åtgärdsprogram för 2017-2020, omfattar arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck samt mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Den innehåller åtgärder som stärker skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor, insatser mot våld i samkönade relationer samt åtgärder som motarbetar destruktiv maskulinitet och hederstänkande. Strategin, som började gälla den 1 januari 2017, betonar särskilt förebyggande insatser och mäns delaktighet och ansvar för att förebygga våldet.

Barnkonventionen blir lag

Regeringen har lämnat förslag om att göra FN:s barnkonvention till svensk lag till lagrådet. Regeringen anser att barnkonventionens starka ställning behöver tydliggöras och att ett

barnrättsbaserat synsätt ska ha stort genomslag i rättstillämpningen. Barnkonventionen har gällt i Sverige sedan 1990 och svensk lagstiftning står överlag i god överensstämmelse med konventionen. Det finns dock rapporter, senast från Barnrättighetsutredningen, som visar att barnets rättigheter inte fått tillräckligt genomslag i rättstillämpningen.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2020 för att ge rättstillämpande myndigheter god tid på sig att förbereda inför den nya lagen.

Vänersborg:

- Anpassning till det som beslutats efter att utredningen har redovisats.

Omsorg om funktionshindrade

En särskild utredare ska se över assistansersättningen i socialförsäkringsbalken, förkortad SFB, och delar av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade förkortad LSS. Syftet med uppdraget är att skapa en långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling av insatsen personlig assistans och att få till stånd mer ändamålsenliga insatser i LSS samt att lagstiftningen ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Detta genom en grundläggande översyn av incitament och förutsättningar för val av personlig assistent, nödvändiga förändringar i regelverket samt genom förstärkt kvalitet och träffsäkerhet i övriga insatser i LSS.

Förstärkt kvalitet, träffsäkerhet, helhetssyn och mångfald i de stödinsatser som LSS omfattar ska finansieras med besparingar inom assistansersättningen.

Målet är att de kvinnor och män, flickor och pojkar som ingår i lagens personkrets ska få del av funktionella insatser utifrån sitt behov samtidigt som kostnadsutvecklingen för hela det offentliga åtagandet på området ska vara långsiktigt hållbart. Med hänsyn till kraftiga kostnadsökningar inom assistansersättningen behöver även ytterligare besparingar göras.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2018.

Nytt nationellt mål för funktionshinderspolitiken – jämlika livsvillkor och full delaktighet

Propositionen "Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken" (2016/17:188) är en del i regeringens arbete för ett mer jämlikt och rättvist samhälle, där människors olika bakgrund eller förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet i samhället. Nu föreslås ett nytt nationellt mål för funktionshinderpolitiken "Att uppnå jämlikhet i levnads-villkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning – med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt". Förslag finns också till fyra områden som ska stärka förutsättningarna för arbetet framåt, bland annat principen om universell utformning. Regeringen vill också starta en särskild utredning att se över styrning av funktionshinderspolitiken.

Vänersborg

- Anpassning till det som beslutats efter att utredningen har redovisats.

Bilagor/Nyckeltal

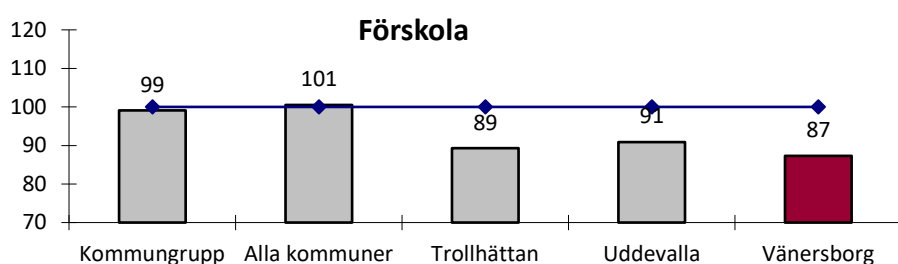
Nyckeltalen är hämtade från Kolada, kommun- och landstingsdatabasen, om inte annat anges.

Resursjämförelse med andra kommuner

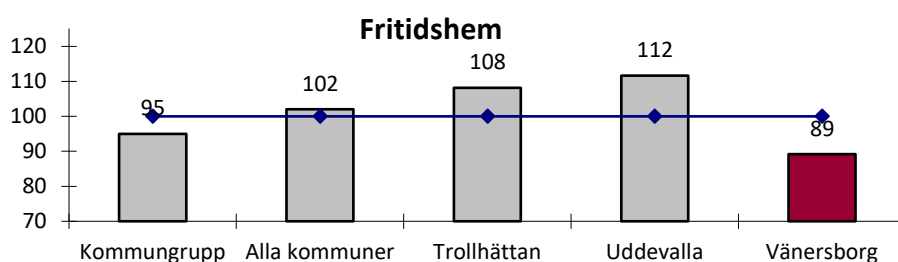
Nettokostnadsavvikelse 2016

Diagrammen visar en indikation på om Vänersborgs kommun har högre eller lägre kostnader än de som motiveras av den egna strukturen enligt det statliga kostnadsutjämningsystemet. Diagrammen visar grannkommunerna Trollhättan och Uddevalla. Alla kommuner som är ett snittvärde och den kommungrupp (pendlingskommun) som Vänersborg tillhör.

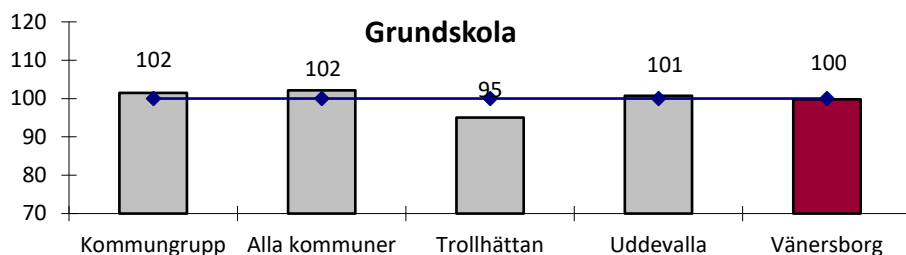
Vänersborgs kommuns värden varierar från 11 % högre än 100 till 13 % lägre än 100. Avvikelser över 100 innebär att kommunen har en kostnadsnivå som är högre än vad strukturen motiverar. En avvikelse under 100 visar det omvända. Avvikelserna kan bero på att kommunen bedriver verksamheten på en annan ambitions- eller effektivitetsnivå än riksgenomsnittet. De kan också bero på strukturella faktorer som inte beaktas i utjämnningen.

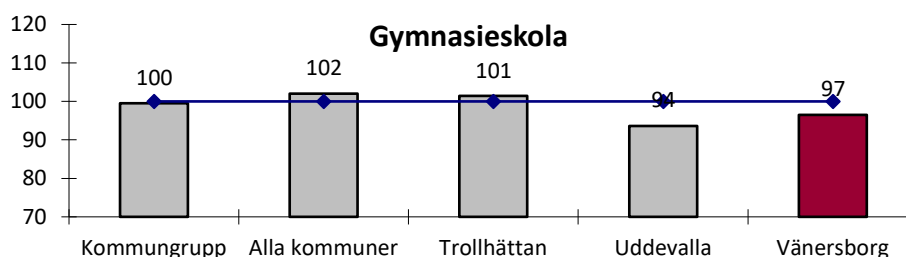
De enskilda kommunerna har lägre kostnader än vad strukturen motiverar.

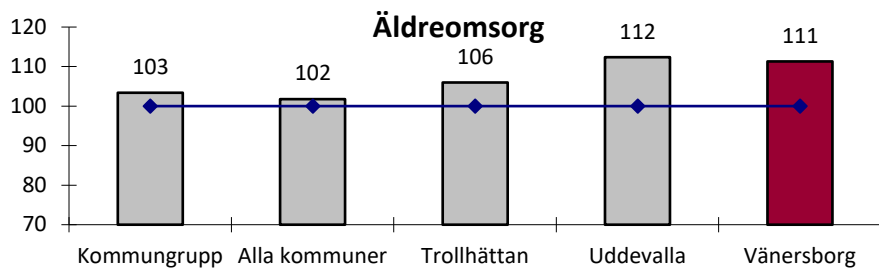
Vänersborg skiljer sig och har lägre kostnad än vad strukturen motiverar.

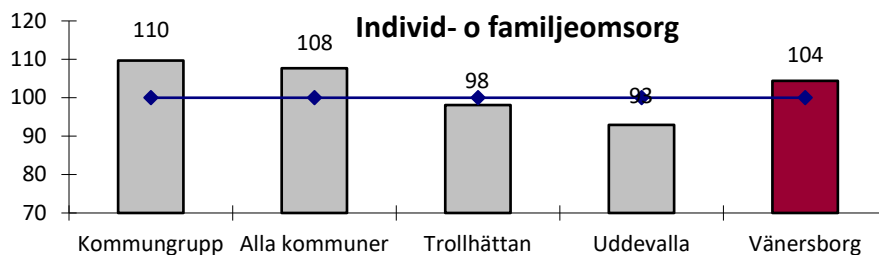
Trollhättan utmärker sig och har en lägre kostnad än vad strukturen motiverar.

Vänersborg och Uddevalla ligger lägre än sin strukturkostnad.

Samtliga visar högre kostnad än vad strukturen motiverar. Högst ligger Uddevalla och Vänersborg.

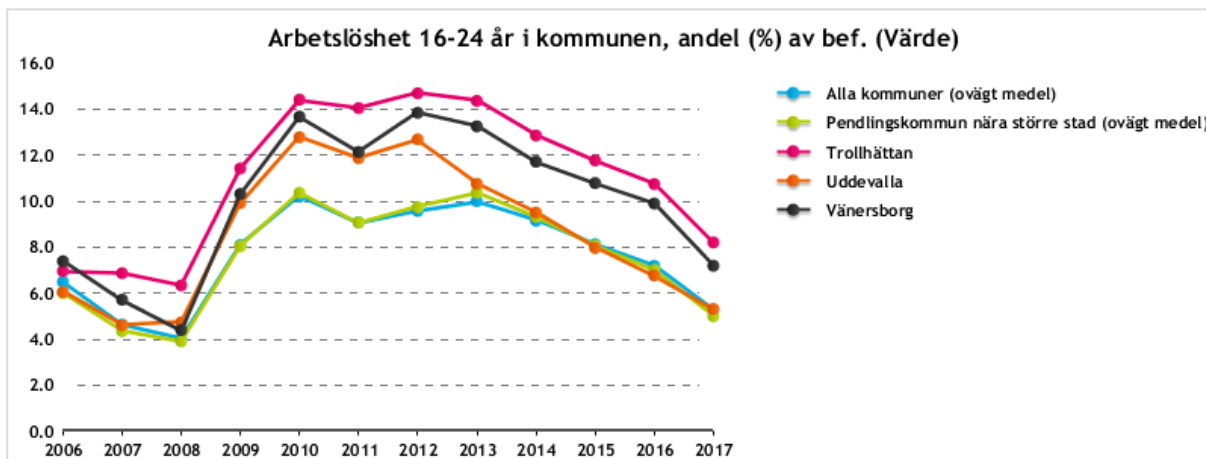
Vänersborg har högre kostnad än vad strukturen motiverar.

Sammanfattande kommentar: Vänersborgs kommun avviker från strukturkostnaden inom flera områden. Förskolan och fritidshem sticker ut med drygt 10 % lägre kostnad. Äldreomsorgen märks med 11 % högre kostnad vilket är en ökning jämfört med 2015. Vänersborgs äldreomsorg är alltså dyrare vilket kan bero på en högre ambitionsnivå eller lägre effektivitetsnivå. Jämfört med 2015 har kostnaden för IFO ökat med 12 procentenheter. Kostnaden för gymnasieskola är oförändrad.

Bilden för övriga kommuner har förändrats något jämfört med 2015. Trollhättans kostnader för grundskola, gymnasieskola och äldreomsorg har ökat. Däremot har Trollhättans kostnader för förskola och fritidshem minskat. Uddevallas kostnad för fritidshem har minskat medan kostnaden för IFO har ökat.

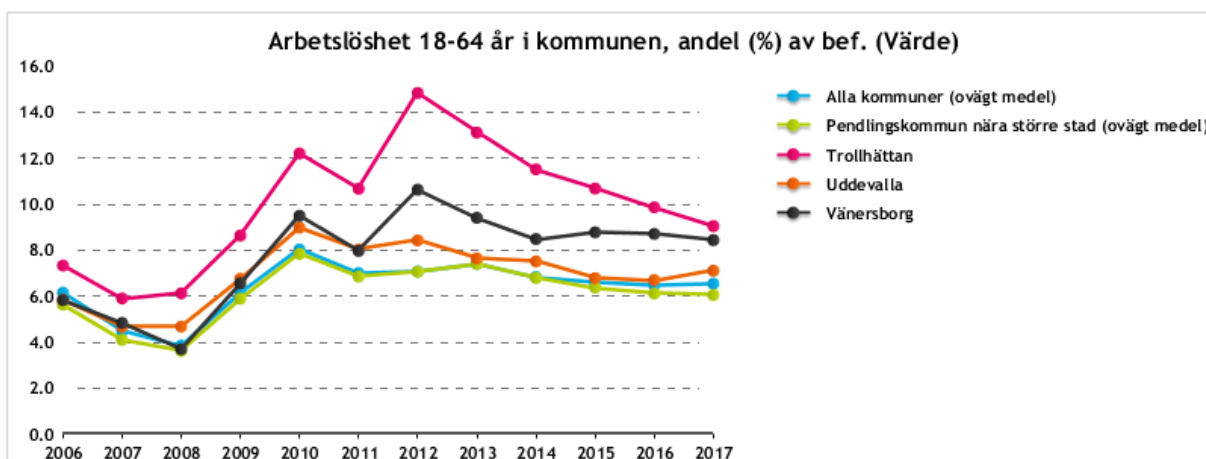

Arbetsmarknad

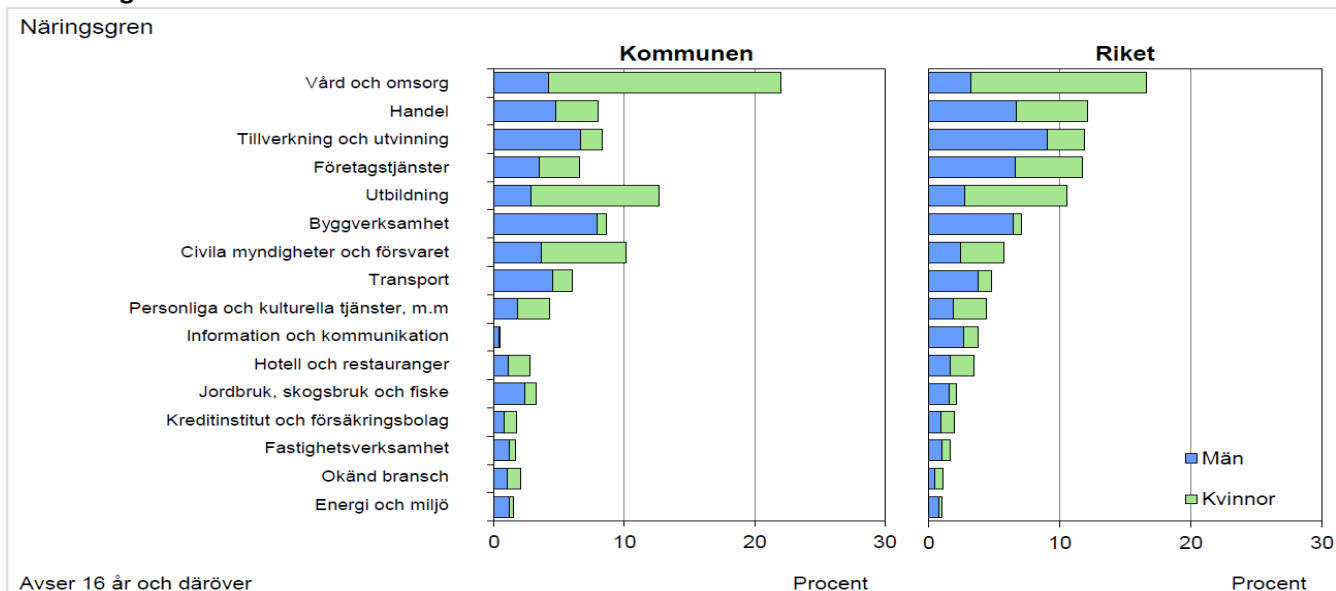
Definition: Antal personer 16-24 år i kommunen som är öppet arbetslösa eller i program med aktivitetsstöd, dividerat med antal invånare 16-24 år i kommunen den 31/12 år T-1. Arbetslösheten avser statistik från mars månad år T.

Källa: Arbetsförmedlingen och SCB.

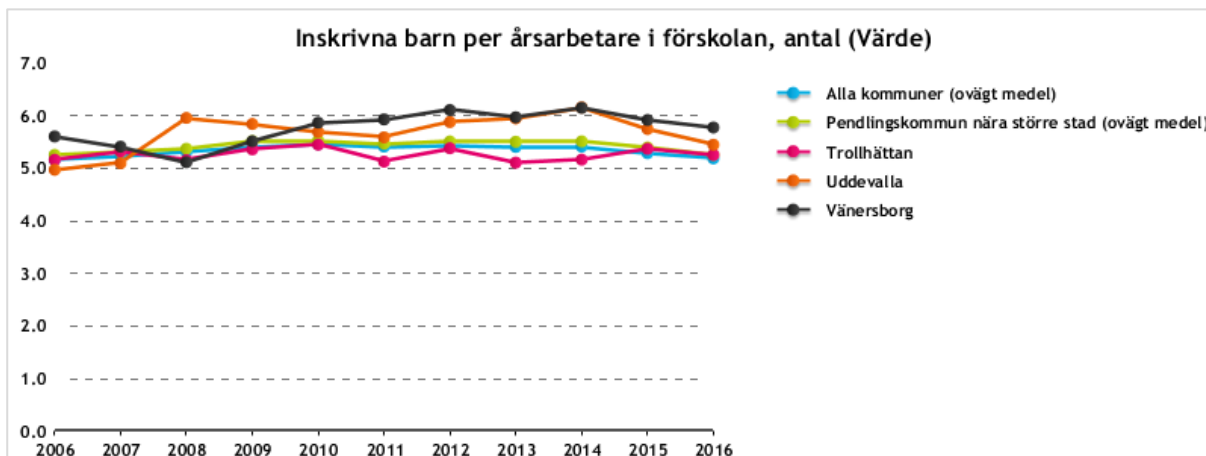

Definition: Antal öppet arbetslösa och personer i program med aktivitetsstöd i åldern 18-64 år dividerat med antal invånare 18-64 år. Avser statistik från mars månad år T. **Källa:** Arbetsförmedlingen och SCB.

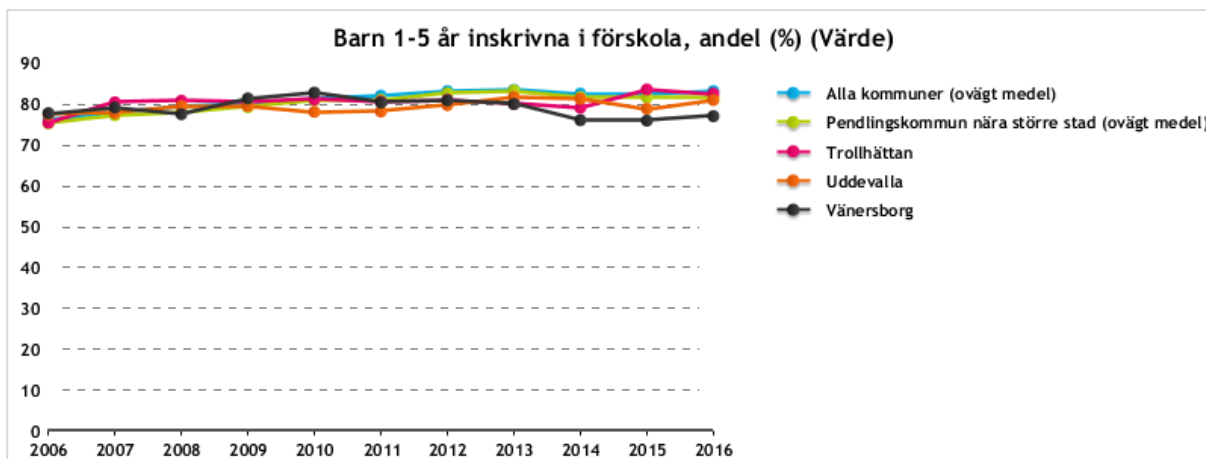
Fördelning av områden inom arbetsmarknad

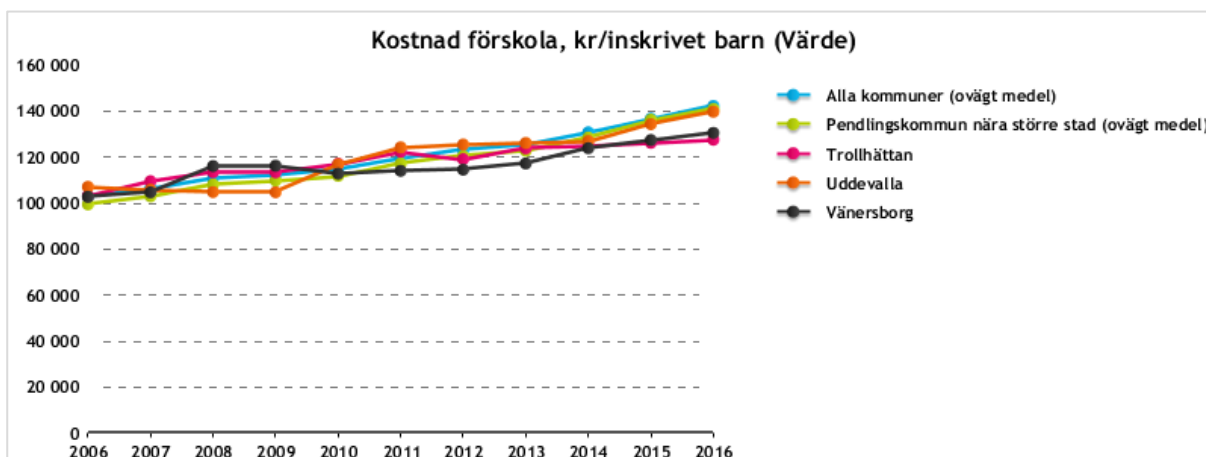
Utbildning

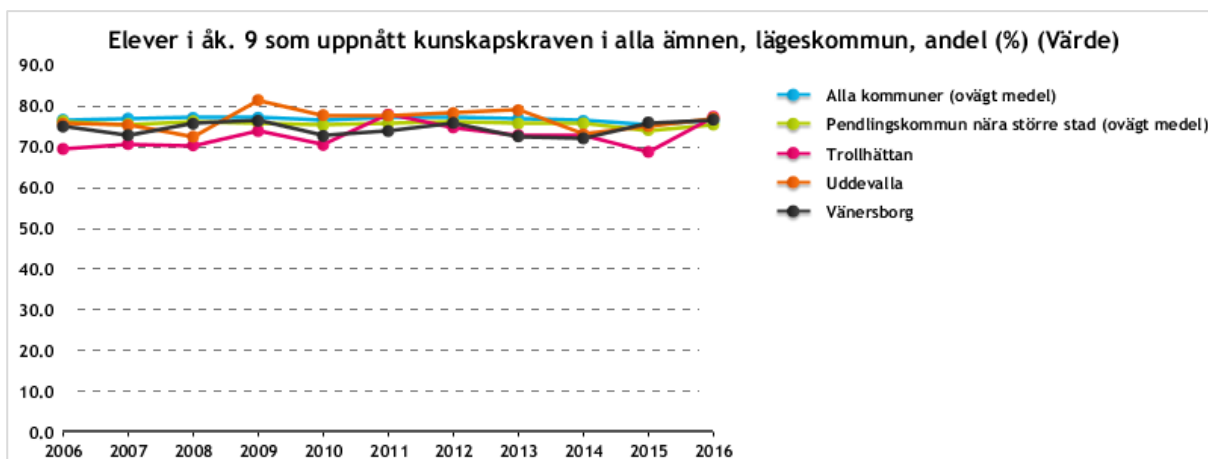
Definition: Antal barn, i åldern 1-5 år, i förskola totalt, dividerat med totalt antal årsarbetare i förskolan. Avser alla förskolor i kommunen oavsett regi. Uppgiften avser läsår, mätt 15/10. Mått 11 i Kommunens kvalitet i korthet (KKiK). **Källa:** Skolverket.

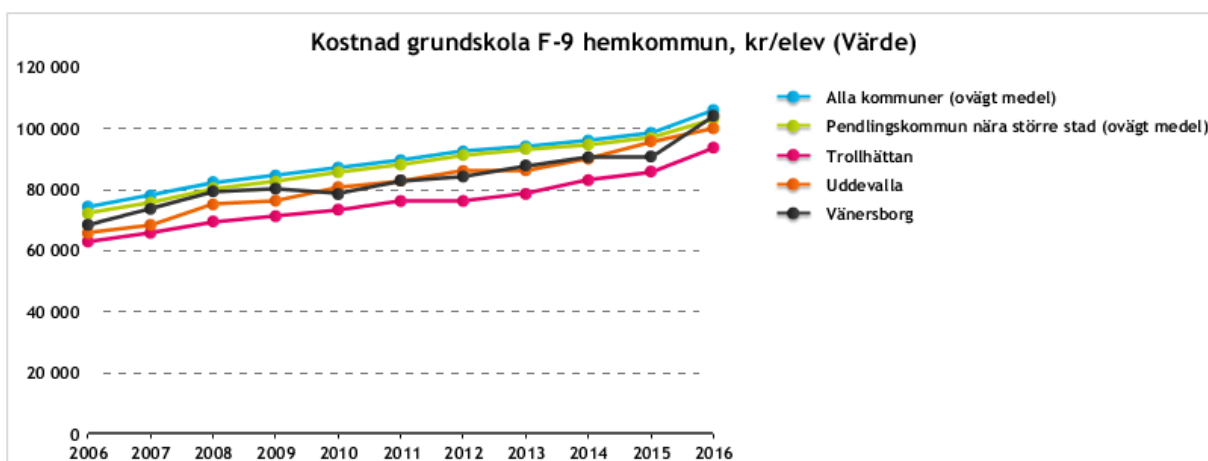
Definition: Antal barn 1-5 år inskrivna i förskola dividerat med antal barn 1-5 år. Avser förskolor i kommunen, oavsett regi. **Källa:** Skolverket och SCB.

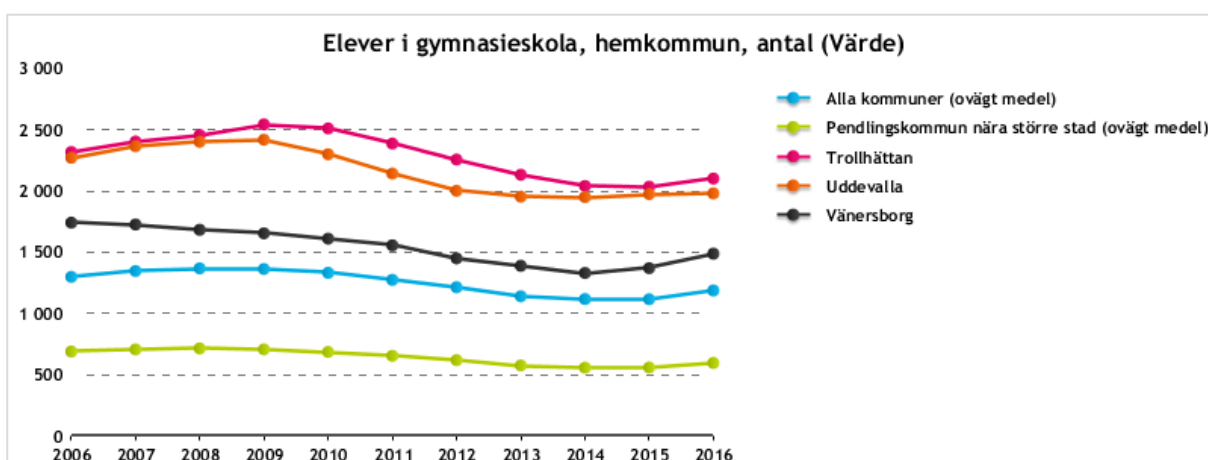
Definition: Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för förskola, dividerat med genomsnittligt antal inskrivna barn i förskola vid mätning 15/10 föregående och innevarande år. Avser samtlig regi. Mått 15 i Kommunens kvalitet i korthet (KKiK). **Källa:** SCB och Skolverket.

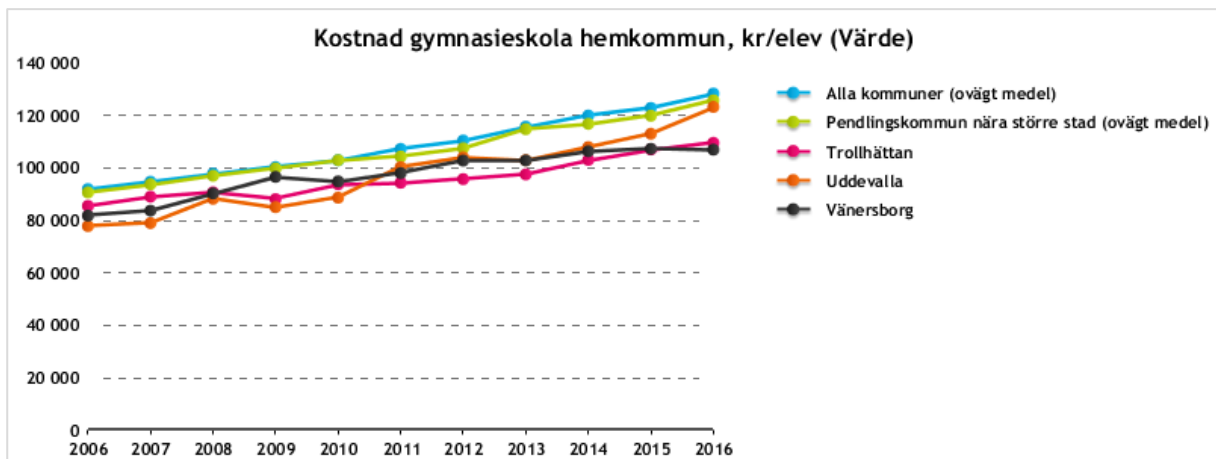
Definition: Andel elever med godkänt betyg i alla ämnen som ingått i elevens utbildning. Andelen beräknas på dem elever som fått eller skulle ha fått betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet (elever som saknar godkänt betyg i alla ämnen ingår). Med lägeskommun avses elever i kommunala och fristående skolor i kommunen oberoende av var de är folkbokförda. 2016 exkluderades elever med okänd bakgrund. **Källa:** Skolverket (Siris).

Definition: Bruttokostnad - interna intäkter + kostnad för skolskjuts - försäljning av verksamhet till andra kommuner för förskoleklass och grundskola dividerat med antal elever folkbokförda i kommunen (hemkommun). Uppgiften avser kalenderår. **Källa:** SCB.

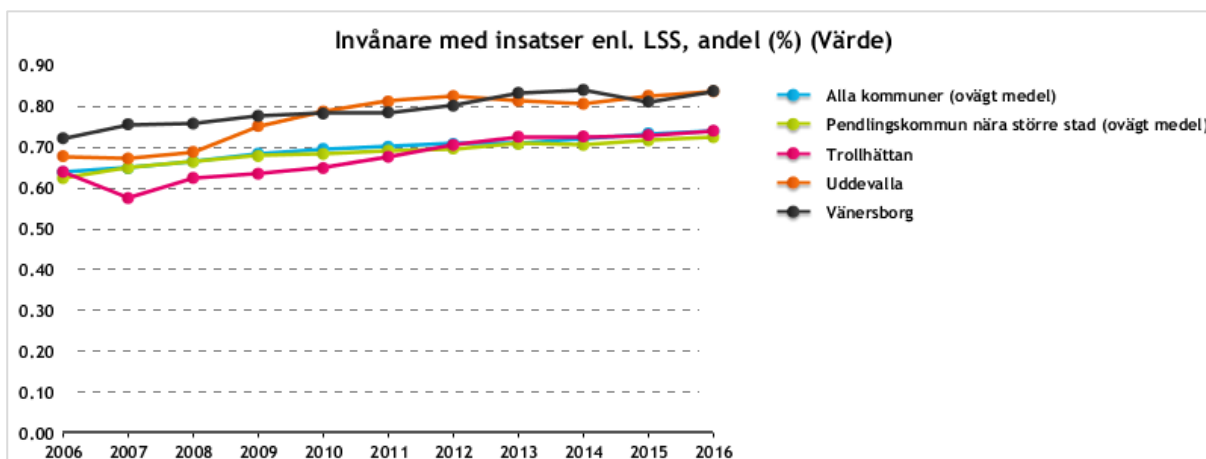

Definition: Antal elever i gymnasieskola som är folkbokförda i kommunen. Uppgiften avser läsår mätt 15 oktober. Avser samtlig regi. **Källa:** SCB och Skolverket.

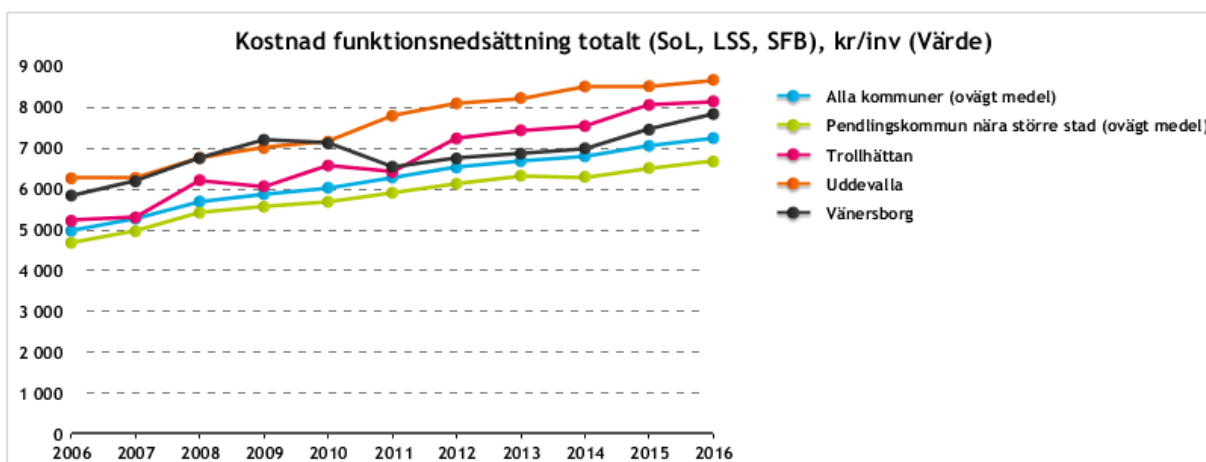
Definition: Bruttokostnad - interna intäkter + kostnad för skolskjuts - försäljning av verksamhet till andra kommuner för gymnasieskola dividerat med antal elever folkbokförda i kommunen inskrivna i gymnasieskola, under kalenderåret. Avser samtlig regi. Mått 21 i Kommunens kvalitet i korthet (KKiK). **Källa:** SCB och Skolverket.

Socialtjänst

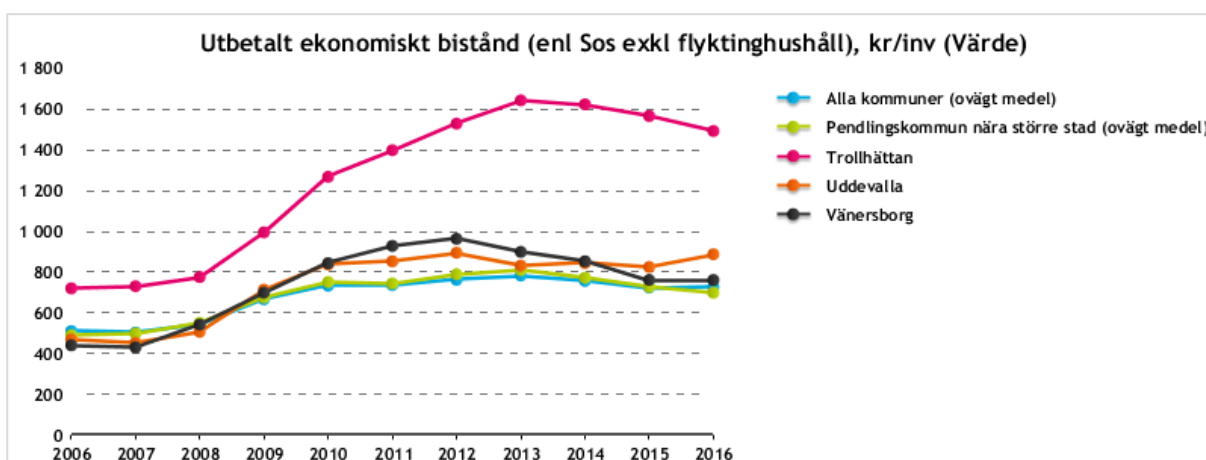

Definition: Antal personer med verkställda beslut enligt LSS i åldern 0-64 år (exklusive personer med råd och stöd enligt 9 § 1 LSS som enda LSS-insats) den 1/10, dividerat med antalet invånare i åldern 0-64 år den 31/12 multiplicerat med 100.

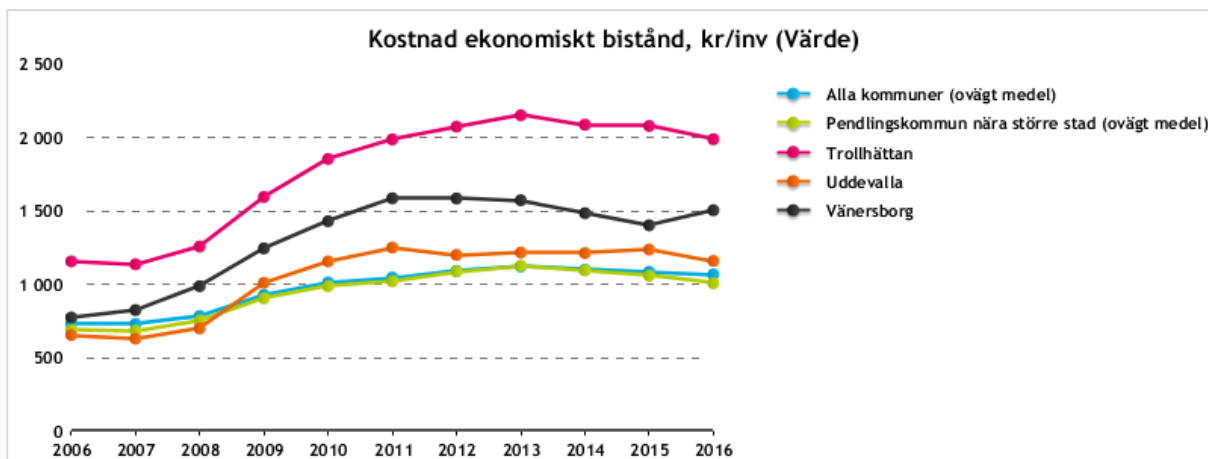
Källa: SCB och Socialstyrelsens mängdstatistik.

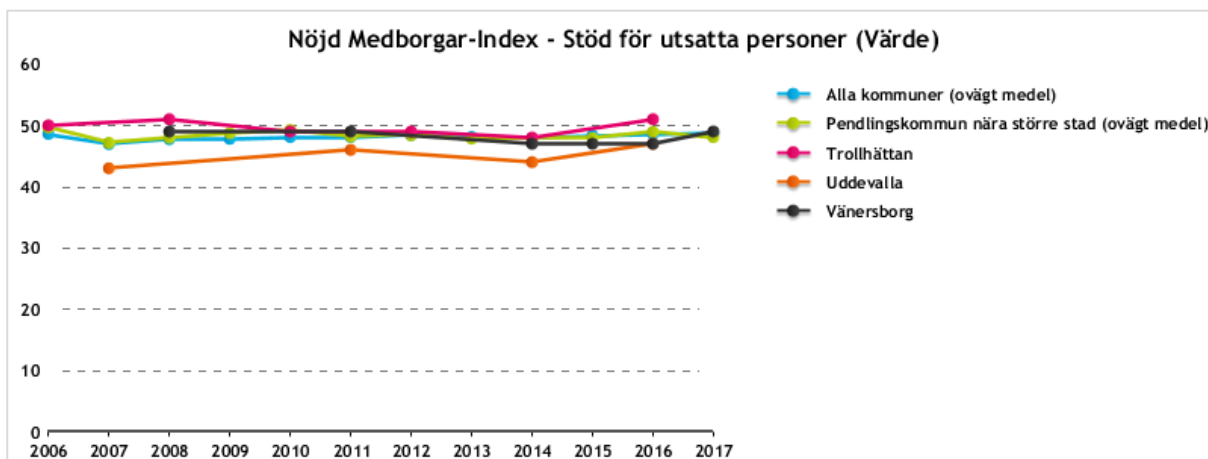
Definition: Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för insatser för personer med funktionsnedsättning totalt, dividerat med antal invånare 31/12. Avser samtlig regi. **Källa:** SCB.

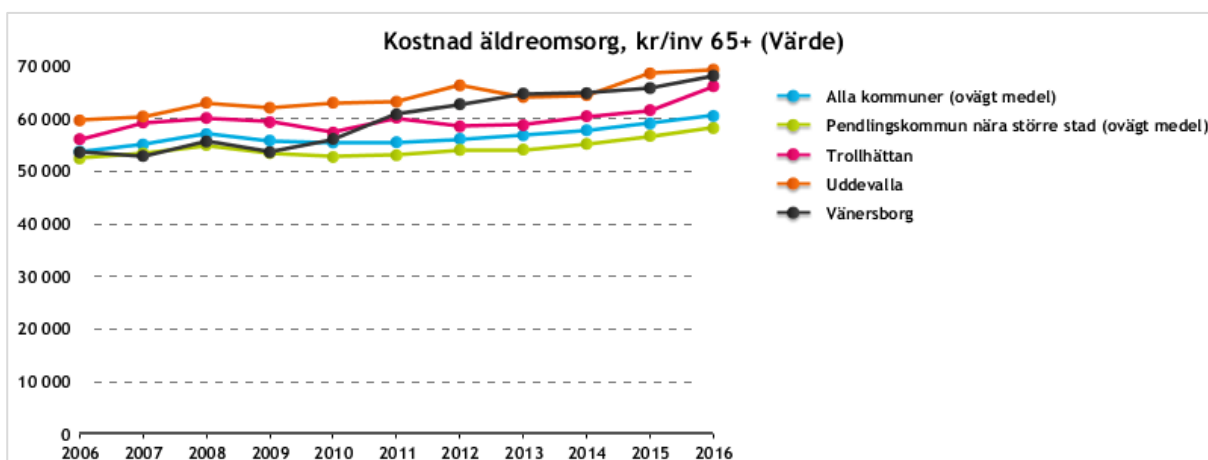
Definition: Utbetalt ekonomiskt bistånd till hushåll (exkl flyktinghushåll), Socialstyrelsens definition, dividerat med antal invånare totalt 31/12. **Källa:** Socialstyrelsens register över ekonomiskt bistånd samt Registret över totalbefolkningen (RTB).

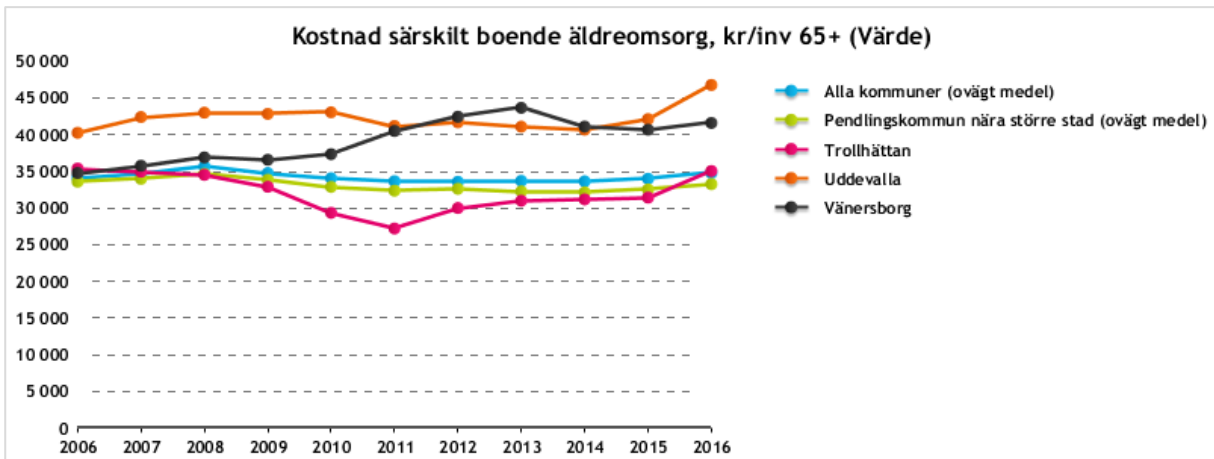
Definition: Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för ekonomiskt bistånd (inkl. utredningskostnader), dividerad med antal invånare totalt den 31/12. Försörjningsstöd till flyktinghushåll ingår inte. **Källa:** SCB.

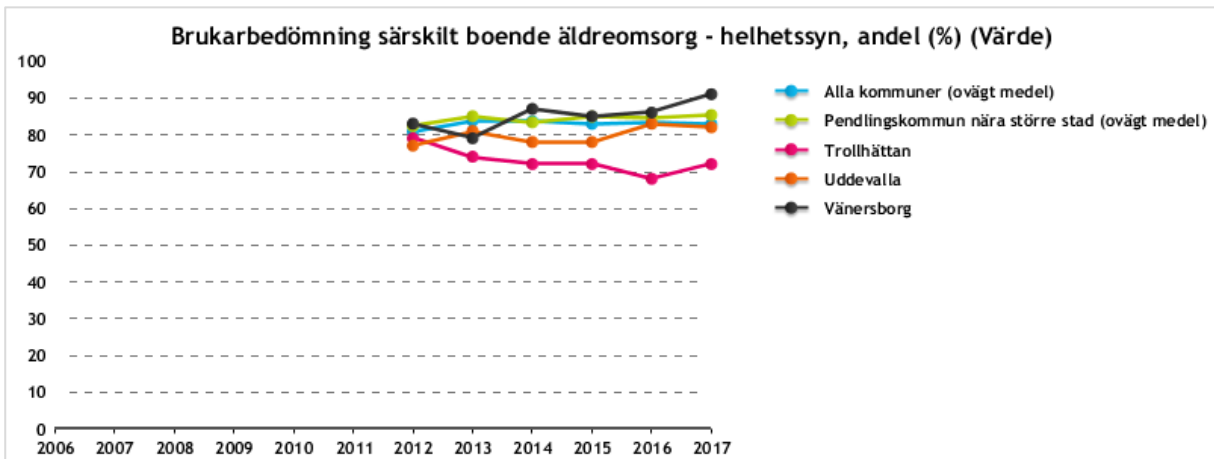
Definition: Medborgarnas bedömning av kommunens stöd för utsatta personer, skala 1-100. Utgår från frågan: "Vad tror eller tycker du om det stöd och den hjälp som utsatta personer får i din kommun?" samt huruvida man har haft erfarenhet av socialtjänsten de två senaste åren. **Källa:** SCB:s medborgarundersökningar.

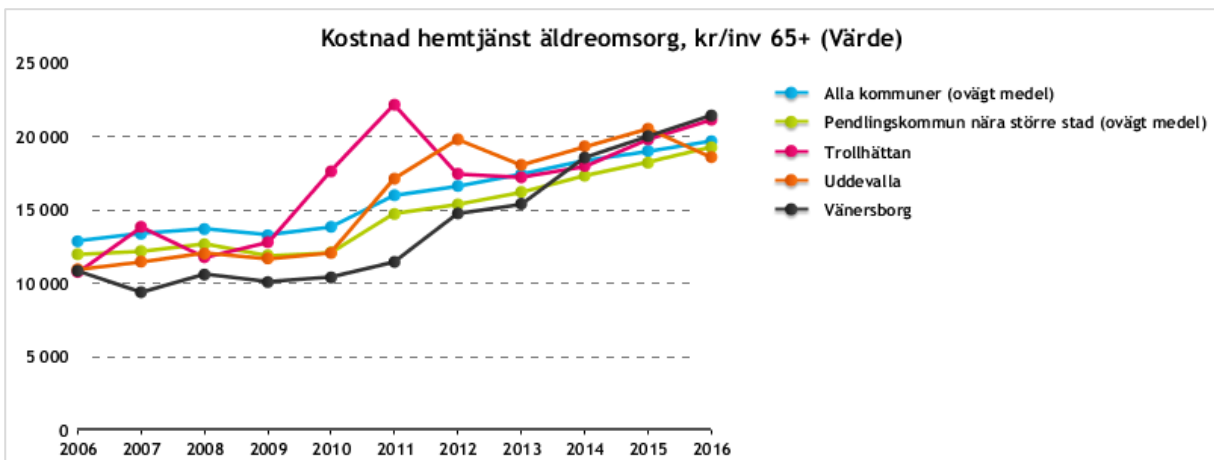
Definition: Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för äldreomsorg, dividerad med antal invånare 65+ 31/12. Avser samtlig regi. **Källa:** SCB.

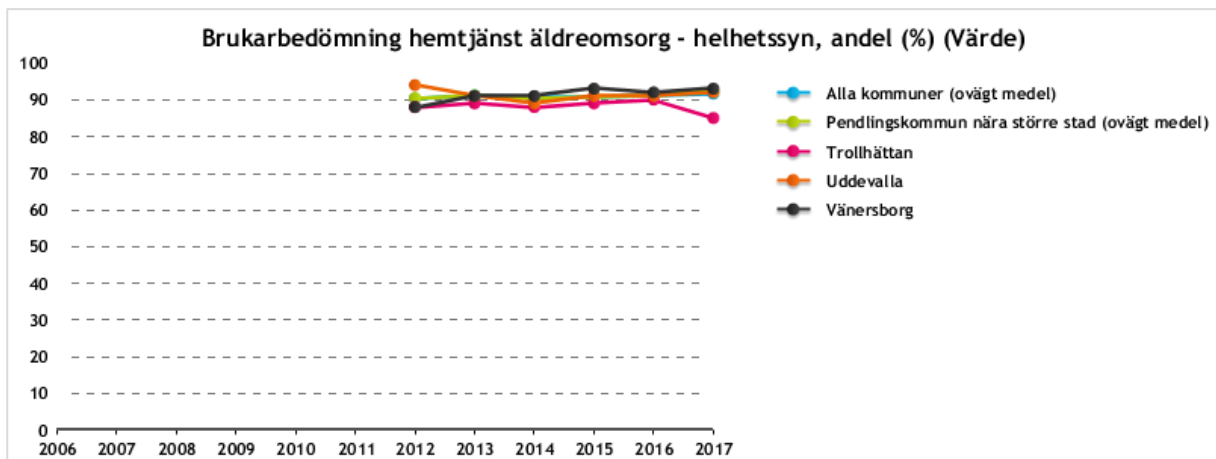
Definition: Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för särskilt boende äldreomsorg, dividerat med antal invånare 65+ 31/12. Avser samtlig regi. **Källa:** SCB:s Räkningsrapportering och befolkningsstatistik.

Definition: Antal personer i åldrarna 65 år och äldre i särskilt boende som är mycket eller ganska nöjda med sitt särskilda boende dividerat med samtliga personer i åldrarna 65 år och äldre i särskilt boende som besvarat undersökningen av äldres uppfattning. "Ingen åsikt" är exkluderade ur nämnaren. Data fr.o.m. 2012. **Källa:** Undersökningen av äldres uppfattning om kvaliteten i hemtjänst och äldreboenden, Socialstyrelsen.

Definition: Bruttokostnad minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting för hemtjänst äldreomsorg, dividerat med antal invånare 65+ 31/12. Avser samtlig regi. **Källa:** SCB.

Definition: Antal personer i åldrarna 65 år och äldre som uppgett att de är mycket eller ganska nöjda med hemtjänsten dividerat med samtliga personer i åldrarna 65 år och äldre i ordinärt boende med hemtjänst som besvarat undersökningen av äldres uppfattning. "Vet ej/Ingen åsikt" är exkluderade ur nämnaren. Data fr.o.m. 2012. **Källa:** Undersökningen av äldres uppfattning om kvaliteten i hemtjänst och äldreboenden, Socialstyrelsen.

Källförteckning

Globala drivkrafter

Klimat

SOU 2016:21. *Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige. Delbetänkande av Miljömålsberedningen*. Stockholm 2016.

Migration/Integration

Migrationsverket: Statistik. Information hämtad: 2017-12-20. Tillgänglig: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html> och <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Aktuell-statistik.html>

Befolkningsprognos

Statistiska centralbyrån (SCB) (2017). Befolkningsprognos.

Övergripande förutsättningar

Ekonomiska förutsättningar

Kommunforskning i väst (KFI): *Finansiell profil 2016*.

Sveriges kommuner och landsting (SKL): *Ekonomirapport oktober 2017*.

Sveriges kommuner och landsting (SKL): *Budgetförutsättningar för åren 2017-2021*, cirkulär 17:68.

Arbetsmarknad

Kairos Future (2012). *Tankesamhället och kommunerna del 1*.

Kairos Future (2012). *Tankesamhället och kommunerna del 2. Den nya arbetsmarknadskartan*.

Kairos Future (2012). *Tankesamhället och kommunerna del 3. T- index och framgångsfaktorer*.

Kairos Future (2012). *Tankesamhället och kommunerna del 4. Deltagande gör skillnad*.

Kairos Future (2013). *Tankesamhället och kommunerna del 5. En fördjupning i industrins framtid i Tankesamhället*.

Statistiska centralbyrån (SCB) (2017). *Kommunfakta, Vänersborg 2017*.

Arbetsförmedlingen (2017). *Prognos arbetsmarknadsutsikter*. Information hämtad: 2017-12-13.

Stiftelsen för strategisk forskning (2014). *Vartannat jobb automatiseras inom 20 år – utmaningar för Sverige*.

Regeringskansliet. DUA – Delegationen för unga och nyanlända till arbete. Information hämtad: 2015-04-02.

Personal- och kompetensförsörjning

Arbetsförmedlingen och Tillväxtanalys (2016). *Framskrivning och analys av kompetensförsörjningsbehov till 2040*.

Redovisning av regeringsuppdrag om framtagande av kunskapsunderlag om kompetensförsörjningsbehov. Östersund och Stockholm. Tillgänglig:

https://www.arbetsformedlingen.se/download/18.43b4f3ad158878490a853264/1480495442983/TA_Af_Rapport_Kompetensforsorjning.pdf

Institutet för framtidsstudier (2016). *Bortom IT. Om hälsa i en digital tid*. Forskningsrapport 2016:2. Stockholm:

Institutet för framtidsstudier. Tillgänglig: https://www.iffs.se/media/22074/bortom-it_low.pdf

Kommun- och landstingsdatabasen (2017). Statistik hämtad 2017-11-07.

Statistiska centralbyrån (2017). Statistik hämtad 2017-11-07.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2017a). *Utbilda för framtidens välfärd. Statens roll för kompetensförsörjning i samarbete med kommuner, landsting och regioner*. Tillgänglig: <http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/utbilda-for-framtidens-valfard.html>

Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2017b). *Ekonomirapporten, oktober 2017. Om kommunernas och landstingens ekonomi*. Tillgänglig: <http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/ekonomirapporten-oktober-2017.html>

Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2017c). *Rekrytera fler till förskolan*. Hämtad 2017-11-08, från <https://skl.se/arbetsgivarekollektivavtal/personalochkompetensforsorjning/breddarekryteringen/flermantillvalfarden/rekryterafler.11428.html>

Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2017d). *Nulägeskartläggning av sjukfrånvaro i Vänersborgs kommun. Slutrapport för SKLs nulägesanalys i projektet "Socialt utfallskontrakt för minskad sjukfrånvaro" 2017-11-21*.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2016). *Sveriges viktigaste jobb engagerar*. Tillgänglig: <http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/sveriges-viktigaste-jobb-engagerar.html>

Västsvenska Handelskammaren (2017). *Livskarriäristerne – om millenniegenerationen på arbetsplatsen*. Tillgänglig: <https://www.vastsvenskahandelskammaren.se/globalassets/formular/kompetensforsorjning/rapporter/rapport-livskarriaristerna-2017-av-vastsvenska-handelskammaren.pdf>

Miljö

Kemikalieinspektionen (2011). *Handlingsplan för en giftfri vardag 2011–2014. Skydda barnen bättre*. Tillgänglig: <https://www.kemi.se/global/rapporter/handlingsplan-giftfri-vardag.pdf> [2018-01-29]

Folkhälsa

SOU 2017:47. *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa – Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa*. Slutbetänkande av kommissionen för jämlik hälsa.

Sveriges kommuner och landsting (2017). *Utan spaning – ingen aning! Underlag för omvärldsspaning och behovsinventering 2018*. Tillgänglig: <https://skl.se/download/18.45c871be15eede2eb9865af5/1507558838072/Utan%20spaning%20-%20Ingen%20aning!%20Underlag%20f%C3%B6r%20omv%C3%A4rldsspaning%20och%20behovsinventering%202018.pdf> [2018-01-29]

Folkhälsomyndigheten (2015). *Utbildningsnivå och hälsa – hur hänger det ihop? Socioekonomiska skillnader i hälsa ur ett utbildningsperspektiv*. Tillgänglig: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/ca6067606d8847f7945e922642853caf/utbildning-halsa-faktablad.pdf> [2018-01-29]

Bebyggelse och infrastruktur

Andersson, L. (2016). *Morgondagens boende- och flyttmönster del 2, Vad är en attraktiv plats?*. Kairos Future.

Boverket (2017a). Rapport. *Beräkning av behovet av nya bostäder till 2025*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/nyheter/ny-byggbehovsprognos-fran-boverket/> [2017-12-01]

Boverket (2017b). *Öppna data – bostadsmarknadsenkät – läget på bostadsmarknaden & bostadsbyggande 2017*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/bostadsmarknadsenkaten/> [2017-11-29]

Länsstyrelsen Västra Götalands län (2017). *Bostadsmarkandsanalys 2017 Västra Götalands län*. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/VastraGotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2017/2017-32.pdf>

Regeringskansliet (2017). *En nationell cykelstrategi för ökad och säker cykling – som bidrar till ett hållbart samhälle med hög livskvalitet i hela landet*. Artikelnr: N2017:19

SFS 1998:808. *Miljöbalk*. Stockholm: Miljö- och energidepartementet.

SFS 2010:900. *Plan- och bygglagen*. Stockholm: Näringsdepartementet.

SFS 2000:1383. *Lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar*. Stockholm: Näringsdepartementet.

SFS 2016:38. *Lag om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Vänersborgs kommun (2017). Mål- och resursplan 2018-2020

Vänersborgs kommun (2016). Blåplan

Vänersborgs kommun (2017). Bostadsförsörjningsprogram 2017-2022

Vänersborgs kommun (2017). Översiktsplan 2017

Vänersborgs kommun. Cykelplan (arbetsmaterial – ej antagen).

Kultur & fritid

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016). *Kartläggning av öppen fritidsverksamhet – En nationell bild och faktorer som påverkar deltagande*. Rapport: 2016-10-31. Tillgänglig:

https://www.mucof.se/sites/default/files/publikationer_uploads/kartlaggning-oppen-fritidsverksamhet.pdf [2018-01-29]

Kärnverksamheter

Utbildning

SFS 2010:800. *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

SFS 1977:1160. *Arbetsmiljölagen*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet ARM

Vänersborgs kommun (2010). *Strukturell översyn av skolor och förskolor i Vänersborgs kommun* samt kompletteringar av densamma, dnr: BUTN 2009/88, datum: 2010-02-15, 2011-03-07, 2012-02-08, 2013-02-07.

Vänersborgs kommun (2016). *Skolutredning av de centrala grundskolorna i Vänersborgs kommun*, dnr: BUTN 2015/49, datum: 2016-02-03.

Vänersborgs kommun (2016). *Utredning av den kommunala barnomsorgen 1-5 år i Vänersborgs kommun*, dnr: BUTN 2015/54, datum: 2016-03-07.

Vänersborgs kommun (2017) *Konsekvensbeskrivning av investeringsbudget MRP 2018*, dnr: BUTN 2017/15, datum: 2017-09-27.

Vänersborgs kommun (2017). *Revidering av förskoleutredningen och skolutredningen 2017*, dnr: BUTN 2015/49, 2015/54, datum: 2017-09-28.

Regeringskansliet (2017). *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet*, dnr: U2017/04119/S.

Social service

SOU 2017:38. *Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning*. Betänkande av Valfärdsutredningen. Stockholm 2017.

SOU 2017:21. *Läs mig! Nationell kvalitetsplan för vård och omsorg om äldre personer*. Betänkande av Utredningen om nationell kvalitetsplan för äldreomsorgen. Stockholm 2017.

Regeringen (2016). En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Utdrag (kapitel 5, sid 109-155) ur *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*. Skrift 2016/17:10. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/4ad0bc/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/en-nationell-strategi-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor-utdrag-ur-skr.-2016-17-10.pdf>

Prop. 2016/17:188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*. Socialdepartementet. Stockholm 2017.